

I. ÉVFOLYAM I. SZÁM • 1997. TAVASZ

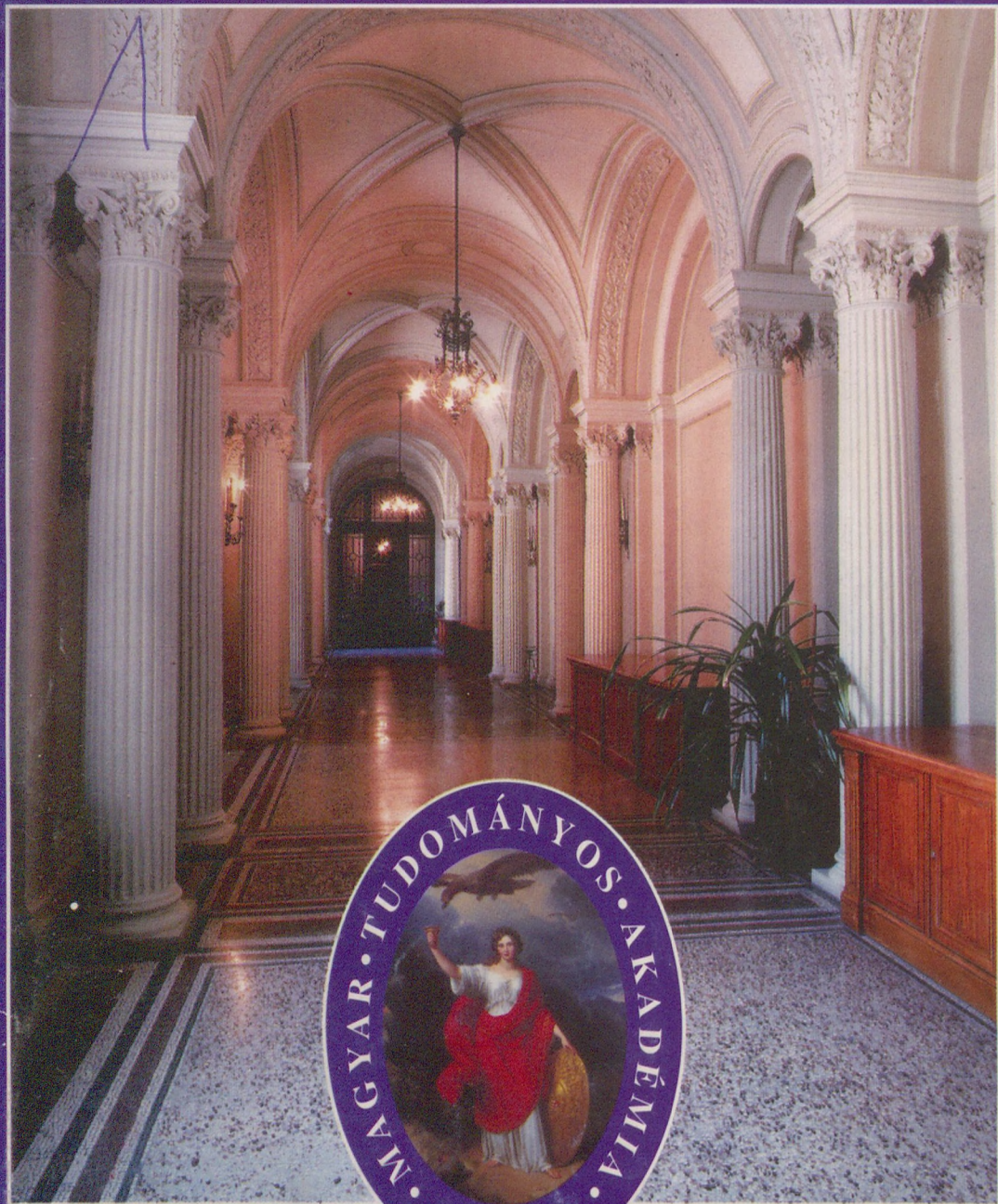
ÁRA: 250 Ft

319956

4/1997

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

1825

A BANK AJÁNLATA

Lakossági szolgáltatások

Magánbankszámla-vezetés

Standard ATM kártya

Devizaszámla-vezetés

Valutaváltás

Hitelek

(személygépkocsi-, lombard-,
magánbankszámla-hitelek)

Betétek – Bankpapírok

Nyugdíjpénztár

AMEX kártya

MEZŐBANK

AKADÉMIA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HÍRMAGAZINJA

I. ÉVFOLYAM I. SZÁM • 1997. TAVASZ

TARTALOM

Beköszöntő (Glatz Ferenc)	2
Az Elnökség napirendjén... (Pannonhalmi Kálmán)	4
Tudomány a Parlamentben (F. I.)	8
Vajúdik az intézeti hálózat (P. K.)	14
Intézeti forintok	17

• Álmaim Akadémiája •

Körkérdésünkre válaszol: Vízkelety Tibor, Pócsik György, Tamás Ferenc Kristó Gyula, Kozma Ferenc, Alföldi László,	23
Tudomány és média (E. É.)	35
Magyarország az ezredfordulón (D. P.)	37

• Hírek •

Személyi hírek	40
Osztályok és intézetek hírei	47

• Kerekasztal a klónozásról •

Birkák és klónok (Raskó István)	55
---------------------------------	----

AKADÉMIA

A Magyar Tudományos Akadémia hírmagazinja

Szerkeszti: Hernádi Miklós (szerkesztő), Pannonhalmi Kálmán (elnökségi hírek),

Simon Zsuzsa (személyi hírek), Szabó B. István (felelős szerkesztő)

Szerkesztőség: Budapest, 1051 Roosevelt tér 9. Tel/fax: 302 5638.

Kiadóhivatal: MTA Történettudományi Intézete Kiadványcsoportja, Budapest, 1014 Üri u. 53. Tel: 156 1539.

Kiadói szerkesztő: Burucs Kornélia, Kovács Éva

Tördelőszerkesztő: Horváth Imre

Grafikai terv: Arktisz Stúdió

Nyomdai munkálatok: Dabas Jegyzet Kft. Felelős vezető: Marosi György ügyv. igazgató

Terjeszti: Baranyi és tsa. Budapest, 1062 Bajza u. 68.

ISSN 1419-1607

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

BEKÖSZÖNTŐ

Az alkotás az egyén legszentebb sajátja. Igaz, évszázada, generációk által kialakított szaktudományos eljárások, módszerek szabályozzák gondolkodásunkat, legyünk akár a világmindenség erőinek, akár a földi állatvilág, növénytakaró vagy éppen az emberi társadalom fürkészői. A tudományos nagyüzem a szakszerűséget biztosító normák követését várja el mindnyájunktól. Ha kutatunk, ha írunk, ha előadunk. Így van ez rendjén.

Mégis: mindnyájan arra törekszünk, hogy valamit másként csináljunk, mint elődeink, mint társaink. Az ember születésénél fogva „kutató”. Nekünk élettevékenységünk célja. Valljuk és védjük a kutatói gondolkodás egyénitetségét. A tudománynak csak akkor van értelme, ha a szakma törvényei szerint működhet, a tudósnak akkor van haszna, ha munkája öntörvényszerűségét a társadalom elismeri. Valljuk és védjük tudományos tevékenységünk autonómiáit, individualitását.

Mégis: törekednünk kell, hogy tudjunk egymásról. Az „egyik” a „másik”-ról. Nem holmi ideológusok kigondolta közösségi elv hajt bennünket. Nem is korunk előregetett tudományszervezési elve, a cég-

szerűség, a „feltétlenül igazodni egymáshoz” elve. Nem. De hajt bennünket a kutatói kíváncsiság, az akarás: magamat naponta mérlegre tenni, tudni a másikról. Mit és hogyan tesz a „másik”, akit talán éjszakákon át ugyanazon kérdésállítások nem engednek nyugodni. Az egymásra utaltság nem holmi szociális kényszer számunkra, de az alkotói gondolkodás belső parancsa.

Tudni egymásról. Nemcsak azonos szakmabeliekről. De mindazokról, kik ugyancsak erre tették fel az életüket. A kutatásra. Az egyszer megélhető életüket. Fürkészve az élettelen anyag sajátosságait, az élők viselkedését, múltban, jelenben. És eközben sem céhes érdekszövetség vagy általános közösségi eszmények vezetnek bennünket. Inkább az „egész”

megragadása iránti vágy. Amelyet már majdnem kiölt belőlünk mindnyájunk ott hona, a tudományos nagyüzem. Századunk csodálatos tudományos munkaszervezete: egymásba illeszkedő szakspecializálódással, minősítési-idézettségi mutatókkal, tanszékekkel, kutatóintézetekkel, társaságokkal, szakmai bizottságokkal, albizottságokkal. Hierarchizált rend: életben tartó, de gondolatkorlátozó.

Uágy az „egész” megragadására. Mit tudnak vajon közelmúltunk legkiválóbb kutatói arról, mi játszódott le századunkban? — tesszük fel az önkritikus kérdést. Mit tudunk azokról a műszaki-technikai folyamatokról, amelyek az ismeretközlés, -szerzés és ezáltal az érintkezéskultúra világforradalmát kirobbantották? Mit tudunk azokról az összefüggésekről, a világ anyagi felépítésének magyarázatáról, amelyek lehetővé tették az évezredes vágy beteljesülését, a Föld elhagyását? Mit tudunk azokról a technikai eljárásokról, amelyek lehetővé tették az évezrede vágyott mesterséges anyag létrehozását? Vagy arról, milyen termelési szervezetek épülnek az új eljárásokra, megsokszorozva a század emberének eszköztengerét. És mit tudunk arról, hogy a század hogyan teremtetten meg az emberiség önpusztításának feltételeit? Fizikáról, kémiáról, biológiáról mit tud a társadalom múltját, jelenét vizsgáló tudós? Jobbára meg sem érti a csodagépek működési elveit, az ember természeti környezetét pusztító vagy új környezetét építő erők leírásához szükséges alapelveket. Hiányzó tudásanyag, hiányzó tudásáramlás. Egyik szakmától a másikhoz. Mindezt ma, az ezredvégen kegyetlenül kéri rajtunk számon a társadalom. Amikor szenvedélyesen faggat bennünket: mi lesz velünk az újabb ipari forradalom korában?...

Tudni egymásról. Nemcsak a kutatói gondolkodás, de a társadalmi elvárások igénye ez. Mert vajon mit tudnak természetátrendező, gépkörnyezetet tervező mérnökeink arról az emberről, akire századunkban rászakadt az ipari tömegtermelés, az öncéllá vált fogyasztás „áldása”? Arról az emberről, akinek tudnia kellene hamarosan embercélúan bánni a tudásforradalom végtermékeivel: az automatikát, számítógépes vezérlést nem fel-

tétlenül a csodafegyverekben, az önpusztítás tökéletesített eszközeiben kiteljesíteni, s az élelemtermelést segítő kémiai-biológiai rendszereinket nem a környezetpusztításra vagy a „szeméttároló” Glóbusz megteremtésére használni. Legjobb fizikusaink, kémikusaink, biológusaink mit tudnak egyáltalán arról: milyen az a társadalom, amelyik befogadja, használja találmányaikat? Annak fontosságáról: a kutatás, az alkotás célja nemcsak önmagunk kíváncsiságának kielégítése, de az emberi társadalom szolgálata is, az ember maga.

Tudni egymásról. Mert enélkül értelmetlen vagy éppen az emberiségre veszélyes lehet mindaz, amit napi tevékenységünk során végzünk. Tudni a másik, a többiek céljairól. Párbeszédet folytatni. Nemcsak az ugyanazt kutató kollégával, de a kutatói közösség egészével. Az Egészet kutatók közösségével.

Az alkotás, a kutatói természet az egyén legszentebb sajátja — mondtuk. Az egymást megismerés szüksége a tudományszervezet legerősebb korparancsa — mondjuk. Ez adja elsődlegesen Akadémiánk létének értelmét. Ez adja egységének értelmét és korszerűségét: hogy nem csupán egyes szaktudomány-művelők specializálódott közössége, hanem a kutatók szabad közössége. A szintézist, az Egészet-látást segítő tudósszervezet.

„Akadémia”. E címmel indítjuk útjára e közlőnyt. Kísérlet. Szerény kísérlet. Célja: segíteni, hogy tudjunk egymásról. Fonni a szálat a kutatók köztestülete, a kutatást életcélul választott hazai polgárok között. A szintézis, az Egész érdekében, az ezredfordulón.

Glatz Ferenc

AZ ELNÖKSÉG NAPIRENDJÉN...

Az akadémiai törvény az *Elnökséget* az elnök tanácsadó testületévé tette. (Joggal írhatnánk: fokozta le.) Az Akadémia új elnöke azonban jobban kíván támaszkodni az Elnökségre. Fokozottan igényli a testület véleményformáló, elemző, sőt ellenőrző tevékenységét. Megmaradt május után is az akadémiai vezetők közös véleményformáló fóruma, a *Vezetői Kollégium*. A napi döntéselőkészítés új intézménye lett a *heti vezetői értekezlet*, melyen a napi tennivalókat az elnök, a főtitkár, a főtitkár-helyettes, az elnöki és a főtitkári titkárság-vezető tárgyalja meg. Itt készítik elő az elnöki tanácsadó testületek, azaz a Vezetői Kollégium és az Elnökség üléseinek napirendjét. Megvalósult az *elnök és a főtitkár* közötti teljes kommunikáció, az *együttműködés*.

Az Elnökség a *köztestület* egészét érintő, nagy horderejű kérdéseket vitat meg. Az elnök határozott szándéka, hogy minden ülésen *tudománypolitikai jelentőségű* ügyek, kezdeményezések is kerüljenek napirendre.

A 20. század második felében az európai politikai rendszerek egyik nagy hiányossága az, hogy a szürkeállomány kimarad a társadalmak vagy akár a kontinensek sorsát hosszú távon meghatározó tényezők feltárásából, s az általuk felvetett kérdések megválaszolásából. Ezt felismerve javasolta az elnök, hogy az MTA mint tudományos köztestület és a nemzet intézménye, vállalja fel a nemzeti sorskérdések, a *stratégiai kérdések* felállítását és azokra alternatívák kidolgozását. Nem egy politikai pártnak vagy kormányzatnak vagy ellenzéki erőnek, hanem a társadalom egésze számára dolgozzunk ki ilyen alternatívákat. Az elnök szerint ez az igazi „széchenyista” programja az Akadémiának. Ma már elmondhatjuk, hogy a parlamenti pártok megértették és örömmel fogadták ezt a kezdeményezést. A kormány a tanulmányok kidolgozását, amiben az Akadémián kívüli, széles tudóstársadalom is részt vesz, költségvetési eszközökkel is támogatja. A feladat nagy kihívás az Akadémia számára. Vö.

erre. 37. oldalunkon írottakat. (Elnökségi ülés: június 24., szeptember 11. A továbbiakban csak a dátumot adjuk meg.)

Az Akadémia és a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium* (MKM) kapcsolata az előző években nem volt zavartalan. Többen két „szomszédvár”-ról beszéltek. Az elnök súlyponti feladatának tekintette a törvényelőkészítésben a korábbi években néha megmutatókozó intézmények közötti feszült viszony felszámolását. Az együttműködés akarása váltotta fel mindkét részről a kapcsolatok alakítását: az MKM mint a végrehajtó hatalom egyik intézménye és az Akadémia mint autonóm köztestület között. Különösen szükséges ez azért is, mert most fordul elő Magyarországon sok év óta először, hogy a tudományt a költségvetés kiemelt ágazatként kezeli. Ezért a munkamegosztás tisztázása, az együttes erőfeszítések mind a két intézmény részéről szükségesek.

Az Akadémia Elnökségének tagjai úgy látják, hogy a felsőoktatási törvény módosítása a korábbinál nagyobb lehetőséget ad arra, hogy a kutatás és az oktatás sokkal jobb szimbiózisba kerüljön. Együttal az új felsőoktatási törvény involválja az akadémiai törvény módosítását is (szeptember 24.).

Az Elnökség az elnök által kiküldött bizottság jelentése alapján — mely több hónapi munka eredményeként született — foglalkozott a *Magyar Nagylexikon* kiadásával (szeptember 24.). E kérdés tárgyalására az Elnökség az MKM illetékes államtitkár-helyettesét is meghívta. A vita kiindulópontjául az elnök leszögezte, hogy a Magyar Nagylexikonhoz a Magyar Tudományos Akadémiának sem jogilag, sem gazdaságilag nincs köze, de erkölcsi és szakmai elkötelezettsége fennáll. A döntést igénylő kérdés az volt, hogy az MKM felelősségvállalása esetén milyen feladatot vállalhat, vállaljon a kiadásban az Akadémia. Kíttunt, hogy az MKM a Nagylexikonnal kapcsolatban hosszú távú felelősi szerepre nem vál-

lalkozik. Saját hatáskörű tárcatámogatásra kötelezettséget nem vállal. Az Akadémia állásfoglalása a kiadás folytatását illetően súlyos következmények vállalását jelentette volna. A téma jelentőségére és a döntés fontosságára való tekintettel az elnök titkos szavazást rendelt el. Azt kérte az Elnökség tagjaitól, hogy két alternatíva közül válasszanak:

— „igen”-nel szavazzon az, aki úgy véli, hogy az MTA anyagilag is vegyen részt a Nagylexikon további kiadásában,

— „nem”-mel szavazzon az, aki szerint az Akadémia gazdaságilag ne vegyen részt a Nagylexikon további kiadásában, és csak — megkeresés esetén — szellemi kapacitását ajánlja fel.

Az Elnökség 12 nem, 6 igen szavazattal, 2 tartózkodással a Nagylexikon további kiadásában való akadémiai gazdasági részvételt elutasította.

Az elmúlt időszak kétségkívül legnagyobb feladatot és felelősséget jelentő teendője az *akadémiai kutatóintézeti hálózat konszolidációja*, illetve annak előkészítése. A probléma már több év óta ismert volt és megoldásra várt. Az elhatározás azonban mindeddig váratott magára.

A feladat végrehajtására, illetve az 1997. évi májusi közgyűlés számára előterjesztés készítésére az Elnökség 9 tagú bizottság kiküldését javasolta a Közgyűlésnek (november 19.). A kiküldött bizottság tevékenységéről minden elnökségi ülésen tájékoztatást adott, lehetőséget adva ezzel a folyó munkába való betekintésre, a bonyolult előkészítési munka minden fázisának követhetőségére. Az intézet-konszolidáció ütemezését és alapelveit a decemberi közgyűlés fogadta el. Ennek megfelelően folytak az intézetek vezetőivel az elsősorban diszciplináris kérdéseket érintő megbeszélések (január 27–február 17.). A formálódó javaslatokat a kiküldött bizottság előterjesztése alapján egésznapos elnökségi ülés tárgyalta. A közgyűlési javaslat megfogalmazásáig még további egyeztetések történtek a tudományos osztályokkal, az intézetek igazgatóival, az AKT-val, a szakszervezetekkel és végül ismét az Elnökséggel. Az akadémiai intézethálózat jövőjét hosszú időre meghatározó döntés előkészítése ezáltal széles tudományos

szakértői kör véleményének figyelembevételével alakulhat ki. A közgyűlési döntések megvalósítása, a konszolidáció végrehajtása a 9 tagú bizottság további működését igényli.

Első alkalommal számolt be az Országgyűlésnek a magyar tudomány helyzetéről 1996 decemberében az Akadémia elnöke (december 17.). A beszámoló elkészítése számos nehézséggel járt: pl. nem rendelkezik az Akadémia statisztikai adatgyűjtési joggal, a KSH adatai pedig csak nagy késéssel (2–3 év) tudják követni a történéseket, és ez az objektív helyzet-elemzést nagyban akadályozta. Az akadémiai törvény által előírt új kötelezettség teljesítésének — értelemszerűen — nem voltak, nem lehettek kidolgozott eljárási szabályai. Helyesen bizonyult a parlamenti pártokkal való előzetes egyeztetés, valamint az Akadémia vezetőinek az országgyűlési bizottságok ülésein való részvétele. Minden párt, minden politikai erő elismerte, sőt szükségesnek tartotta a tudomány végrehajtó hatalomtól való függetlenségét. A tudomány helyzetéről folytatott parlamenti vitánap után az Országgyűlés több fontos határozatot hozott a tudomány egészét érintő kérdésekben. Az Elnökség a parlamenti beszámoló nyomán született országgyűlési határozatból adódó feladatokat áttekintette, a szükséges állásfoglalásokat kialakította (1997. február 25.). Összességében a beszámolást a köztestület számára fontosnak és sikeresnek ítélte.

Az Akadémia elnöke, megválasztását követően, az első feladatok között tekintette át a székház-rekonstrukció ügyét. Az Elnökséget tájékoztatta ezzel kapcsolatos álláspontjáról: nevezetesen a rekonstrukciót 1997-ben minden körülmények között be kell fejezni. A köztestületi Akadémia székházát alkalmassá kell tenni új feladatok ellátására. Szükséges többek között olyan klub kialakítása a hozzá tartozó konyhával, büfével, amely lehetőséget kínál a valódi klubélet megszervezésére (szept. 24.).

Az Akadémia társadalmi szerepének növelése megköveteli a nyitottságot, a jelenleginél élénkebb, rendszeres közéleti jelenlétet. Az elnök *január elején* levélben szólt a tudományos osztályok elnökeihez az Akadémia belső életének alapkérdéseit illető elképzeléseiről, javas-

latairól. A levél — amelyet az osztályok február-március hónapban tárgyaltak — felidézi az Akadémia hármas funkcióját, amelyet az elnök közgyűlési előadásának összegzéseként már ismertetett. A levél célja, hogy megkezdjé az Akadémia „tudományos műhely”-jellegéből adódó következtetések megtárgyalását. Olyan kérdéseket fogalmaz meg, amelyek megválaszolása a következő két esztendő osztályelnöki eszmecsereinek tárgyát képezheti. A tudományos osztályok egy része a levelet osztályülésének napirendjére tűzte és azt meg is tárgyalta, így az elnökségi ülésen az osztályelnökök már az osztály álláspontját is ismertethették. Ugyancsak tárgyalták a levelet a területi bizottságok.

Az elnök a téma felvezetéseként a levélben megfogalmazott kérdések közül kiemelve elsősorban a következőkre várt választ az Elnökség tagjaitól:

— Meg lehet-e teremteni a köztestületi Akadémiát? (Szükséges-e a köztestületi Akadémia kialakítása miatt az akadémiai törvényt módosítani?)

— A tudományos bizottsági rendszer a jelenlegi struktúrájában finanszírozható-e?

— Mi legyen a tudományos osztályok szerepe a továbbiakban? Mennyire terhelhetőek még újabb feladatokkal?

— Szükség van-e az Akadémia székházának kiemelt szerepet biztosítani?

Az elnökség e kérdéseket külön ülésen vitatta meg (március 11.).

A regionális szervezetek véleményét ismertetve, a vitában elhangzott, hogy az elnöki levélben megfogalmazott tervekkel a területi bizottságok vezetői egyetértenek. (Az elnök különértekezletet tartott a területi bizottságok elnökeivel e témakörökről, az osztályok és a területi bizottságok viszonyáról, a területi bizottságok speciális szerepéről.) Tudomásul kell azonban venni, hogy amennyiben az Akadémia valódi tudományos műhellyé kíván válni, ahhoz igen sok pénzre van szükség.

Sokat jelentene az Akadémia láttatása a közvélemény előtt, valamint a tudományos rendezvények propagálása szempontjából, ha sikerülne megjelentetni a székházban tartott összes rendezvényről egy jól és széles körben tájékoztató programfüzetet.

Amennyiben a tudományos osztályokra többletfeladatok hárulnak, akkor a megnövekedett feladatok elvégzésének feltételeit is biztosítani kell. Annak végiggondolása során, hogyan is alakuljon az Akadémia tevékenysége, merre menjen tovább az Akadémia, a szervezeti működést abból a szempontból is végig kell gondolni, hogy melyek az Akadémia alapvető egységei. A bizottságok és az osztályok? Ha e kérdésre a válasz igenlő, akkor le kell vonni a szervezeti következtetéseket is, amelyek közül már most ki kell emelni az osztályelnökök megnövekedett súlyának, szerepének kellő megjelenítését. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a meglévő 11 tudományos osztály semmiképpen sem tekinthető teljesen egyformának, sem működése, sem felépítése szempontjából. Szükségesnek látszik majd egy alaposan átgondolt hivatali átszervezés, amelynek során a feladatokban jelentkező, valamint a tudományági főosztályok és a tudományos osztályok között is még mindig meglévő párhuzamosságokat meg kell szüntetni, és meg kell oldani az „adminisztráció konszolidációját” is. Egyszerűsíteni szükséges az osztályok és a bizottságok most még túlságosan hierarchizált viszonyát, és a bizottságoknak nagyobb döntési önállóságot kellene biztosítani.

Az osztályok döntő többsége támogatta azt a javaslatot, hogy a *felolvasó üléseket és emlékbeszédeket* ismét, *rendszeresen szervezze* meg a tudományos osztály, és hogy ezekről a rendezvényekről készüljenek szerkesztett formában kiadványok. Fontosnak tartotta az Elnökség felhívni az osztályok figyelmét arra, hogy az említett osztályrendezvényeket az arra érdemes nem akadémikus tagok részvételével, illetve nem akadémikus tagokról is tartsák meg.

Helyeselték az osztályok azt az elnöki elképzelést is, hogy meg kell teremteni a *székház foglalkoztatási üléseinek* előadásai egységes formátumban való megjelentetésének pénzügyi hátterét.

Az Elnökség tagjai a tervezett kiadványok közül az „Akadémia” című folyóirattal foglalkoztak leginkább. Egyöntetű volt az a vélemény, hogy szükség van olyan rendszeresen megjelenő folyóiratra, amely a köztestületi tagok számára folyamatos tájékoztatást ad az Akadémián folyó munkáról, az Akadémia ve-

zetőinek programjáról, az Akadémia rendezvényeiről.

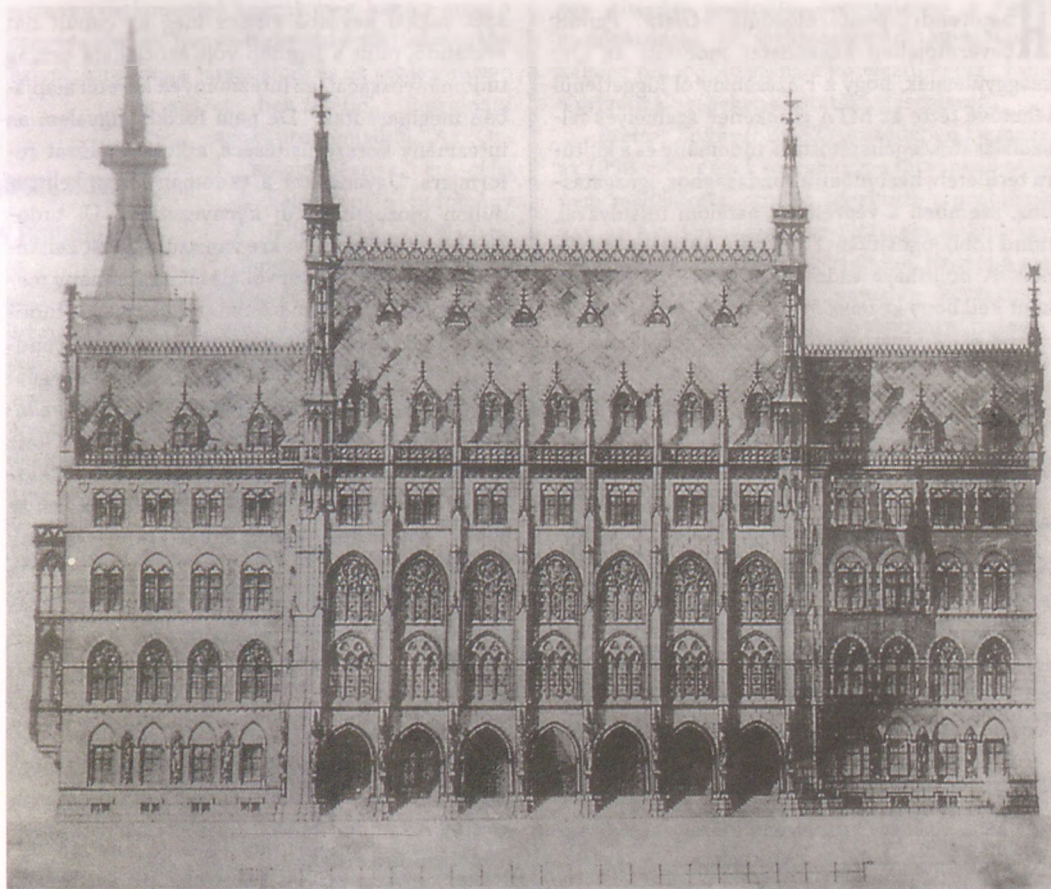
Nem kiérlelt a „köztestületiség” fogalma. A részletekbe menően végig kell gondolni, hogy az Akadémia mit nyújt a köztestület tagjainak, és mit vár tőlük. A köztestületbe tartozás alapvető kritériuma ne csupán a tudományos fokozat, hanem a tudományos bizottságokban végzett munka legyen.

A március 11-i elnökségi ülésen egyetértés alakult ki arra vonatkozóan, hogy szükség van egy tudományosan és belső életét tekintve is aktívabb Akadémia kialakítására. Az akadémikusok előtt is meg kell mutatni ezt az eddigiek-nél jobban szervezett, a tudományos műhely kereteit biztosítani tudó és tudományos vitafórumoknak helyet adó Akadémiát. Olyan szervezeti formákat kell létrehozni, amelyek

lehetővé teszik az Akadémia gyors reagálását a közvéleményt is foglalkoztató tudományos kérdésekre. A cél tehát, az intézményes keretek megteremtése, amely keretek megtöltéséről már a tudományos testületeknek kell gondoskodniuk. Az Akadémia már említett megjelenítése lenne az egységes koncepciót tartalmazó kiadványok feladata. Ezek a kiadványok nem veszik el máshonnan a pénzt, mert ezekre — éppen a köztestület kiszolgálása, tájékoztatása céljára — a költségvetésből elkülönítetten kell forrást szerezni. Alapvetően fontos, hogy az Akadémia és a köztestület tagjai használható információkat kapjanak a magyar szellemi életben és szűkebben az MTA keretein belül folyó legfontosabb munkákról.

Pannonhalmi Kálmán

Április 28-án zárult az MTA székházában az épület 1861. évi építési tervpályázati anyagának kiállítása. E lapszámunkat néhány tervrajzzal ékesítjük. Alább Heinrich Ferstel pályaműve

TUDOMÁNY A PARLAMENTBEN*

Az akadémiai törvény kimondta: az MTA elnöke beszámolót készít kétévente az Országgyűlésnek a magyar tudomány helyzetéről. Az első beszámoló valójában Pataki Ferenc alelnök vezetésével készült el, és az Elnökség a Közgyűlés elé terjesztette 1996 májusában. Az új vezetésnek kellett a régi szöveget előterjesztenie, és javaslatot kidolgozni a beszámoló vitájáról. Az elnök a szöveget rövidítés és új határozati javaslat elkészítése után beterjesztésre vállalta. Javasolta: a beszámoló ne az Országgyűlés egyik bizottságának tudomásulvételéül szolgáljon, hanem a Parlament nyilvános ülésén tárgyalassék. Felkínálta: az előterjesztés kapcsán az egyes politikai pártoknak szívesen megvilágítják a magyar tudomány helyzetéről, jövőjéről kialakított akadémiai véleményt. A javaslatot elfogadták. Az elnök, a főtitkár az Akadémia egy-egy választott tisztségviselőjével sorra látogatta a pártok parlamenti frakcióit. Ugyanígy a két, az ügyben illetékes bizottság üléseit. Itt alakult ki a határozati javaslat szövege hosszú, a jelenlegi hazai parlamenti viszonyokra jellemző, de konstruktív vitákban.

Anapirendi pont előadója, Glatz Ferenc bevezetőjében köszönetet mondott az Országgyűlésnek, hogy a Házzsabálytól függetlenül lehetővé tette az MTA elnökének személyes felszólalását. Megállapította: a tudomány és a kultúra területén, hasonlóan a gazdasághoz, igazgatáshoz, szemben a végrehajtó hatalom túlsúlyával, mind több jogosítványt kell adni az autonómiáknak. A politika a tudományt stratégiai kérdés-ként kell hogy kezelje, mert az nem egy ágazat az

ipar, mezőgazdaság, kereskedelem mellett, hanem minden ágazatban jelen lévő ismeretegyüttes. Az MTA elnöke hangsúlyozta, a polgárosodás programja nemcsak vagyonosodást, de egy-

fajta magatartásformát és műveltségi szintet is jelent. A beszámolót értékelve kifejtette, hogy az alapvetően pozitív képet fest a magyar tudomány egészéről, mely napjainkban a magyar társadalom leginkább exportképes terméke. Megelégedéssel nyugtázta, hogy a magyar tudomány egé-

szét sokkal kevésbé viselte meg az elmúlt hat esztendő, mint a legtöbb volt szocialista ország tudományosságát, az intézmények keretei alapjában megmaradtak. De nem fordult figyelem az intézmény korszerűsítésére, a kutatóhálózat reformjára. Ugyanakkor a tudomány meg kell tanuljon mozogni az új környezetben. Új tudománypolitikai alapelvekre van szükség. Át kell tekinteni az állam szerepvállalását a tudomány menedzselésében, s nem irányításában, mert a tudomány szervezetét autonómiák összefüggő rendszereként kell elképzelni. Ebben az összefüggésben, „ha azt akarjuk, hogy nagy nemzetközi vállalatok Magyarországra jöjjenek — mondta Glatz Ferenc —, sőt..., itt építsék ki kutatási és fejlesztési bázisukat, akkor az államnak vállalnia kell az ehhez szükséges tudományos infrastruktúra fenntartását.”

Az MTA elnöke leszögezte: a rendszerváltás első szakasza lezárult, második szakasza a konszolidáció kell hogy legyen, s ez nem jelent mást, mint hogy a magyar állam és polgárai, az egész magyar nemzet megtalálja helyét az integrálódó Európában. A konszolidáció részeként kell megfogalmazni nemzeti érdekeinket, egy viszonylag kicsiny, 15 milliós lélekszámra korlátozott anyanyelvi kultúra érdekeit.

* Az MTA elnökének parlamenti beszámolóját és ennek vitáját külön kiadványunk tartalmazza. — A szerk.

Bevezetőjének lezárásaként Glatz Ferenc javasolta a kormánynak, hogy a stratégiai kérdésekben az alternatív válaszokat ne a végrehajtó hatalom keretében adják meg, hanem az autonóm tudományos testület, az Akadémia koordinálja azokat.

Dr. Jánosi György (MSZP), az oktatási, tudományos, ifjúsági és sportbizottság elnöke, a napirendi pont előadója kifejtette a bizottság álláspontját a beszámolóról, s beszélt az állami és a piaci szerepvállalás belső szerkezetének módosulásáról és arányeltolódásáról. Elmondta: a közelmúlt keserves tapasztalata, hogy a gazdálkodói szféra fokozatosan kivonul a kutatás és a tudomány finanszírozásából. Tisztázatlanok a magyar tudománypolitika irányvonalai, s ki kell dolgozni azok új rendszerét. A bizottság hangsúlyos problémát látott a tudományos utánpótlás kérdésében, a kutatók egzisztenciális feltételeinek javításában.

Vitányi Iván (MSZP) kifejtette: a tudomány pozitív eredményeit nem a kormányok, pártok, nem is a parlamentek hozzák meg, hanem maga a szerves élet, az, hogy a tudomány mit tud magába szívni, kifejezni a társadalom és az azt körülvevő

természet helyzetéből, megoldani azok problémáiból. Az Országgyűlésnek nem célja beleszólni a tudomány fejlődésébe. Feladata, hogy biztosítsa az ahhoz szükséges feltételeket. Kitért

Társadalom és tudomány

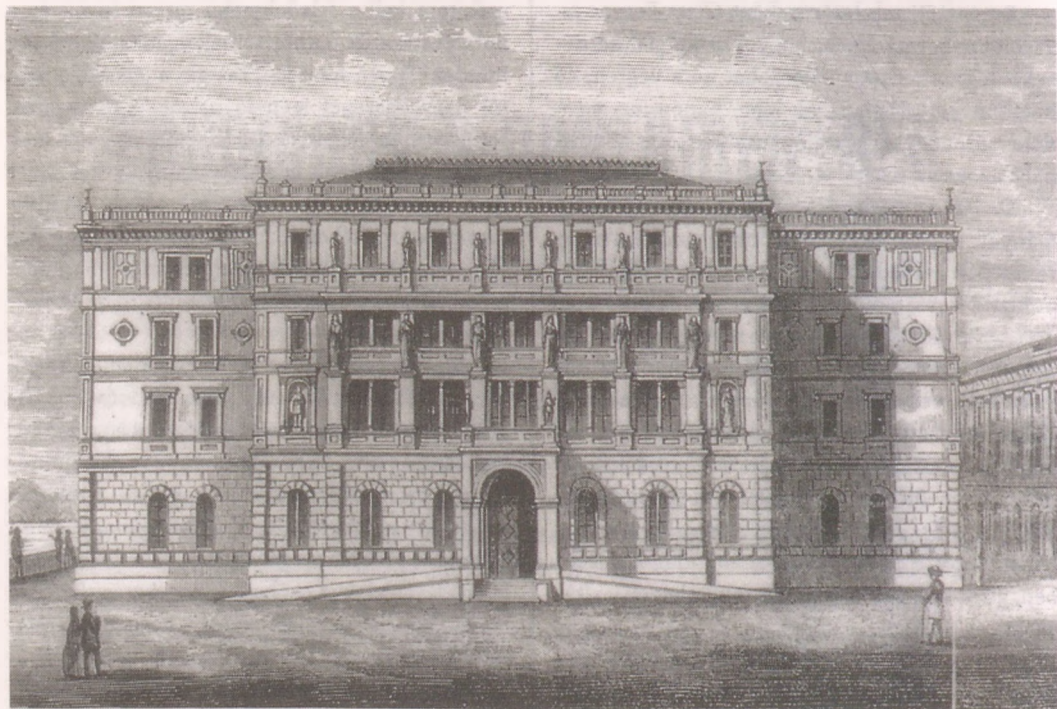
az orvoslandó helyzetre: a tudomány több eredményt ér el, mint amennyit a társadalom felhasznál vívmányaiból. Tudomány és politika viszonyát történetileg elemezte: a magyar értelmiség előtt az elmúlt másfél évszázadban rossz alternatíva állt: vagy részt venni a hatalomban, vagy kiszolgálni azt, szemben a szolgálattal, a harccal saját meggyőződéséért, amihez viszont nagyobb öntudatra, bátorságra, olykor lázadásra is szükség van. *Dr. Baja Ferenc* környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter tárcája és a tudomány együttműködéséről szól, majd a kormány képviseletében a határozati javaslat támogatására szólította fel a képviselőket.

Dr. Daróczy Zoltán (MSZP) megállapította: az Országgyűlés meghozta azokat a legfontosabb törvényeket, amelyek keretet adnak a magyar tudományosság számára. Véleménye szerint

erősíteni kell a felsőoktatási intézmények és a kutatóintézetek fenntartóinak együttműködését, mindenképpen fenn kell tartani a jelenlegi, nem túl nagy összeget igénylő pályázati támogatási rendszert, amellett, hogy az Országgyűlésnek meg kell határoznia azokat az irányelveket, amelyek egy adott időszakra az ország modernizációja érdekében bizonyos kutatási irányokat előnyben részesítenek. Az agyelszívás ellen nem adminisztratív eszközök, hanem a feltételrendszer javítása segít.

Dr. Torgyán József (FKGP) a hiányosságok őszinte feltárását és nem hozsannázást várt a beszámólótól, noha az elnöki expozéval egyetértett. Nehezményezte, hogy a kormány részéről mindössze három államtitkár és egyetlen miniszter vesz részt a vitában. Ügyrendi kifogásokat emelt a napirend hármas tagozódása, a jelentés, a határozati javaslat és a szóbeli előterjesztés együttes megvitatása ellen, majd rátért a kormány bírálataira, melynek szerinte nincs gazdaság- és termeléspolitikája. A kutatási erőforrásokat a lehetséges kitörési pontokra, nevezetesen a fejlett mezőgazdaság és élelmiszeripar támogatására kellene összpontosítani, s kötelezni kellett volna a privatizált cégeket a kutatásfejlesztésre.

Bretter Zoltán (SZDSZ) beszédében kiemelte: az 1993–94-es évek tudományos törvényalkotása nem megoldotta, csupán rögzítette a problémákat, az Akadémia óhaja szerint nem alakult egyfajta tudományos minisztériummá, hanem a magyar tudományosságnak egyetlen köztisztületi formája lett. Helyeselte, hogy több mint tízszeresére nőtt a felsőoktatásban folyó kutatások támogatása, ám a kutatásra és fejlesztésre fordított összeg a GDP-nek alig 0,6–0,8 százaléka, a vállalati szféra pedig ennek a felét sem teszi ki. A gazdasági kitörési pontokat a kis- és középvállalatok fejlesztésében kell keresni. Pártja vezérszónokaként kifejtette: az SZDSZ támogatni fogja a határozati javaslatot. *Fekete György* (KDNP) a helyzetelemzés szűkszavú bátorságát értékelte, hiányolta viszont, hogy adatai 1994-ig terjednek, s nem szól az elmúlt két esztendő nagy visszaeséséről. Szívesen látott volna a jelentésben prognózisokat, a fiatalok beépülését a magyar tudományos struktúrába, elemzést a tudományos könyvkiadás és közlések helyzetéről. Pártja a határozatot elfogadja, s őszinte várakozással tekint a készülő tudománypolitikai irány-

Leo Klentze, müncheni építész terve

elvek elé. **Orosz István** (MSZP) leszögezte, a beszámoló diagnózisa keserű, de tükrözi a valós helyzetet. Fejlett és fejlődő országok példája bizonyítja, az elmaradottságból ki lehet törni, ám „nemcsak akkor kell költeni a tudományra és az oktatásra, amikor már gazdagok és fejlettek vagyunk, hanem a szegénység, az átmenetiség és az egyetemes bizonytalanság időszakában is”. Kitért a tudományellenes és áltudományos jelenségekre s a parajelenségekre, az asztrológia apostolainak bírálata mellett kifogásolta, hogy az Országgyűlésben érvként lehet emlegetni négyezer éves tartózkodásunkat a Kárpát-medencében, a sumér-magyar rokonságot, cikket lehet írni a sumér és székely rovásírás rokonságáról, s lehet komolyan állítani, hogy a finnugor rokonság vallói tudatosan megamisították múltunkat. **Dr. Kiss Gyula József** (MDF) felszólalásában elsősorban az élettudományok helyzetével foglalkozott, s hangsúlyozta: ahhoz, hogy a társadalom elfogadja a tudományt, magas szintű ismeretterjesztésre is szükség van. **Dr. Kulin Ferenc** (MDNP) véleménye szerint a kérdések lényege a tudomány, a

felsőoktatás alultámogatottsága. Nem lenne szabad leállítani olyan kutatásokat, melyek mögött nemzedékek erőfeszítése halmozódott fel, ellenkezte a kritikai kiadások elsorvasztását, a Nagylexikon leállítását, az Akadémiai Kiadó privatizálását, s kiállt a kutatás legelemibb feltételeinek a biztosítása mellett.

Pokorni Zoltán (Fidesz) kijelentette: pártja elfogadja és üdvözlí az óvatosan és árnyaltan fogalmazó beszámolót, s támogatja a határozati javaslatot. A tudomány menedzselése kapcsán kifejtette: a piaci vagy konkurenciaharc gyakran elfedi a vállalatok részéről a kutatásra fordított összegek tényleges arányát, ám nincs ok az optimizmusra, elsősorban az államnak kell vállalnia a

A tudomány és az oktatás ára

pénzügyi támogatást, s itt az alapkutatásoknak kell elsőbbséget élvezniük. Felsorolta azokat a kérdéseket, amelyekben a politika számít a tudomány segítségére: a lakosságszám fogyásának, az életminőség drámai romlásának megállításában, a településfejlesztés kidolgozásá-

ban. *Dr. Rott Nándor* (FKGP) személyes életpaszlatából vett példákkal egészítette ki a beszámolóban az előző rendszerre vonatkozó, szerte kritikátlan megállapításait, s kifejtette: a tudománynak meg kell előlegezni a tévedés szabadságát is. *Dr. Takács Péter* (MDF) azt hangsúlyozta: csak a magyar tudóstársadalom vállalhatja fel a nemzeti tudományok művelését, a magyarság történetének, szociológiájának, nyelvészetének, irodalmának, képzőművészetének, zenéjének kutatását. Nemzeti tudományokra vonatkozó kijelentéseit módszertani és elméleti szempontból a későbbiekben többen bírálták. *Dr. Dobos Krisztina* (MDF) felszólalásában a kutatásfejlesztés jövőjéért aggódott, mely alapfeltétele a jó oktatásnak, a kiművelt emberfők megszületésének s a magyar gazdaság rendbetételének.

Dr. Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter arról számolt be, milyen jelentős változások történnek 1997-ben a felsőoktatás és a tudomány kapcsolatában. Az 1996-oshoz képest tízszer több pénz, 1,6 milliárd forint áll rendelkezésre a felsőoktatási kutatások támogatására, s közel duplájára emelik a doktoranduszok járadékát. A Széchenyi-ösztöndíj első menetben 500, a rendszer kifutásával 2000 kutatónak biztosít majd négy évre nyugodt tudományos munkát, s 680 millió forint az a keret, amely a szakkönyv- és tankönyvkiadás

támogatására szolgál. *Dr. Takács*

Felsőoktatási kutatások támogatása

Imre (MSZP) azt emelte ki, hogy a termékek nagy részének az értékét a világon már a bennük foglalt szellemi munka határozza

meg, ami növeli a tudomány jelentőségét. *Bauer Tamás* (SZDSZ) arra hívott fel, hogy különbséget kell tudnunk tenni a tudomány és annak szervezete, a hivatalosan elismert, a hivatalos tudományos intézményekben tevékenykedő tudomány között. Egy olyan társadalomban, ahol nem volt szabad politika, a tudományos műhelyek politikai funkciót is betöltöttek, s a határozati javaslat 3. pontja ez iránt tükröz egyfajta nosztalgiát. (Kijelentésére reagálva Pokorni Zoltán megjegyezte: nem feltétlenül pozitív dolog, ha a tudományos elit kihátrál a politika világából.) *Bauer Tamás* szerint a tudomány támogatásának rendszere nem maradhat monolit, s abban az állami mellett más források is növekvő

szerepet fognak játszani. A nyelvi kérdésre kitérve megemlítette: a tudományos tevékenység egyre inkább internacionalizálódik, s a fiatal tudósnemzedéket nyelvilag is fel kell készíteni. *Orosz István* ennek kapcsán leszögezte: csak úgy lehet megőrizni a tudomány presztízsét, ha az állam csak annyira vonul ki a finanszírozásból, amennyire az állam funkcióját az alapítványok és egyéb magánintézmények át tudják venni. *Dr. Rab Károly* (független) annak a véleményének adott hangot, hogy a jövőben jobb volna, ha az országgyűlési beszámolók előkészítésében nemcsak az Akadémia közgyűlése venne részt, de mindenki, akit ez érint, beleértve a felsőoktatás, a műszaki kutatás területeit, valamint az alkalmazókat is.

Dr. Bihari Mihály (MSZP) a magyar tudomány korábbi helyzetét elemezve, két alapvető gondot emelt ki: az alulfinanszírozottságot és a politikai túldetermináltságot. A beszámolót korrektnek és pontosnak tartotta, melynek alapján megállapítható, a magyar tudomány nincs válságban, csak válságos helyzetben. Ennek szimptó-

mái: aggasztóan alacsony a magyar tudomány utánpótlást biztosító és megtartó képessége; vészesen előregedik a kutatói gárda; sok esetben elemi igényeknek sem felel

Az utánpótlás megtartása

meg a tudományos infrastruktúra; példátlanul rossz a magyar tudósok bérhelyzete, a nyomor szintjére süllyednek le harminc-negyven éves korukra olyanok, akik egy évtizedet töltöttek a tudományban; az elmúlt hat év alatt a felére csökkent a tudományos kutatók és dolgozók létszáma; leromlott a tudományos publikációk kiadása, s megnehezült a tudományos információkhoz jutás lehetősége; szétaprózottá vált a tudományos kutatások alapítványokon keresztül való finanszírozása. Mindezek fényében az államnak változtatlanul kötelessége és felelőssége a magyar tudomány működési feltételeinek a biztosítása.

Glatz Ferenc részletesen reflektált a vitában elhangzottakra. Elmondta: szoros a kapcsolat a felsőoktatás és a kutatás között, az akadémikus tagoknak több mint 70 százaléka egyetemen dolgozik. Kifejtette: eltökélt szándéka, hogy mindeképpen az Országgyűlés és nem a végrehajtó hatalom felé irányítsa a tudomány hajóját. Eljött

az ideje, hogy új nemzetközi környezetben, piacgazdaságban és új politikai rendszerben körvonalazódjék a magyar tudomány mozgástere, ennek érdekében felvetette, készüljön egy áttekintés „A magyar tudomány az ezredfordulón” címmel, s ezt az MTA készítse elő. Kitért arra, hogy soha nem beszél nemzeti tudományokról, hanem nemzeti tudományosságról, mert a tudománynak, mint bármely szakmának, vannak nemzeti funkciói az anyanyelv kiművelésében, az oktatásban, s közvetlen környezetünk, a Kárpát-medence növénytakarójának, földkincseinek, népességének a kutatásában. A finanszírozási rendszert vizsgálva elmondta: ma Magyarországon semmiféle áttekintése nincs senkinek arról, hogy a költségvetésből és az államháztartásból mit finanszírozunk; szükség lenne egy központi nyilvántartásra, nem szabad ugyanis összekeverni a célt és az eszközt, a pályázati rendszer nem csodaszer. Elismerte: közelíteni kell a kutatást az oktatáshoz. Elfogadta, hogy a Ház határozza meg, mire ad anyagi támogatást az adófizető polgár pénzéből az Országgyűlés, s ennek felhasználását kérjék is számon.

Az egész napos eszmecsere Dr. Jánosi György zárszavával ért véget.

Az Országgyűlés 113/1996. (XII. 20.) OGY határozata a magyar tudomány helyzetéről szóló beszámolóból adódó következtetésekről és feladatokról*

1. Az Országgyűlés elfogadja a Magyar Tudományos Akadémia elnökének a magyar tudomány helyzetéről nyújtott áttekintését. Az Országgyűlés a beszámolásnak ezt a módját eredményesnek tartja, ugyanakkor a beszámolás technikájának, előkészítésének továbbfejlesztését javasolja.

2. Az Országgyűlés úgy ítéli meg, hogy a tudománynak Magyarországon kiemelt jelentősége van. Különösen fontos a tudomány szerepe a polgárosulás, a modernizáció és az európai integrá-

ció korában. Az Országgyűlés fontosnak tartja, hogy a törvényhozás és a kormányzat ennek megfelelően kiemelt módon kezelje a tudományos kutatás feltételeinek biztosítását, ezen belül külön is szükségesnek ítéli a tudományos kutatók és a tudományos utánpótlás fokozott anyagi megbecsülését.

3. Az Országgyűlés egyetért azzal, hogy a magyar tudományosság vállalkozik az állam és a nemzet előtt álló stratégiai kérdések megfogalmazására, a válasz-alternatívák kidolgozására; valamint azzal, hogy a feladatvállalás koordinálását a magyar tudósok köztestülete, a Magyar Tudományos Akadémia végezze.

4. Az Országgyűlés szükségesnek látja, hogy a jelen országgyűlési ciklusban a magyar tudomány helyzetét és lehetőségeit rögzítő részletes elemzés készüljön el. Ennek előkészítésére az Országgyűlés felkéri a Magyar Tudományos Akadémia elnökét.

5. Az Országgyűlés fontosnak ítéli, hogy a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1996. évi LXI. törvény végrehajtása során a tudományos kutatás és az egyetemi oktatás intézményeinek funkcionális közelítésére kerüljön sor.

6. Az Akadémia elnöke beszámolási kötelezettségének eredményesebbé tétele, a tudomány autonómiájának erősítése, a felsőoktatás és a tudományos oktatás közelítése céljából az Országgyűlés szükségesnek tartja a tudományt érintő — mindenekelőtt a Magyar Tudományos Akadémiára és az Országos Tudományos Kutatási Alapra — vonatkozó törvények módosítását.

Dr. Gál Zoltán s. k., Boros László s. k.,
az Országgyűlés elnöke az Országgyűlés jegyzője

Dr. Trombitás Zoltán s. k.,
az Országgyűlés jegyzője

Az Országgyűlés határozata

* A határozatot az Országgyűlés 1996. december 17-i ülésnapján fogadta el.

Pokorn i Zoltán (Fidesz) 1997. február 11-én kérdésben kifogásolta a felsőoktatási intézmények tandíjrendszerét, különös tekintettel a megadott keretek túllépésére. Dr. Szabó Zoltán művelődési és közoktatási minisztériumi állam-

titkár válaszában ígéretet tett a visszaélések kivizsgálására.

Dr. Kulin Ferenc (MDNP) február 18-án a NAT elakadásának ügyében emelt szót, hangsúlyozva, hogy nem állnak rendelkezésre kellő számban választható mintatantervek. *Dr. Szabó Zoltán* államtitkár válaszában elmondta: az alpműveltségi és az érettségi vizsgakövetelmények készülnek, jó ütemben haladnak ahhoz, hogy júniusban miniszteri, illetőleg kormányrendelet formájában mindkettő napvilágot láthasson. A NAT alkalmazásával összefüggő továbbképzéseken eddig több mint 5000 iskolaigazgató, közel 15 000 pedagógus, 5000 szakértő és szaktanácsadó, valamint több mint 2000 iskolafenn tartó képviselői vettek részt. Ugyanezen a napon *Dr. Jeszenszky Géza* (MDF), *Dr. Győri-ványi Sándor* (FKGP), *Dr. Surján László* (KDNP), *Pokorni Zoltán* (Fidesz), *Bauer Tamás* (SZDSZ) és *Varga Mihály* (Fidesz) vitatkoztak a scientológia káros feltűnéséről és az ellene való fellépés lehetőségeiről.

*

Február 25-én *Dr. Kutruicz Katalin* (MDNP) kérdésben kifogásolta, hogy a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága utólagosan vet ki vámot oktatási és tudományos célra

behozott számítógépekre. *Akar László* pénzügy-minisztériumi államtitkár válaszában elmondta: noha az ügy nem zárult le, de közelednek megnyugtató rendezéséhez.

Március 10-én napirend előtti felszólalások sora hangzott el az egyetemi oktatók bérkövetelése ügyében. *Pokorni Zoltán* (Fidesz), *Dr. Dobos Krisztina* (MDF), *Dr. Torgyán József* (FKGP), *Csépe Béla* (KDNP),

Tudomány és oktatás a parlamenti viták tükrében

Dr. Pusztai Erzsébet (MDNP), *Toller László* (MSZP) *Horn Gábor* (SZDSZ) más-más szempontból közelítve meg a kérdést, a felsőfokú oktatók bérezésének anomáliájáról szolt. *Dr. Szabó Zoltán* államtitkár válaszában kifejtette: a normatív támogatás összege 1997-ben 25 százalékkal emelkedett, s ebből talán 17 százalékos béremelkedést lehet kigazdálkodni. A sokat emlegetett ELTE-re lebontva, a béremelési kihatás 260 millió forint, ami a működési támogatás nettó 400 milliós összegéből kifizethető, főként ha az egyetemek saját bevételi forrásait is racionálisan használják fel.

F. I.

Az MTA vendége volt február 26-án *Roman Herzog*, Németország államelnöke, aki saját kérésére az MTA-n tartotta fogadását, ünnepi koncertjét a hazai közélet vezetői számára, és itt folytatta személyes megbeszélését meghívójával, *Göncz Árpád* köztársasági elnökkel. A vendégeket fogadta és köszöntő bevezetőt mondott az MTA elnöke.

HAJÓDÍK AZ INTÉZETI HÁLÓZAT

A kutatóintézetek konszolidációjának előkészítésére
kiküldött bizottság ülései

A konszolidáció előkészítésére az Akadémia decemberi közgyűlése az alábbi 9 tagú bizottságot küldte ki:

Glatz Ferenc elnök
Harmathy Attila alelnök
Michelberger Pál alelnök
Vizi E. Szilveszter alelnök
Keviczky László főtitkár
Náray-Szabó Gábor főtitkárhelyettes
Márta Ferenc kuratóriumi elnök
Györfly Béla kuratóriumi elnök
Szász Zoltán kuratóriumi elnök

A bizottság feladata: javaslat készítése az 1997. évi közgyűlésre az akadémiai intézetek konszolidálására.

A bizottság a mellékelt munkarendet, ill. ütemezést fogadta el munkamódszerül.

Az ülések rendje a következő volt:

1997. január 27. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet, Gyulai József igazgató, az MTA r. tagja
KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet, Kroó Norbert igazgató, az MTA r. tagja

Műszaki Fizikai Kutatóintézet, Bartha László igazgató, a kém. tud. doktora

TTKL Kristályfizikai Kutatólaboratórium, Janszky József igazgató, a fiz. tud. doktora

Az ülésen részt vett:

Nagy Károly, az MTA r. tagja, a Fizikai Tudományok Osztályának elnöke

Prohászka János, az MTA r. tagja, a Műszaki Tudományok Osztályának elnöke

Du.: Ipar- és Vállalatgazdaság Kutató Intézet, Török Ádám igazgató, a közgazd. tud. doktora

Közgazdaság-tudományi Intézet, Koltay Jenő igazgató, a közgazd. tud. kandidátusa

Az ülésen részt vett:

Kulcsár Kálmán, az MTA r. tagja, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának elnöke

1997. január 30. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: Atommagkutató Intézet, Lovas Rezső igazgató, a fiz. tud. doktora

Izotópkutató Intézet, Paál Zoltán igazgató, a kém. tud. doktora

(lásd még február 6-án)

KFKI Atomenergia-kutató Intézet, Gadó János igazgató, a fiz. tud. doktora

KFKI Részecske és Magfizikai Kutatóintézet, Szegő Károly igazgató, a fiz. tud. doktora

Az ülésen részt vett:

Nagy Károly, az MTA r. tagja, a Fizikai Tudományok Osztályának elnöke

Lipták András, az MTA r. tagja, a Kémiai Tudományok Osztályának elnöke

Prohászka János, az MTA r. tagja, a Műszaki Tudományok Osztályának elnöke

Du.: Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja, Tamás Pál igazgató, a szociol. tud. kandidátusa

Szociológiai Intézet, Vitányi Iván, az igazgatótanács elnöke

Politikatudományi Intézet, Kulcsár Kálmán igazgató, az MTA r. tagja

(lásd még február 3-án)

Az ülésen részt vett:

Sipos Aladár, az MTA r. tagja, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának elnökhelyettese és Andorka Rudolf, az MTA lev. tagja

1997. február 3. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutató Intézet, Vajda Ferenc igazgató, a műsz. tud. doktora

Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet, Inzelt Péter igazgató, a műsz. tud. kandidátusa

Az ülésen részt vett:

Prohászka János, az MTA r. tagja, a Műszaki Tudományok Osztályának elnöke

Császár Ákos, az MTA r. tagja, a Matematikai Tudományok Osztályának elnöke

Du.: Állam- és Jogtudományi Intézet, Lamm Vanda igazgatónő, az állam- és jogtud. doktora
Politikai Tudományok Intézete, Kulcsár Kálmán igazgató, az MTA r. tagja

Az ülésen részt vett:

Sipos Aladár, az MTA r. tagja, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának elnökhelyettese

Andorka Rudolf, az MTA lev. tagja

1997. február 6. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: Központi Kémiai Kutatóintézet, Hajós György igazgatóhelyettes, a kém. tud. doktora

Műszaki Kémiai Kutatóintézet, Gyenis János igazgató, a kém. tud. doktora

TTKL Szervetlenkémiai Kutatólaboratórium, Szépvölgyi János igazgató, a kém. tud. kandidátusa

Izotópkutató Intézet, Paál Zoltán igazgató, a kém. tud. kandidátusa

Az ülésen részt vett:

Lipták András, az MTA r. tagja, a Kémiai Tudományok Osztályának elnöke

Du.: Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium, Lakatos István igazgató, a földtud. doktora

Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet, Varga Péter igazgató, a műsz. tud. doktora

Földrajztudományi Kutatóintézet, Schweitzer Ferenc, igazgató, a földtud. doktora

(lásd még február 10-én)

Az ülésen részt vett:

Mészáros Ernő, az MTA r. tagja, a Földtudományok Osztályának elnöke

1997. február 10. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: Földrajztudományi Kutatóintézet, Schweitzer Ferenc igazgató, a földtud. doktora

Regionális Kutatások Központja, Illés Iván igazgató, a közgazd. tud. kandidátusa

Az ülésen részt vett:

Mészáros Ernő, az MTA r. tagja, a Földtudományok Osztályának elnöke

Kulcsár Kálmán, az MTA r. tagja, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának elnöke

Horváth Gyula, a Dunántúli Intézet igazgatója

Berényi István, a földrajztud. doktora

Du.: Balatoni Limnológiai Kutatóintézet, Herodek Sándor igazgató, a biol. tud. doktora

Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet, Borhidi Attila igazgató, az MTA lev. tagja

Szegedi Biológiai Központ, Dudits Dénes főigazgató, az

MTA lev. tagja

Biofizikai Intézet, Ormos Pál igazgató, a fiz. tud. doktora
Biokémiai Intézet, Vigh László igazgató, a biol. tud. doktora

Enzimológiai Intézet, Friedrich Péter igazgató, az MTA lev. tagja

Genetikai Intézet, Raskó István igazgató, a biol. tud. kandidátusa

Növénybiológiai Intézet, Dudits Dénes igazgató, az MTA lev. tagja

TTKL Biofizikai Kutatólaboratórium, Rontó György igazgató, a biol. tud. doktora

Az ülésen részt vett:

Friedrich Péter, az MTA lev. tagja, a Biológiai Tudományok Osztályának elnöke

Ferenczy Lajos, az MTA lev. tagja, a Biológiai Tudományok Osztályának elnökhelyettese

1997. február 13. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: Állatorvos-tudományi Intézet, Nagy Béla igazgató, az állatorv. tud. doktora

Mezőgazdasági Kutatóintézet, Bedő Zoltán igazgató, a mezőgazd. tud. doktora

Növényvédelmi Kutatóintézet, Kőmíves Tamás igazgató, a kém. tud. doktora

Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet, Németh Tamás igazgató, a mezőgazd. tud. doktora

Az ülésen részt vett:

Kovács Ferenc, az MTA r. tagja, az Agrártudományok Osztályának elnöke

Du.: Csillagászati Kutatóintézet, Balázs Lajos igazgató, a fiz. tud. doktora

Matematikai Kutatóintézet, Katona Gyula igazgató, az MTA lev. tagja

Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet, Makara Gábor igazgatóhelyettes, az orvostud. doktora

Az ülésen részt vett:

Nagy Károly, az MTA r. tagja, a Fizikai Tudományok Osztályának elnöke

Császár Ákos, az MTA r. tagja, a Matematikai Tudományok Osztályának elnöke

Méhes Károly, az MTA r. tagja, az Orvosi Tudományok Osztályának elnöke

1997. február 17. Megbeszélés az alábbi intézetek igazgatóival:

De.: Irodalomtudományi Intézet, Bodnár György igazgató, az irod. tud. doktora

Nyelvtudományi Intézet, Kiefer Ferenc igazgató, az MTA lev. tagja

Néprajzi Kutatóintézet, Paládi-Kovács Attila igazgató, a tört. tud. (régészet) doktora

Zenetudományi Intézet, Falvy Zoltán igazgató, a zenetud. doktora

Az ülésen részt vett:

Ritoók Zsigmond, az MTA lev. tagja, a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnöke

Poszler György, az MTA lev. tagja, a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnökhelyettese

Du.: Történettudományi Intézet, Szász Zoltán igazgató, a tört. tud. kandidátusa

Régészeti Intézet, Bálint Csanád igazgató, a tört. tud. (régészeti) doktora

Filozófiai Intézet, Nyíri János Kristóf igazgató, az MTA lev. tagja

Művészettörténeti Kutatóintézet, Marosi Ernő igazgató, az MTA lev. tagja

Pszichológiai Intézet, Karmos György igazgató, a pszichol. tud. doktora

Világgazdasági Kutatóintézet, Inotai András igazgató, a közgazd. tud. doktora

Az ülésen részt vett:

Pataki Ferenc, az MTA r. tagja, a Filozófiai és Történettudományok Osztályának elnöke

Erdős Tibor, az MTA lev. tagja

Az intézeti konszolidáció előkészítésének munkarendje az 1997. májusi közgyűlésig:

1. Az egyes diszciplínák/tudományterületek vitája alapján összeállított „JAVASLAT” megtárgyalása a 9 tagú bizottságban.

Határidő: 1997. február 27.

2. Indokolt esetben az átdolgozott anyagot ismét megvitatja a 9 tagú bizottság.

Határidő: 1997. március 3.

3. A „JAVASLAT”-ot egyidejűleg megkapják: az AKT, a kuratóriumok és a tudományos osztályok.

Határidő: 1997. március 5.

4. A „JAVASLAT”-ot megvitatják: a kuratóriumok (március 10.), az AKT (március 12.), az FB és a tudományos osztályok az osztályülésektől függően, de legkésőbb március 21-ig.

Az osztályüléseken a 9 tagú bizottságot az illetékes al-elnök képviselte.

5. Doktorok gyűlése: tájékoztató a konszolidációs munkáról.

Határidő: 1997. március 17.

6. A „JAVASLAT” megvitatása az elnökségi ülésen.

Határidő: 1997. március 25.

7. A „JAVASLAT”-ot megvitatja az AKT.

Határidő: 1997. március 28.

8. Az átdolgozott „JAVASLAT”-ot megvitatják a tudományos osztályok.

Határidő: 1997. április 15–25.

9. Az átdolgozott javaslat megvitatása a szakszervezetekkel.

Határidő: 1997. április 15–25.

10. Az átdolgozott „JAVASLAT” megvitatása az intézeti igazgatókkal.

Határidő: 1997. április 15–20.

11. Az átdolgozott „JAVASLAT”-ot megvitatja az Elnökség.

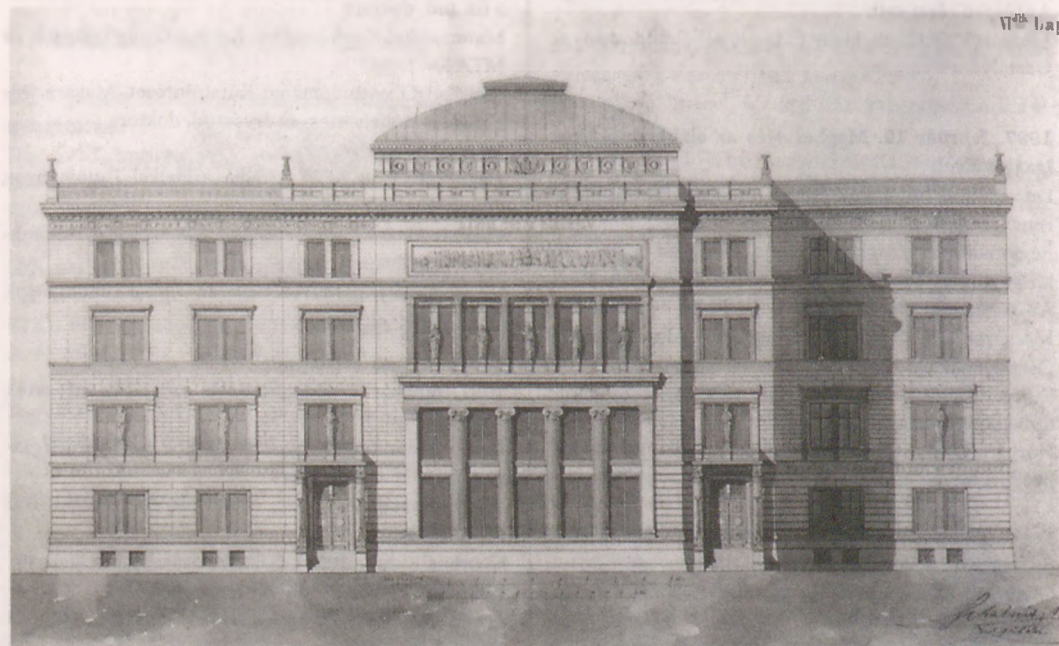
Határidő: 1997. április 28.

12. A végleges „JAVASLAT” kiküldése a közgyűlésre.

Határidő: 1997. április 30.

P. K.

Szkalnitzky Antal pályaműve

INTÉZETI FORINTOK

Tájékoztató az MTA kutatóhelyeinek
1996. évi költségvetési és létszámadatairól *

ANYAGTUDOMÁNYOK				
Intézet	Átlagléttség		MTA által adott költségvetési támogatás (felújítás nélkül) (eFt)	Elfoglalt helyiségek alapterülete (m ²)
	teljes	ebből kutató		
KFKI Anyagtudományi Kutatóintézet	100	47	147 255	3 953
KFKI Szilárdtestfizikai Kutatóintézet	114	81	157 562	3 931
Műszaki Fizikai Kutatóintézet	148	62	119 101	9 346
TTKL Kristályfizikai Kutatólaboratórium	25	16	40 084	907
Összesen	387	206	464 002	18 137

ATOM-, RÉSZECSCKE- ÉS MAGFIZIKAI, IZOTÓP-, VALAMINT MAGKÉMIAI KUTATÁSOK

Atommagkutató Intézet	241	87	192 028	15 974
Izotópkutató Intézet	132	55	158 204	14 261
KFKI Atomenergia Kutató Intézet.	210	96	203 429	8 214
KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet	231	115	262 492	5 611
Összesen	814	353	816 153	44 060

* Következő számainkban a legfontosabb felsőoktatási intézmények hasonló adatait kívánjuk közölni, diszciplína és műhely szerinti megoszlásban. — A szerk.

**INFORMATIKA,
SZÁMÍTÁSTUDOMÁNY(TECHNIKA)**

Intézet	Átlaglétszám		MTA által adott költségvetési támogatás (felújítás nélkül) (eFt)	Elfoglalt helyiségek alapterülete (m ²)
	teljes	ebből kutató		
KFKI Mérés- és Számítástechnikai Kutatóintézet	73	50	91 609	1 161
Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet	303	173	229 557	16 123
Összesen	376	223	321 166	17 284

KÉMIA

Izotópkutató Intézet	132	55	158 204	14 261
Központi Kémiai Kutatóintézet	384	160	305 100	25 768
Műszaki Kémiai Kutatóintézet	81	38	67 068	4 981
TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium	30	17	45 950	1 135
Összesen	627	270	576 322	46 145

FÖLDTUDOMÁNYOK

Bányászati Kémiai Kutatólaboratórium	36	12	24 747	1 827
Földrajztudományi Kutatóintézet	47	23	41 469	3 884
Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet	75	30	63 500	4 500
TTKL Geokémiai Kutatólaboratórium	26	13	35 382	878
Összesen	184	78	165 098	11 089

**A CSOPORTOKBÓL KIMARADT
KUTATÓINTÉZETEK**

Intézet	Átlaglétszám		MTA által adott költségvetési támogatás (felújítás nélkül) (eFt)	Elfoglalt helyiségek alapterülete (m ²)
	teljes	ebből kutató		
Matematikai Kutatóintézet	71	51	97 320	1 201
Csillagászati Kutatóintézet	61	33	57 924	1 871
Összesen	132	84	155 244	3 072

ÖKOLÓGIAI KUTATÁSOK

Balatoni Limnológiai Kutatóintézet	86	28	63 992	6 255
Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet	110	26	72 580	5 925
Összesen	196	54	136 572	12 180

BIOLÓGIAI KUTATÁSOK

Szegedi Biológiai Központ	358	187	295 549	36 890
SZBK Enzimológiai Intézet	64	23	50 062	2 686
TTKL Biofizikai Kutatólaboratórium	5	3	2 987	–
Összesen	427	213	348 598	39 576

AGRÁRTUDOMÁNYOK

Állatorvos-tudományi Kutatóintézet	53	22	52 512	1 917
Mezőgazdasági Kutatóintézet	270	44	135 956	20 781
Növényvédelmi Kutatóintézet	121	53	107 592	6 900
Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet	99	33	79 523	6 076
Összesen	543	152	375 583	35 674

A CSOPORTBÓL KIMARADT KUTATÓINTÉZET

Intézet	Átlaglétsszám		MTA által adott költségvetési támogatás (felújítás nélkül) (eFt)	Elfoglalt helyiségek alapterülete (m ²)
	teljes	ebből kutató		
Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet	138	48	101 821	8276

KÖZGAZDASÁG-TUDOMÁNY

Ipar- és Vállalatgazdaság Kutatóintézet	18	13	18 191	503
Közgazdaság-tudományi Kutatóintézet	83	63	89 520	2475
Világgazdasági Kutatóintézet	64	38	59 279	705
Összesen	165	114	166 990	3683

SZOCIOLÓGIA

Szociológiai Intézet	36	30	35 647	549
Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja	31	24	28 463	342
Politikatudományi Intézetben belül szociológiai kutatások	6	3	4 721	–
Összesen	73	57	68 831	891

POLITIKATUDOMÁNY

Politikatudományi Intézet	64	29	61 598	1772
Állam- és Jogtudományi Intézet	53	38	43 457	1110
Összesen	117	67	105 055	2882

**TERÜLETI
TUDOMÁNYOK**

Intézet	Átlaglétsszám		MTA által adott kötségvetési támogatás (felújítás nélkül) (eFt)	Elfoglalt helyiségek alapterülete (m ²)
	teljes	ebből kutató		
Regionális Kutatások Központja	96	49	65 173	2074
Összesen	96	49	65 173	2074

**IRODALOMTUDOMÁNY, NYELVTUDOMÁNY,
NÉPRAJZTUDOMÁNY, ZENETUDOMÁNY**

Irodalomtudományi Intézet	65	44	83 630	
Nyelvtudományi Intézet	87	70	106 585	1803
Néprajzi Kutatóintézet	43	27	41 714	858
Zenetudományi Intézet	64	33	58 028	2690
Összesen	259	174	289 957	5351

**FILOZÓFIA, TÖRTÉNETTUDOMÁNY, RÉGÉSZET,
MŰVÉSZETTÖRTÉNET, PSZICHOLÓGIA**

Történettudományi Intézet	94	54	90 489	2377
Régészeti Intézet	58	25	54 861	2631
Filozófiai Kutatóintézet	35	28	32 557	462
Művészettörténeti Kutatóintézet	36	21	34 999	1034
Pszichológiai Intézet	90	34	79 405	2870
Összesen	313	162	292 311	9374

*Ha mérnie kell és nincs műszere,
ha van műszere, de nem üzemképes,
ha műszerbeszerzési gondja van...
forduljon hozzánk bizalommal!*

SZOLGÁLTATÁSAINK:

MŰSZERKÖLCÖNÖZÉS és TARTÓS BÉRBEADÁS

Elektronikus, optikai és analitikai műszerek
kölcsonözése raktárról és beszerzése tartós bérbe-
adásra

telefon: 203-4327, fax: 203-4328

MŰSZERKALIBRÁLÁS

Elektronikus műszerek kalibrálása
akkreditált laboratóriumunkban és a megrendelőnél

telefon: 203-4429, fax: 203-4328

MŰSZERJAVÍTÁS

FLUKE, Marconi és más gyártmányú műszerek
üzembhelyezése, garanciális és garancián túli javí-
tása,
karbantartása, felújítása

telefon: 203-4313, 203-4276
fax: 203-4328

MÉRÉSSZOLGÁLTATÁS

Zaj, rezgés, mechanikai mennyiségek, hőmérséklet,
hálózati feszültség és fogyasztás vizsgálata, analízise

telefon: 203-4429
fax: 203-4328

MÉRÉSTECHNIKAI SZAKTANÁCSADÁS

Műszerprospektustár,
Országos Műszernyilvántartás,
szervizképviselvek nyilvántartása

telefon: 203-4282
fax: 203-4285

MŰSZERKERESKEDELEM

NAGYKERESKEDELMI ÉRTÉKESÍTÉS

Hazai és nemzetközi tenderek bonyolítása,
speciális műszerek, berendezések importja

telefon: 203-4277, fax: 203-4355

MÁRKAKÉPVISELETEK

Európai, amerikai, távol-keleti műszergyarak
magyarországi kereskedelmi és szerviz
képviselve (Marconi, FLUKE stb.)

telefon: 203-4299, 203-4350 fax: 203-4353

ÜZLETHÁZ

(1075 Budapest, Károlyi krt. 13–15.)
Villamos és elektronikus műszerek árusítása,
PC-termékek és -perifériák forgalmazása,
alkatrészek és fogyóanyagok értékesítése

telefon: 268-0822, fax: 342-1169

VIDEOTECHNIKAI SZOLGÁLTATÁSOK

Reklámok, referenciafilmek, videoműsorok
készítése, 3D trükk, feliratozás, utóhangosítás,
stúdió-bérbeadás

telefon: 203-4313/156. vagy 144. mellék

MŰSZERGAZDÁLKODÁSI KONCEPCIÓ KIALAKÍTÁSA

tel./fax: 203-4285

RENDEZVÉNYSZOLGÁLTATÁS

Konferenciák, műszerbemutatók rendezése

telefon: 203-4302, fax: 203-4281

MTA-MMSZ
MŰSZER-, MÉRÉSTECHNIKAI
SZOLGÁLTATÓ ÉS KERESKEDELMI Kft.

BUDAPEST XI., ETELE ÚT 59/61.
Levélcfm: H-1502 Bp. Pf. 58.
Telefon: 203-4313
E-mail: admin@mta.mmsz.hu

ÁLMAIM AKADÉMIÁJA

Válaszok körkérdésünkre

Vízkelety Tibor

ÁLMAIM (VÁGYAIM) AKADÉMIÁJA

„Két egyes személy közt tagadhatatlan, az idősbnek van vagy lehet több tapasztalása. Generációkban éppen megfordultan áll az eset, és a közelebbisőnek is, így az ifjabb generációnak van vagy lehet több tapasztalása.”

Széchenyi István: Hitel

Széchenyi Istvánnak a Hitelből idézett gondolata az MTA jelenére és jövőjére elképzelésem szerint döntő jelentőségű. A tudomány művelésében, de elsősorban szervezésében és irányításában generációváltásra van szükség. 1997-ben már leírhatjuk, hogy ez a folyamat megindult, és ha jó ütemben halad, fiatal, energikus, tehetséges, a mai világban jobban eligazodó, a mai vezetési stílust és technikát jobban ismerő emberek fogják irányítani tudományos életünket.

Elképzelésemet több ténnyel támasztom alá. Az első egyszerű, elkerülhetetlen, biológiai folyamat: az *öregedés* — különböző életkorban és változó mértékben — szellemi és fizikai teljesítőképességünk csökkenésével jár. Korunk eseményei, az információk születésének és terjedésének robbanása megköveteli a gyors reagálást, információk gyűjtését, szelektálását, tanácskozásokat, döntéseket. Nem biztos, hogy 70 éves kor körül agyi ereink elég rugalmasak még ahhoz, hogy ezeknek a követelményeknek meg tudjunk felelni.

A második tényező javaslatomhoz az *emlékeink*. A mai 70 év körüliek, ha hűek maradtak e Hazához, felnőtt éveiket akarva-akaratlanul a „szocializmust építve” élték le. Ki többé, ki kevésbé e korszak társadalmi, ideológiai,

filozófiai, gazdasági hatása alá került. Ez a korszak alakította viselkedésünket, emberi kapcsolatainkat, nyelvtudásunkat, külföldi kötődéseinket. Alakította úgy, hogy nem is vesszük észre, vagy netán tiltakozunk ellene.

Ezek a hatások, attitűdjeink nem változtak meg egyik napról a másikra a rendszerváltással, és nem is fognak. Megkockáztatom azt a lehetőséget is, hogy agykérgünk bizonyos mezőit a régi ismeretek lefoglalták, és az újak nem tudnak hol megtapadni.

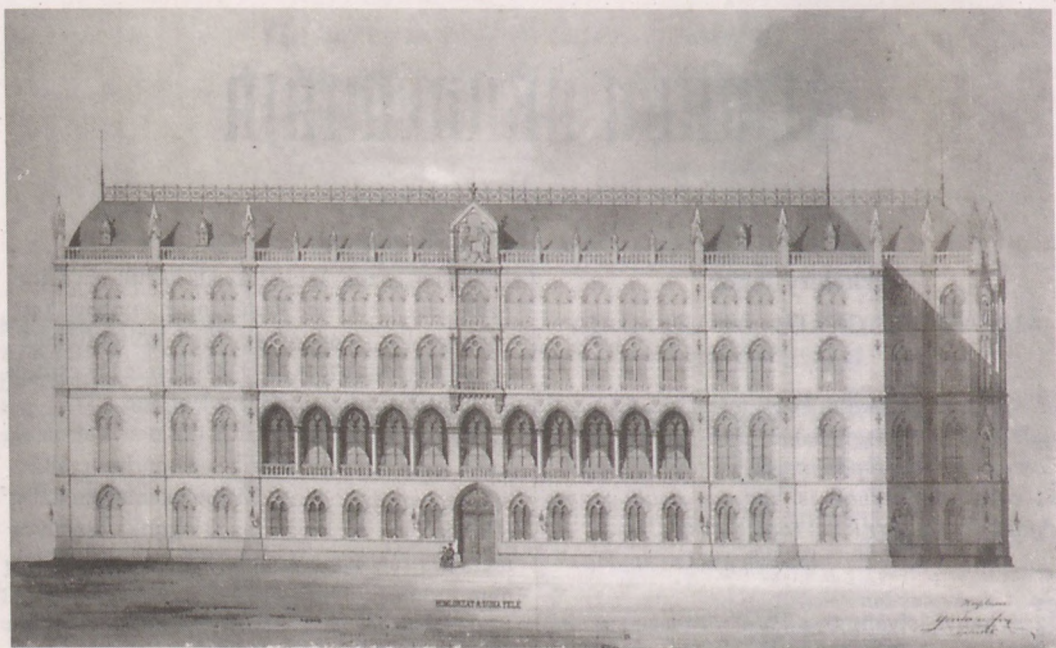
Nagyon fontos Széchenyi gondolatában az, hogy az „ifjabb generatio” fontosságát emeli ki és tartja a nagyobb tapasztalat letéteményesének. A tudomány haladása, a kutató módszerek fejlődése megköveteli, hogy a mai tudomány nyelvét értő, módszereit ismerő fiatal kutatógárda megfelelő helyet kapjon a hazai tudományos életben.

És mi legyen az idősebbekkel? Ne testületileg és vezető pozícióban, hanem egyénileg legyen lehetőségük tapasztalataik átadására, bölcsességükkel segíteni a fiatalokat, és példát mutatni a tisztességes tudományos életben. Így teret kap az idézet másik gondolata is, az „idősbnek van vagy lehet több tapasztalása” és ezt a tudomány művelésében, iskolateremtéssel, a fiatalok támogatásával jól hasznosíthatja.

Sajnos a magyarországi tudományos hierarchia és az ehhez kapcsolódó tekintélyrendszer, a munkához szükséges anyagi források arra ösztönzik az idősebb nemzedéket, hogy ne vonuljanak vissza a vezető posztokról, és ne adják át az egyre kevésbé kíváncsatos bürokratikus, adminisztratív teendőket a következő generációnak.

Pedig megérdemelnék, hogy mentesülve ezektől az egyre súlyosabbá váló terhektől, csak a kutatásaiknak éljenek, vagy netán — uram

Henszmann Imre–Gerster Károly–Frey Lajos pályázati terve

bocsá' — kedvtelésüknek hódolnának vagy pihennének. Egzisztenciális okok miatt mindenki az utolsó pillanatban vagy lehetőleg azután vonul vissza vezető posztjáról.

Nem szabadna megvárni, hogy a Tisztelt Testület már a szellemi hanyatlás jeleit észlelje. A Testületben sok a tudós, de kevés a bölcs, aki tudja, hogy mikor kell a közszereplést csökkenteni és még „nyerő” pozícióban visszavonulni.

Megnyugodva látom, hogy az MTA vezetése a generációváltás irányában változott, és várom, hogy az egész hazai tudományos élet is ebben az irányban fejlődjön.

A leírtakat nyugodt lelkiismerettel közlöm, mert a 70-hez közeledve nem vagyok aspiráns az általam javasolt generációváltásban semmiféle posztra.

Még egy kívánságom lenne az MTA hagyományai alapján: az Akadémián minden szakterületen beszéljünk Arany János nyelvét, szépen és helyesen! Ne féljünk egy angol szó helyett a jól lefordítható magyar megfelelőjét használni! A nyelv fejlődik és fejlődjön, de ne korcsosuljon el! Mutasson ebben is példát az Akadémia a

polgárnak, aki ezen a területen éppen úgy magára hagyott, mint a közerkölcsben és az élet egész területén.

Álmom? Legyen az MTA testülete a Nemzet példaképe!

Pócsik György

AZ (E) ÉS AZ (I) HARCA

Az álom több mint 35 éve tart, de remélem, végül mégis kihal a „kettős tudomány” eszméje, ami mindig is elkülönítőleg hatott az egyetemek (e) és akadémiai intézetek (i) tudományos dolgozóira, illetve kutatásaira, és ehelyett egy egységes tudományos szemléletet, irányítást, megítélést hoznak a tavaszi szelek.

Abból kellene kiindulni, hogy a tudomány fejlesztése, sok eredmény termelése a cél. Ennek kell alárendelni az emberi tényezőt, és nem fordítva. Azt kell biztosítani, hogy eltékozolt energiák nélkül, az (e)-i szférák legjobb összefogásával működhessünk. Az emberek szétszakítása növeli a konfliktusve-

szélyt, feszültséggócok jelennek meg. Szintben, ellenőrzésben és finanszírozásban egységesen kell tárgyalni a tudományt. Ellenkező esetben valahol és valahogy a tudomány látja kárát, és a magyar ember bánja.

A jelenlegi felosztásban lényeges az (e) és (i) jó együttműködése az oktatás minden szintjén. Természetesen nem parancsra, hanem az (i) érdek és (e) szükség alapján. Hiba volna, ha (i) „kivonulna” az (e) oktatásból. Az (i) fiatalítás pl. egy parancsoló szükségszerűség. Emiatt is az (e) ifjúság közelében kell mozogni. Hová jut az (i), ha elapad a kiváló fiatal kutatók odaáramlása? Talán 10 év sem kell az (i) hálózat tartalmi széteséséhez, legalábbis a természet-tudományokban.

Mindennemű (e)-i oktatási együttműködés volumene és mélysége tárgyanként változó és nem uniformizálható.

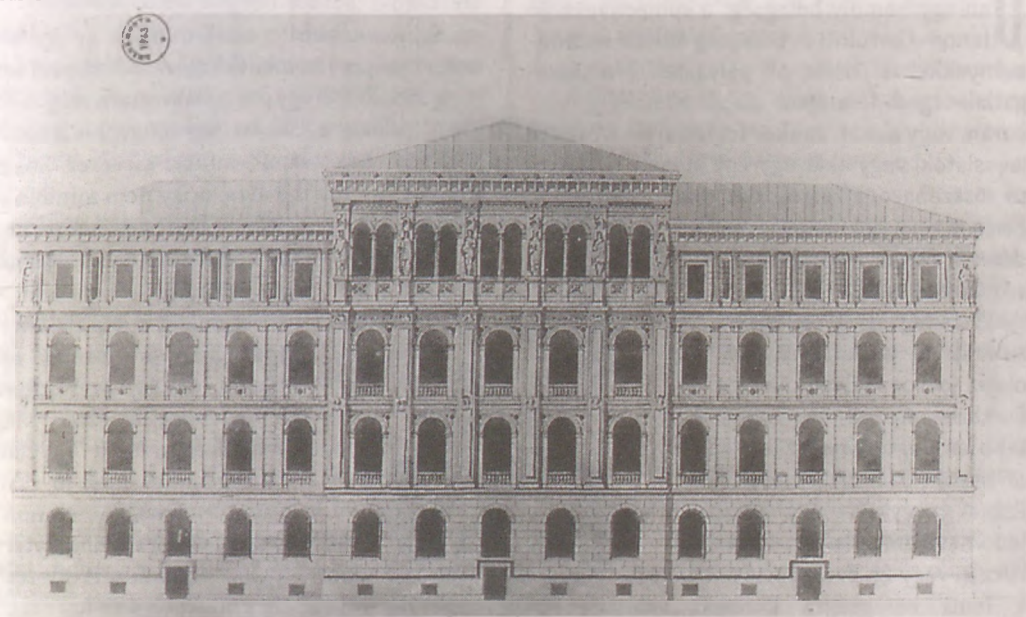
Az (e) és (i) tudományok együttműködésének számtalan szép példája van (közös cikkek, szakvélemények, szeminárium-, konferenciamunka stb.), de nem elég. Itt minden eszközzel növelni kellene a hatásosságot. Nemrég felmerült egyes (i) részlegek (e)-hez csatolása. Az MKM-nek és az MTA-nak a kölcsönös előnyök alapján, a tudomány szolgáltatáért, gondosan mérlegelnie kell a felajánlott egységek fogadhatóságát.

Még jobb volna, ha idővel az adott oktatás és kutatás egy intézményben foglalna helyet. Az ebben az értelemben vett kutatóegyetemet érdemes volna gondosan definiálni. Úgy, hogy eleinte ne kerüljön konfliktusba a hagyományos formával, idővel azonban az új forma terjedne el, és az a „kettős tudomány” sok zavart keltő formáját a felsőfokú oktatást és tudományt ugyanott szolgáló formával váltaná fel.

Az (e) és (i) fejlettebb együttműködését szolgálhatná egy korhatármentes, oktatókra és oktató kutatókra alkalmazható Széchenyi-ösztöndíjrendszer. A minden korosztálynál fellelhető anyagi gondok nem kicsik. És a magas teljesítmények akármikor kicsúcsosodhatnak. Bohr, Heisenberg, Pauli, Wigner stb. és sok más nagy, az utolsó években is szépen teljesített.

Fontos, hogy az (e) és (i) fiatalok ideálja változzon. Az (e)-n egy hajtós fiatalnak könnyen eszébe jut, hogy valamilyen adminisztratív posztra hajtson. Adminisztratív posztokra bölcsebb volna idősebbeket figyelembe venni, megőrizvén a fiatalokat a tudományos munkának. Wigner Jenő Nobel-díjas Princetonban többet keresett, mint az (i) igazgatója. Nálunk a tényleges termelő kutatói munkánál jobban megfizetett a vezetői munka, ami a kapcsolat- lehetőségek miatt is csábító. Ezen a szemléleten nem az ösztöndíjrendszer segít. Néha ta-

Stüler dunai homlokzatterve

lán az ifjú hullámok nem úgy nyaldossák az öreg mólókat, ahogy kellene.

Sokat dolgoztam a TMB minősítő rendszerében, és hiányolom az 5–10 jobb dolgozattal övezett középszintű munkásság elismerését (mint amilyen a kandidátusi fokozat volt). Kell az elismerés, a bátorítás! A PhD és az MTA doktora cím közt óriási az űr. Nagy hiba, hogy az egyetemi tanársághoz formálisan elég a PhD-szint, holott formálisan MTA Dr. címet illene megkövetelni.

Összefoglalva: előtérbe helyezendő a tudomány szolgálata. Ez mindenképpen előzze meg az emberi tényező negatív előjelű (széthúzás, presztízs, munkahelyi „érdek” stb.) részét és minden tárgyalás, határozat alá feszüljön. Közelíteni kell az (e) és (i) által adott megoldásokat! A magyar egyetemi tanár mércéje legyen mindig magas. A magyar akadémikus képéhez tartozzon hozzá a tudománya egyéb alfejezeteit művelők iránti érdeklődés és segítség, egyfajta kváziuniverzalitás. Azt várjuk, hogy a legjobb keretet biztosítsák a további értelmes munkához.

... És ha az álomom színesebb lett volna, a mesém is tovább tartott volna...

Tamás Ferenc PIPAFÜSTÖS INTÉS

Uan egy komoly betegség: a subjectivitis. Jó lenne elkerülni! A betegség súlyos szövődményekkel is járhat, pl. pályázatok én-támogatlak-téged te-engem alapú odaítélése során, vagy akkor, amikor folyóiratok, javaslatok, vagy akár egy-egy kutató összehasonlításáról van szó. Elsősorban a tudományos menedzserek félnek a betegségtől és szövődményeitől.

E betegség gyógyítására találták ki a hatástényező-olajat (orvosnyelven: Oleum Factoris impacti), de ismeretebb az angol elnevezés „Oil of Impact Factor”, röviden IF. Ezt a gyógyszert egy Garfield Jenő nevű amerikai szakember találta ki vagy 25 évvel ezelőtt, amikor a fenti betegségekre keresett valami

gyógyírt. Mert a subjectivitis nagyon veszélyes lehet! Mi ér többet: egy olyan folyóirat, mely hetenként jelenik meg, és sok-sok cikket közöl, vagy egy olyan, amelyik évenként csak egyszer, de abban olyan cikkek vannak, hogy hűha?! (Ismert anekdota, még a római korból: a nyúl-mama azzal hergeli a nőtényoroszlánt, hogy én kilenc kisnyulat ellettem, hát te hányat? Mire az oroszlán azt válaszolta: Unum, sed leonem!).

Garfield doktor felfedezése azon alapul, hogy felismerte: nem az számít, hogy a folyóirat milyen gyakran jelenik meg, még csak az sem, hogy hány cikket közöl, hanem az, hogy az ott megjelent cikkeket mennyire használják fel mások, azaz mennyi a hivatkozások száma. Feltalálta ezért az IF-t; ez, mint mindannyian tudjuk, annak mérőszáma, hogy átlagosan mennyire idézik a folyóirat cikkei, pontosabban az ott megjelent cikkekre való hivatkozások száma, osztva a folyóiratban megjelent összes cikkek számával. Végre egy objektívnek tetsző mérőszám! Bizonyára jól használható a subjectivitis bizonyos vírusai ellen. És akkor nem kell sokat ülésezni, terjedelmes javaslatokat olvasgatni és felelősségteljes döntések kockázatát vállalni — elég megnézni az IF-jegyzékben a folyóirat „értékét”; ha valaki sokat, és/vagy magas impaktú folyóiratokban publikál, az a jó fiú. És még csak vitatkozni sem lehet, mert az eredmény „objektív”, collstokkal mérhető.

Sajnos azonban, mint minden gyógyszernek, ennek is van mellékhatása. Most nem arra gondolok, hogy ha valaki marhaságot írt, akkor a cáfolat ugyanúgy hivatkozásnak számít, mint a dicséret. Sokkal inkább arra, hogy nem minden vírus ellen hatásos, ezért csak nagy körültekintéssel alkalmas a gyógyításra.

Tegyük el egy pillanatra a pipát, hogy ne bántsa szemünket a füst, és fordítsuk komolyabbra a szót. Maga Garfield felhívta a figyelmet arra, hogy mire *nem* jó az IF: „Caution is advisable” — mondja, merthogy egyik tudományterületén a tágon értelmezett idézés a szokásos, míg a másikon a redundancia.

Ostobaság volna összehasonlítani két folyóirat „értékét” (Garfield a J. Amer. Chem. Soc. és az Annals Math. példáját hozza fel), még kevésbé azt, hogy melyik szolgálja jobban az adott közösséget, pusztán az idézettség vagy IF alapján, mélyrehatóbb további tanulmányozás nélkül.

Az IF sok szempontból jó gyógyszer. *Elvileg* kiegyenlíti a különbséget egy „nagy”, sokak által művelt tudomány és egy „kis” tudomány közt, azzal a feltételezéssel, hogy a nagy tudományban többen idéznek, de a cikkek száma is több, mint a kis tudomány esetében. A gyakorlat azonban nem azt mutatja: az IF toplista élén olyan, jelenleg modernnek tartott „nagy” tudományok állnak, mint a molekuláris biológia, immunológia, klinikai orvostudományok. Ezekhez képest a kémia „kicsinek” tetszik, mert pl. a világ talán leghíresebb vegyészeti folyóiratának, a fent már említett J. Amer. Chem. Soc.-nak IF értéke alig egyhated a toplista élvasaihoz képest. A kémián belül pedig egyes speciális ágak, elsősorban a műszaki kémia területén, még ennél is jóval kisebb IF-t kapnak, nem is beszélve a szűkebb terület információját szolgáló periodikákról (pl. a Magyar Kémiai Folyóirat IF értéke csak 0,199, és ennél alig nagyobb az Acta Chimicáé: 0,213). (Pillanatnyilag nyolc évvel ezelőtti adatok állnak rendelkezésre, de a tendencia bizonyosan nem változott meg azóta sem.)

Természetesen nagyon fontos, hogy a kutatók „jó” folyóiratokban publikáljanak; de annak megítélése, hogy a folyóirat jó-e vagy gyengébb, számos más tényezőt is múlik. A fő kérdés: mennyire szolgálja a cikk vagy folyóirat a célbavett közösséget, mely lehet szűkebb vagy tágabb.

Külön kérdést jelentenek azok a publikációs formák, melyeknek értelemszerűen nincs IF-uk: konferencia-kiadványok vagy nagy tudósok tiszteletére kiadott „Festschrift”-ek. Sőt, néha egy konferencián való pusztán részvétel is rangot jelent: a tudományos kutatási eredmények azonnali közlésének egyik legfontosabb fóruma, az USA-ban megrendezett, meghívásos jellegű Gordon Conferences on the Frontiers of Science sorozat nemcsak hogy nem adja ki az előadások reprintjét vagy kivonatát, hanem a résztvevőknek írásos kötelezettséget kell vállalniuk, hogy az ott látottak-

ról, hallottakról nem készítenek videó- vagy hangfelvételt.

1996 nyarán Capriban, Nápoly mellett, a G7 országok tudományos menedzserei (és bürokratai) konferenciát tartottak, melyen éppen a tudományos pályázatok elbírálása volt a téma. (A konferencia fő tanulságait a *Nature*-ben A. Abbott ismertette a lap 1996. október 17-i számában.) Ez a konferencia is megerősítette, hogy az IF-számlálás kiegészíti ugyan a bíráló tevékenységét, de óvatosan használandó, főleg akkor, ha egyének megítéléséről van szó. Egyébként Garfield, aki maga is részt vett a capri konferencián, tiltakozott az ellen, hogy az IF-t valamilyen Frankenstein-féle rémnek tekintsék, melynek használata bizonyos területeken elnyeléssel fenyegetne egyébként érdemes kutatókat.

Az IF fontos segédeszköz egy-egy döntés, egy-egy értékelés meghozatalakor, de csak akkor, ha a résztvevők „azonos súlycsoportba” tartoznak. A sportnál maradvány: egy futó megítélésének fontos eleme az elért átlagsebesség, de nem volna sportszerű egy rövidtávfutót és egy maratoni futót ennek alapján összehasonlítani. Hasonlóan nem sportszerű mondjuk egy biofizikus és matematikus vagy, hogy szűkebb szakterületemen maradjak, egy fizikokémikus és egy műszaki kémikus összehasonlítása cikkeknek IF értéke alapján.

Szó sem lehet arról, hogy egy bírálóbizottság a szubjektivitást úgy akarja kiküszöbölni, hogy a felmérés legfontosabb vagy egyik legfontosabb tényezőjévé teszi az IF-ok összehasonlítását! Ha ez így volna, akkor nem volna szükség zsűrire, az Akadémiai Könyvtár mérőszalaggal dönthetné el a vitákat. De — kinek sajnos, kinek szerencséjére — itt sem lehet collstokos méréssel kibújni a felelősség alól. Hogy a capri konferencia végkövetkeztetését ismétlem: a bírálóbizottság adhat prioritást „alacsony impaktú” egyéneknek (vagy fordítva), ha döntését megfelelő, nyílt érvekkel indokolni tudja.

Ismét pipafüstbe burkolódzva és (nem létező) szakállamat simogatva, bölcsen csak azt mondhatom: az Oleum Factoris impacti segíti a subjectivitásban szenvedő beteg gyógyulását, de óvakodjunk a mellékhatásoktól, nehogy úgy járjunk, hogy „Medicina peior morbo”!

Kristó Gyula:

EJH, SZÉCHENYI-ÖSZTÖNDÍJ!

Az Akadémiáról nem szoktam álmodni. Igaz, elég illetlen dolog is lenne, ha álmaimban az Akadémia makk lenne, magam pedig éhes disznó. S mivel általában álmodni sem szoktam, eléggé irracionális módon az elmúlt hetekben mégis megmagyarázhatatlanul gonoszkodó lázálmaim támadtak. S ha disznónak nem is éreztem magam, a lázalmok végén nehezen tudtam attól a gondolattól szabadulni, hogy állatszerrep(ek)et osztottak rám. De haladjunk sorjában! Visszatérő lázálmom volt az, hogy pályázatot írok ki. Természetesen nem a magam pénzén. Elég snassz dolog is lenne, ha havi 57 100 Ft-os professzori alapilletményemet (amely 35 évi munkaviszony és 19 évi professzorság után jut osztályrészemül) ilyenre fecsérelném. Most persze nem szólok arról, hogy ez az 57 100 Ft maga is egy lázálom (ha úgy tetszik: agyrém), mert hiszen minden hónapban átutalják a bankszámlámra, tehát nem lehet lázálom. Igaz, nem 57 100 Ft-ot utalnak át, hanem ennek egy részét, azt, amit egy össznemzeti lázálom (vagy agyrém) az előírt levonások után még méltányosnak ítél számomra. Nyilván azért annyit utal át és ki számomra, mert ennyit érdelek... S hogy magam soha nem vállaltam és vállalog fél-, másod-, harmad-, negyed- s egyéb állásokat ezen egyetlen főállás mellett, az legyen az én magánügyem. Igaz, én azért nem vállalog semmiféle, az egyetlen felül az 1 (mint számnév) valamelyik tört részével kifejezhető állást, mert az a fixa ideám (de lehet ezt is lázálomnak mondani), hogy erőim teljességét egyetlen állásom minél teljesebb ellátására fordítsam. De ez is magánügy (volt eddig), s most (még) nem erről van szó, hanem arról, hogy 57100 (ténylegesen 30 valahány ezer) Ft-os alapilletményem valóban eléggé szerény összeg lenne egy pályázat kiírására. Még megalázna valakit, amit végképpen

nem akarnék. Ennélfogva az adófizetők pénzét bocsátanám pályázatra (de igyekeznék úgy tenni, hogy az az én pénzem; ez nem nekem jutott először eszembe, ebben tehát nem én lennék az úttörő).

Sokat gondolkodtam, milyen néven nevezem a kiírandó pályázatot. Kétségtelen, hogy a professzor szónak szerepelnie kell benne. Igaz, részint nem professzorok fogják elnyerni, de hát docensinek vagy doktorinak (netán adjunktusnak) mégis nehéz lenne nevezni. Már csak azért is, mert ez esetben névadóként nem jöhetnének számba a magyar történelem első vonalbeli szereplői, főleg nem a legnagyobb magyar.

Ízlelgessék csak, milyen groteszkül adná ki magát az, hogy Széchenyi docensi (filozófiai doktori, netán adjunktusi stb.) ösztöndíj*. Szakmai ártalom mondatja velem (lévén a középkor kutatója), hogy egy docensi (adjunktusi) stb. pályázathoz egy Tar Szerémd, egy Szár László, egy — fejét kopaszra borotváló — Vata vagy egy Borsa Kopasz neve illenék, akik fontos, bár nem élvonalbeli figurái a magyar történelemnek, viszont a nevezettek külleme a maga fésületlenségében leplezetlenül mutatná — legalább a koponya környékén — a meztelen igazságot.

Ennél is nagyobb gondot okozna az, hogy milyen indoka legyen a pályázat kiírásának. Mondjuk, lehetne azt javasolni, hogy aki eddig négy állást töltött be, az mostantól csak hármat foglaljon el (a variációk majdnem végtelenek: az egy egész mellett lehet két fél, lehet egy fél és egy harmad, lehet egy fél, egy negyed, és ha még a videókazettát is számba vesszük, ami az egyetemi oktató strapás jelenlétét kiváltja, akkor igazán közel kerülünk a végtelenhez). De be lehet vetni to-

* A jelen szöveg írásával párhuzamosan az MTA elnöke és az MKM miniszter tárgyalásának eredményeként megszűnt a Széchenyi professzori ösztöndíj pályázóinak korlátozása. Pályázhatnak az oktatásban részt vevő főállású akadémiai kutatók. Ezzel egy időben módosul az „55 éves” életkor határa is. — A szerk.

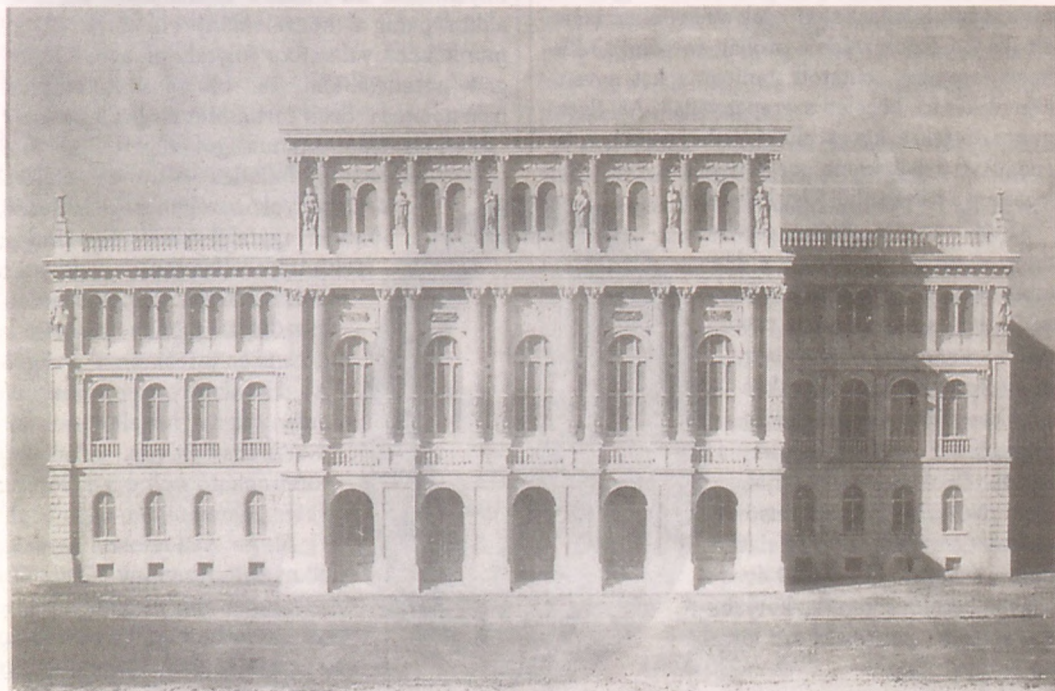
vábbi svédcsavarokat is, mondjuk azt, hogy aki eddig egyáltalán nem oktatott egyetemen, de tud szerezni egy papírt, hogy számítanak rá (vagy legalábbis a videokazettájára), az máris pályázati lehetőséget kapna. Természetesen jól jönne annak hangoztatása, hogy aki pályázni akar, csak évente három hónapra mehetne külföldre. Oda ugyanis el kell menni (szemben a magyar vidékkel), ott ugyanis a videokazetta még nem jött annyira divatba, oda nem elég elküldeni a videokazettát. Hátha lenne olyan, külföldön kapós magyar kutató, aki az ottani 4x helyett 1x-ért itthon maradna. Sose lehet tudni...

Aztán meg kéne határozni az x-et. Ez maga is egy lázalom lenne. Nem lehet túl alacsony, mert akkor még mindig egyszerűbb a bejáratott negyedik mellékállás fenntartása, de nem lehet túl sok sem, mert akkor mindenki hazatódulna külföldről, s ez túlnépesedéshez vezetne az országban. (Ehhez a laboratóriumokat meg a könyvtárakat is haza kellene hozni, hogy nemcsak a pályázati pénzt felvenni, hanem bizonyítani, dolgozni is lehessen itthon. Erre majd külön pályázatot írok ki.) Igaz, hogy az adófizetők pénze kevés, de mi lenne, ha a közteherviselés alapján mindenki hozzájárulna ahhoz, hogy a pályázat nyertesei több pénzt

kapjanak (nem annyit, mintha Nyugaton lennének, mert hiszen tényleg nincsenek Nyugaton, de többet kapnának, mint a pályázat vesztesei vagy az abból kimaradók). Aligha szabad azonban önkéntes felajánlásokra számítani, hiszen a 30 ezer Ft-okat kereső egyetemiektől ilyent igazán nem várhatok. Tehát egy tollvonással mindenkinek a béréből levonnék y százalékot (ami azért nem okozna nagy megrázkódtatás, mert a 17 százalék mínusz y-t sem tudnám kifizetni, tehát oly mindegy, hogy valaki, aki nullát kap, ezt oly módon kapja-e meg, hogy a 17 százalékot egy összegben vagy két tételben nem kapja meg).

Most már csak két dolog van hátra. Egy ügyes ideológiát kell kerítenem a dolog köré, mondjuk, azt kell állítanom, hogy ez a felsőoktatás megújulását szolgálja. Igaz, aki eddig külföldre ment, ezután is megy, aki eddig ott volt, továbbra is ott marad, aki eddig keveset keresett, többségében most is keveset (legfeljebb még kevesebbet) fog keresni, a dologi költségek nem emelkednek, de legalább aki eddig még sohasem tanított egyetemen, most megkapja a lehetőséget a magyar felsőoktatás megújítására. No meg, lesz néhány száz ember, aki ennek a hasznait élvezni fogja. De kik legyenek ők? Ez újabb rémálom. Milyen bugyuta

Friedrich August Stüler végleges homlokzatterve

dolog lenne, ha mindenkinek pályázati lehetőséget adnék! Micsoda abszurditás lenne, ha a szabadversenyos kapitalizmus viszonyai között mindenkit szabadon engednék versenyezni! Arra gondolni, hogy nyerjen a jobbik, tényleg egy lázálom. Különben is a pénz kevés (nem az enyém, arról jobb nem szólni, hanem az adófizetőké, ami ugyan a lázálomban szintén az enyém, de az is kevés). A kört tehát szűkíteni kell. Több lehetőség felmerült bennem: pl. magassági (még pontosabban: alacsony-sági) korhatár felállítása (azaz csak 165 cm-nél alacsonyabbak pályázhatnak). Ezt elvetettem, nehogy néhányan politikai kérdést lássanak benne. Szóba jött a lábméret, a boka formája, a csípőbőrség, de ezen adatok bevallása személyiségi jogokat sértene. Gondoltam a szem-, a haj-, a bőrszínre, ezek tapasztalati úton ellenőrizhetők, de — a tudomány állásának jelenlegi szintjén — manipulálhatók. Végül úgy döntöttem, azokat zárom ki, akik már bizonyítottak. Egyszerű az indokom: nem nekem és nem előttem bizonyítottak. Mivel a pénz az enyém, senkinek nem kell elszámolnom vele, megtehetem ezt. De hogyan zárjam ki őket? Egyik utolsó, gonosz lázálomban csupa számokat láttam. A megoldás ekkor sejlett fel: 60! Ki kell zárnom a 60 év felettieket. Megérdemlik. Miért idősebbek nálam!? Még talán olyan is van köztük, aki nem vállalt soha életében egyetlen nyomorult félállást sem, csak a felsőoktatásért élt (és a felsőoktatásból próbált megélni). Műhelyt teremtett, oktatott, tanítványokat nevelt, könyveket írt, közéleti szerepet vállalt. Aki ilyen gonoszítottakra képes ahelyett, hogy több másodállást vállalt volna, megérdemli, hogy kizárjam a pályázatból. Úgy kell neki!

Felébredtem. Ekkor döbbentem azonban rá, hogy a lázálomnak, az agyémnek nincs vége, sőt a valóságban csak most kezdődik. Kiderült, hogy a pályázat másoknak is eszükbe jutott. Ők Széchenyi professzori ösztöndíjnak keresztelték, ezzel akarják megújítani a magyar felsőoktatást, és csak az 55 év alattiakra számítanak. Én 57 éves vagyok, és lóvá tettem, kutyába vettem (még pontosabban: kutyába sem vettem).

Kozma Ferenc

NYITNIKÉK!

Az én álmaim Akadémiája mindenekelőtt *lotthonosabb, oldottabb*, mint a „létező Akadémia”. Az egyes osztályok jobban tapadnak mindennapos tevékenységünkben a multi- és interdiszciplináris munkálatok feltételeinek megteremtéséhez. Kevésbé „hatalmi” és „igazgatási” centrumok, mint inkább a széles körű tudományos pezsgés szervezői és katalizátorai. Ha valakinek megjelenik egy érdekesebb tanulmánya, az Osztály „író-olvasó találkozót” segít elő létrejönni; ha úgy ítéli meg, hogy valamelyik (akadémiai, egyetemi vagy akármi más) kutatóműhelyben olyan tevékenység folyik, amelynek mondanivalója hasznos lehet a döntés-előkészítő műhelyek szempontjából — netán egy készülődő baklövés elhárítását segíthetné elő —, úgy közreműködik a felek közötti párbeszéd létrejöttében, figyelemmel kíséri a kooperáció menetét, és segít, ahol szükséges. Ha pedig úgy ítéli, hogy az ország valamilyen fontos problémájának megoldására, vagy legalábbis az odavezető lépések megkönnyítésére színvonalas kapacitás áll a rendelkezésére, úgy azt mozgósítja, és a „terméket” megkísérli betáplálni a szakmai-politikai folyamatba: ha makacs ellenállásba ütközik, akkor pedig a közvélemény elé tárja. (Ilyen munkálatok valamikor folytak: pl. agro-ökológiai potenciálfelmérés, biomaszra komplex hasznosítása. Ezek történetét elő kellene venni és elemezni a tanulságok végett!) Egy eh-

hez hasonló fejlődés — mindenekelőtt az Osztályok tevékenységi stílusában — egyfelől *össztársadalmilag* tekintélyesebbé tenné az Akadémiát, másfelől a kutató-tudós társadalom jobban *magáénak* érezné az intézményt, s végül a Hatalom szemében is jelentősen növelhetné az MTA ázsíóját (ami talán de-szifrizozható volna a költségvetés volumenében is!).

Az én Akadémiám a mai-nál *nyitottabb* volna. Egyfelől: én visszaállítanám annak a lehetőségét, hogy ha valaki — különösen az érettebb korú szakemberek

— meg akarja mérteni tudományos súlyát a Szakma előtt, úgy rendelkezésére álljon egy akadémiai csatorna is, amelyen keresztül *alapfokú tudományos fokozatot* szerezhet. Ezt nem kell „kandidátusnak” nevezni, ha ezt az elnevezést sutának találjuk (nem sutább, mint az entomológus vagy gépészmérnök „filozófiai doktor” címe, és jóval kevésbé nyelvtörő, mint a „PÍÉCSDÍ”) — nem az elnevezés a lényeg, hanem az intézmény: kiderült ui., hogy *hiányzik!* Az egyetemek doktorképzése más célú és más színvonalú is, mint az akadémiai tudományosfokozat-odaítélés intézménye. A magyar értelmiség legambiciózusabb s valószínűleg legintelligensebb hányadát kár volna kiengedni az Akadémia szellemi vonzásköréből. Másfelől — ezt csak az érvelés teljességéért említem — az egyetemi PhD-rendszer „halasztavába” nem ártana „csukát” eresztetni: ha valahol, itt elkelne a verseny, mégpedig úgy, hogy az akadémiai alternatíva a kemény megmértetésért eleve nagyobb tudományos presztízszt kínálna. — A nagyobb nyitottsághoz tartozik az is, hogy az én Akadémiám a felsőbb fokozati szinteken is jelentősen lazítana belterjességén. Ezen az álom-Akadémián minden fokozat megpályázható, a „szóba kerülés” elveszti procedúra-generáló erejét. Ha tehát valaki x év doktorság után, tudományos habitussal, eredményekkel a háta mögött úgy ítéli, hogy érdemessé vált pl. a levelező tagságra, úgy jelentkezhesen, pakolja ki az asztalra életművét, foglalja össze tudományos pályájának legfontosabb értékeit, álljon a köztestület kollektívájához és mérjék meg — s ha nem találhatik könnyűnek —, inkorporálódjék az Akadémia „belső körébe”. A rendszer gyakorlati megvalósítása önmagában jelentős stílusváltást követelne mind az Osztályoktól és azok Bizottságaitól, mind pedig az Elnökségtől, ill. a Közgyűléstől. Számos alternatív megoldás kínálkozik, amelyeket itt, terjedelmi okok miatt, nem volna ildomos részleteznem. El tudok képzelni pl. egy olyan mechanizmust, amelynek keretében a jelentkező a megszerezhető pontok 1/3-át az Osztálytól kapná, habitusvizsgálat eredményeképpen, a másik 1/3-ot a (mainál

szélesebb körű és szigorúbb elvek alapján döntő) Bíráló Bizottság mérné ki, a harmadik 1/3 pedig „közönségsvotum” alapján gyűlné be, szigorúan csak az elolvasott és véleményezett írásos anyagra támaszkodva.

Álmaim Akadémiájának végül nem volnának közvetlenül („minisztériummódrán”) igazgatott intézetei; az intézeti hálózat fenntartására alapítványokat kellene létrehozni. Ezek kuratóriumaiban persze az Akadémiának előkelő szavazati aránya lehetne, de a Köztestület, Elnökség, Főtítkárság véges és értékes energiáit nem emésztene fel az intézetek működtetése, a reménytelen harc a pénztelenséggel — amit semmivel sem lehet kielégítőbben megoldani azáltal, hogy nem egy kuratórium foglalja el, hanem egy ország egész kutatási kapacitásának állapotáért és fejlődéséért felelős társadalmi testület jobbra nemzetközi jelentőségű tudós szakemberekből álló vezető gárdája.

...és most csörög a vekker...

Alföldi László LASSAN A TESTTEL!

Az álmok lehetnek szépek, nagyívűek, még talán ösztönzők is, de a realitásoktól elszakadva mit sem érnek. Egy másfél évszázados rangos intézmény megújításánál óvatosan kell kezelni az álmokat, de a „földhözragadt” gondolkodás sem kívánatos.

Századunk robbanásszerűen felgyorsult tudományos és technikai fejlődése jó ideje fesszegeti a tradicionális kereteket, mivel az egykor szűk körű, tekintélyes tudományos elit a tudományt szakszerűen művelők sokaságával bővült, akik helyet követeltek maguknak a tudományos közéletben.

A politikai és gazdasági rendszerváltás hozta meg azt a lehetőséget, hogy a tudományos életben felhalmozódó akadémiai és minősítési feszültségek rendszeres felülvizsgálatra kerüljenek, és hosszú, kemény viták után megszületett az akadémiai törvény, az MTA újalakult.

A törvény viták, egyezkedések, kompromisszumok, képviselői módosítások után konszenzussal született, és olyan lett, amilyen lett.

A zsiráfról azt tartja a mondás, hogy olyan ló, melyet bizottságok konszenzussal hoztak létre. Az akadémiai törvényt sokan vitatják, magam is „zsiráfnak” tartom. Ez a „zsiráf” erősebb, izmosabb, életrevalóbb az előző időszak sántikáló lovánál, vagy inkább öszvérénél, és nagyon jó, hogy megszületett. Az az álmom, hogy kifejlődhet belőle a jövőendő paripája, csak egy kicsit rövidíteni kell a nyakát, lábát, lecsípni a szarvacskákat stb.

Az Akadémia, újjáalakulásával egyidejűleg, szakított azzal a szemlélettel, hogy a tudomány művelőit kisiskolás szisztéma szerint kell képezni, hogy mindenből lehet tudós, csak be kell iskolázni, ki kell képezni.

A megújult Akadémia szigorú feltételekhez kötötte az MTA doktori cím elnyerését, tudományos fórumok előtt többszörösen meg kell méretkezni. A doktorok bevonásával az egy-szintű Akadémia kétszintűvé vált, mert az akadémikusok testülete mellett helyet kapott a doktorok gyűlekezete.

Ez a helyzet megfelel a tudományos közélet természetesen kialakult hierarchiájának. A tudományos élet elismert, sikeres tudósai közül mindig is kiemelkedtek azok a tudósok, tudományáguk legeredményesebb művelői, akik vezető szerepet vállaltak a tudományos közéletben, működésükkel, szereplésükkel, tudásukkal, műveltségükkel, gondolkodásmódjukkal a legmagasabb elismerést vívták ki maguknak, éppen ezért az akadémikussá válásnak nem voltak és nincsenek a doktorihoz hasonló tételesen megfogalmazott megméretési feltételei.

Az akadémikusokat választják, mégpedig az akadémikusok által javasolt doktorok közül maguk az akadémikusok. A doktorok nem jelölhetnek, és nincs szavuk az új akadémikusok megválasztásában. Itt a „zsiráf” nyaka, a kétszintű Akadémián belül az egyszintű Akadémia sértetlenül megmaradt.

Ha az akadémikusok a tudományos élet és közélet kiemelkedő, elismert személyiségei, akkor az új tagok választásában miért ne lehetne a doktoroknak is szerepük. Ad absurdum az akadémikusi címre való pályázás lehető-

ségét sem tartanám szentségtörésnek. Végül, ha konzekvensek akarunk maradni, az akadémikusok megválasztását a közgyűlés szentesíthetné.

Így vagy úgy, a doktorok szerepét az akadémikusválasztásban, egyáltalán az Akadémia kétszintes jellegéből adódó feladatmegosztásban érdemes lenne újragondolni.

Az akadémiai élet sűrűje az osztályokban és a tudományos bizottságokban zajlik. Jó dolog, hogy az akadémikusok mellé tanácskozási jogú doktorokat is választanak. Nem szerencsés azonban, hogy a tudományos bizottságok munkájában csak köztestületi tagok vehetnek részt.

Minden szakmának vannak olyan kiemelkedő személyiségei, akik még nem szerezték meg a doktori minősítést, vagy valamely okból elmulasztották annak megszerzését, és mégis élvezik a tudományos élet szakmai elismerését. Úgy gondolom, a tudományos bizottságok is választhatnának tudományos minősítéssel nem rendelkező, ezért nem köztestületi tagokat. Lehet, hogy az Akadémia presztízse sem szenvedne csorbát, ha az ilyen kollégákat valamilyen formában befogadhatnánk a köztestületbe is. Lehet, hogy ettől a „zsiráf” lába is rövidülne.

Nem lehet kétséges, hogy az Akadémia osztályai és tudományos bizottságai munkájában él, ezért itt kell megszületniük a tudományos állásfoglalásoknak is.

Véleményem szerint szakmai tudományos kérdésekben állást foglalni, az illetékes osztály véleményének figyelembevétele nélkül, még az Akadémia elnökségének sem lenne szabad. Nem elég meghallgatni az osztályt, hanem véleményét figyelembe kellene venni, vagy ha mégsem, akkor véleményét mellékelni az állásfoglaláshoz.

Szakmai tudományos kérdésekben az illetékes osztály véleményét nem helyettesítheti az interdiszciplinaritás címén létrehozott ad hoc bizottság, ahol a más tudománytestületek képviselői szavazattöbbséghez jutnak az „egy ember, egy szavazat” elve alapján. Az Akadémia nem helyezkedhet arra a divatos álláspontra, hogy a szakterület (az Osztály) hozzáértő képviselőinek a véleménye eleve gyanús, amit ellensúlyozni kell a témához kevéssé értők véleményével.

Hogy a tudománynak szüksége van független kutatóintézetre, azt hiszem, hogy tudom, hogy az Akadémiának szüksége van-e kutatóintézetekre, azt nem tudom. Azt sem tudom, hogy éppen a meglévő intézetekre van-e szükség, de azt hiszem, hogy tudom, hogy a gyökeres gazdasági-társadalmi átalakulás időszakában óvni kell a meglévő értékeket, és függetlenül attól, hogy milyen szervezetbe illőnek tartjuk, minél kisebb veszteséggel kell átalakulni, ha úgy tetszik, konszolidálódni, nem adva fel a reményt és a szándékot, hogy egy nyugodtabb időszakban a reorganizáció átgondoltan végrehajtható.

Az Akadémiának szerepet kell vállalnia a piac által nem, vagy csak ritkán igényelt alapkutatások teljes feltételrendszerének a megteremtésében. A kutatóintézetek rövid távú, sok témára bontott, piacszerű finanszírozása és vállalkozásba való kényszerítése súlyos tévedés. Alapkutatásban nem lehet fél éves szerződésekkel eredményt elérni, sok-sok év, esetleg évtized kellene egy-egy igazi alapkutatási téma sikeres, eredményes műveléséhez.

Több mint 40 éves kutatói pályafutásom alatt még mindig nem tanultam igazából meg, hogy mi is az alapkutatás, vagy minek minősítjük a természet megismerését szolgáló, egyre részletesebb (alapozó) kutatásokat. Szerintem nem mindegy, hogy korláto-

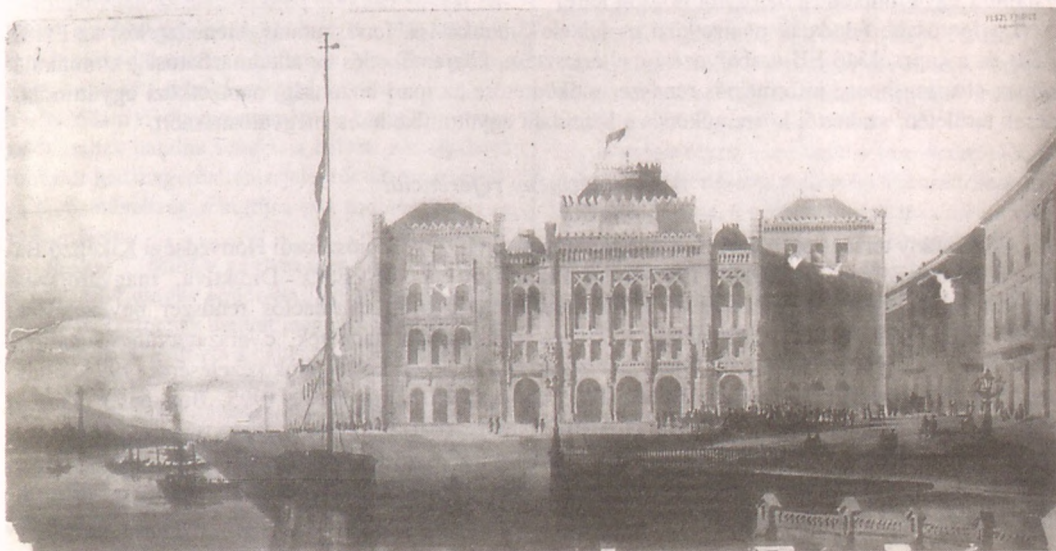
zott lehetőségei mellett mit támogat az Akadémia, és mit nem. Az alapkutatás fogalmába sajnos az elmúlt időszakban egyszerű finanszírozási okokból sok mindent belegyömöszöltünk. Egyáltalán a természettudományokban egyre nagyobb a fogalmi zűrzavar és pontatlanság, érdemes lenne ezekkel is foglalkozni.

Az Akadémia új szervezeti szabályzata kicsit bürokratikusra sikeredett, és túl nagy szerepet kapnak az alkalmi, előkészítő, szervező, jelölő stb. bizottságok anélkül, hogy az előkészítő vitafórumoknak bárminemű szerepük lenne. Ne a megfogalmazott terveket vitassuk, hanem vitassuk meg először az elveket, és csak azután fogalmazzuk meg a terveket! Nem vagyok meggyőződve arról, hogy jogosan felejtettük el az orientált brain storming használatát, érdemes lenne megkísérelni felélesztését.

Sok minden eszembe jutott, egyenetlen, csapongó, kiérleletlen gondolatok ezek az Akadémiáról. Történelmi változások időszakát éljük, nem szabad hibázni, a magam részéről is lelkesen támogatom azt a kezdeményezést, hogy alapos vita keretei között érleljük ki gondolatainkat. Van időnk, a visszafordíthatatlan döntéseket nem szabad elsielni!

Következő számunkban, szívesen vállalkozunk a fenti válaszok ébresztette gondolatok közlésére. — A szerk.

Feszl Frigyes be nem adott akvarell terve

KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI KÖRNYEZETFEJLESZTÉSI INTÉZET

1061 Budapest, Andrassy út 23., T.: 352-1768, T/F.: 342-6977

Az ÖKOCENTRUM Rt. által támogatott „Egészséges Környezetért” Nemzetközi Környezetvédelmi Alapítvány 1995. január 17-én hozta létre a Közép- és Kelet-Európai Környezetfejlesztési Intézetet, amely mint nem kormányzati, nem nyereségérdekelt szervezet, az államhatalomtól független, pártatlan, politikailag el nem kötelezett, de tudományosan hiteles intézmény. Célja, hogy erősítse a környezet védelmében érdekelt partnerek közvetlen együttműködését Közép- és Kelet-Európában, segítse és irányítsa a fenntartható fejlődést, a környezetbiztonságot, a környezetfejlesztést, a környezettudomány különböző kutatási programjait, a környezetvédelmi és környezetbiztonsági oktatási, képzési feladatokat szolgáló programokat.

Az intézetben működik az „AGRO-21” Kutatási Programiroda, amely az agrárgazdaság és a kapcsolódó szektorok jövőképevel, a fenntartható fejlődéssel és a minőség dimenzióival tudományos igényességgel foglalkozik.

Az intézet állandó kapcsolatban áll és szerződések alapján együttműködik a környezet fejlesztésében és biztonságában érdekelt kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel, a tudomány, az oktatás, az ipar és a vállalkozók széles körével.

ENSZ EURÓPAI GAZDASÁGI BIZOTTSÁG IPARI BALESETMEGELŐZÉSI REGIONÁLIS KOORDINÁCIÓS KÖZPONT

1061 Budapest, Andrassy út 23., T.: 352-1768, 342-6977 Fax: 321-4881

A központ 1996 áprilisától kezdve az Egészséges Környezetért Alapítvány Közép- és Kelet-Európai Környezetfejlesztési Intézetében működik mint el nem kötelezett, szakmai koordinációt megvalósító, non-profit tevékenységet végző szervezet.

A központ az ipari balesetek megelőzésével kapcsolatos témakörökre összpontosítja munkáját azaz a céllal, hogy előmozdítsa az Ipari Balesetek Országhatárokon Túli Hatásairól Szóló Egyezmény megvalósítását; a tagországok érdekelt hivatalai és intézményei között információ- és tapasztalatcserét, valamint együttműködési hálózatot hozzon létre.

Legfontosabb feladatai: nemzetközi projektek kimunkálása, forráskutatás, menedzselés; az ENSZ EGB és a kapcsolódó EU-szabályozások elterjesztése, közreműködés az alkalmazhatóság kimunkálásában; clearing house információs rendszer működtetése az ipari biztonsági nemzetközi együttműködések területén; szakértői közreműködés a kétoldalú együttműködések megvalósításáért.

A két intézmény referenciái

Bükkábrány térségének környezeti hatástanulmánya (1993); Tápiószecsői Honvédségi Kiképző Bázis környezeti állapot-felvétele (1993–94); Tanulmány a SEVESO Direktíva magyarországi bevezetéséről (1995); Tanulmány az ipari katasztrófavédelmi információs rendszer bevezetéséről (1995); Kodifikált szakértői háttéranyag a „Környezetbiztonsági alapelvek” c. országgyűlési határozat elkészítéséhez (1996); ENSZ EGB Munkaülések az ipari baleseti kockázatok kezeléséről (1994, Budapest, Százhalombatta); Környezeti informatika, nemzetközi konferencia (1995, Budapest); Térségi Gazdaságfejlesztési Konferencia (1995, Záhony); Nemzetközi Vegyipar a Biztonságért Konferencia (1995, Budapest); I. Nemzetközi Regionális Környezetfejlesztési Konferencia (1996, Nyíregyháza); Védelmi Szervezetek Szepe az Ipari Katasztrófák Elleni Védekezésben, nemzetközi környezetbiztonsági konferencia (1996, Budapest).

TUDOMÁNY ÉS MÉDIA

Tanácskozás a Magyar Tudományos Akadémián

1997. február 20.

A tudományos élet, a rádió és a televíziózás vezető egyéniségei gyűltek össze a Magyar Tudományos Akadémián a február 20-án rendezett, *Tudomány és média* című tanácskozáson. A megnyitóbeszédet *Glatz Ferenc*, az MTA elnöke tartotta *Tudomány és társadalom az ezredfordulón* címmel. Előadók voltak a média részéről *Révész T. Mihály*, az Országos Rádió és Televízió Testület elnöke, *Hanák Gábor*, a Duna TV alelnöke, *Hajdu István*, a Magyar Rádió Rt. elnöke, *Peták István*, a Magyar Televízió Rt. elnöke, valamint *Ádám György*, *Beck Mihály*, *Heller Ágnes* és *Laczkovich Miklós* akadémikusok.

Glatz Ferenc előadásában kifejtette, hogy az MTA tagjai, mint a magyar állam polgárai, olyan államban szeretnének élni, amely képes gondolkodásukat, eszköztárukat versenyképessé tenni. Az elnök szerint a jövő társadalma tudásorientált lesz, ahol fontos az esélyegyenlőség, hogy a tudáshoz bárki hozzáférhessen. E folyamatban a rádióknak és a televízióknak is nagy szerepet kell vállalnia. Ehhez viszont új típusú tudási magatartásra van szükség: nem arroganciával lebecsülni a tudománytalan, iskolázatlan gondolkodást, hanem együttgondolkodásra nevelni őket és magunkat. A 21. század kihívásairól szólva rámutatott: más szerveződést követel meg a jövő a munkaerőpiacon, a tudmánynak az elkövetkező években sokkal nagyobb gazdasági jelentősége lesz. A tudományorientált társadalomban nem lehet ilyen éles szakadékok az elit és a munkásrétegek között.

Az állam jövőbeni szerepéről is beszélt. Szerinte az államnak hatalmi funkciója helyett a szolgáltató funkciót kell megerősítenie, jelentős szerepet vállalva a közműveltség, a kultúra és a tudomány menedzselésében.

Révész T. Mihály, az Országos Rádió és Televízió Testület elnöke elmondta: 1997 őszétől a közszolgálati csatornák mellett megjelennek a kereskedelmi adók is. Felhívta a hallgatóság figyelmét arra, hogy a médiatörvény előírja: a leendő kereskedelmi adók műsoridejük 25 százalékát kötelesek közszolgálati feladatokra fordítani. Az új rendszer lehetőségét nyújtva arra, hogy a tudóstársadalom közreműködésével, képzett és igényes emberek nevelődjenek. Elmondta: Magyarországon az elkövetke-

zendő években az európai információképzés, valamint az értéktéremtés hídfoállása lehet. Ehhez azonban megfelelő feltételekre, kiművelt, tapasztalt szakemberekre van szükség.

Ádám György akadémikus, az elmúlt évben alakult Akadémiai Ismeretterjesztési Bizottság elnöke mind a médiavezetők, mind a tudományos körök felelősségéről szólt. Elmondta: bár a társadalom még hisz a valódi tudás erejében, és mindent józan távolságtartással figyel, a média egyre koptatja a tudomány presztízsét, mert teret enged a különböző tévtanoknak és áltudományoknak. A média felelősségéről szólva elmondta: hiányolja a tudományos műsorokat a rádióban és a tévében. A szóra-koztató műsorokba becsempészett tudásanyagok helyenként badarságokat tartalmaznak, amelyek azért károsak, mert jelentősen befolyásolják az emberek mindennapi életét, gondolkodását. Tudóstársai felelősségéről szólva leszögezte: le kell küzdeniük az egészségtelen befeléfordulást, elő kell segíteniük a tudomány eredményeinek közvetítését, mert a tudás, a valódi ismeret hiányát azonnal elfoglalja az áltudás, a torz és káros hiedelem.

Hanák Gábor, a Duna TV alelnöke szerint az elektronikus médiumokban az utóbbi években a tudomány megjelenése terjedelmében és hatékonyságában is csökkent. Úgy vélte, mindent meg kell tenni, hogy a magyar tömegek ne legyenek közömbösek a magas kultúra iránt. Szólt arról, hogy a Duna TV-ben áprilisban indul a magyar tudomány világhíradója, amely a Magyar Tudomány című folyóirat testvérprogramja lesz.

A tudományos, ezen belül a természettudományos ismeretterjesztés nehézségeiről szólt *Beck Mihály* akadémikus. A professzor szerint a médiumoknak nemcsak a tudomány eredményeit kellene ismertetniük, hanem azt a folyamatot is, amely során a felfedezések megszületnek, vagyis példát kellene mutatni a társadalomnak a kritikai gondolkodásból.

A Magyar Rádió Rt. elnöke, *Hajdu István* beszédében arra hívta fel a figyelmet, hogy az intézmény már megalakulása óta különös hangsúlyt helyez a tudományos ismeretterjesztésre. A rádióknak megkülönböztetett szerepe van a médiumok között, hiszen a hang készlet leginkább a belső képek megértésére, és ezáltal gondolkodásra. Elmondta: a mé-

diatörvény előírja, hogy a közszolgálati médiumok készítsenek közműsorszolgálati szabályzatot. A rádióé már nagyrészt elkészült, és ebben körvonalazódtak azok az alapelvek, amelyek a tudományos műsorokra vonatkoznak. Ezek szerint a jövőben kerülni fogják a szennazációhajhászást a tudományos műsorokban, és az olyan híreket, amelyek a hallgatókban megalapozatlan várakozást keltenek. A Rádió elnöke ígéretet tett, hogy a műsorszerkezet jobban igazodik majd a hallgatói igényekhez a tudományos ismeretek megszerzésében.

A média közvetít, nem nevel, nem tanít — mondta *Heller Ágnes* akadémikus, aki szerint a mennyiség a műsorokban nem lehet fő szempont a közszolgálati TV-ben. Az ismeretterjesztő műsorok nagy előnye, hogy segítenek az elszegényedett közeposztályon, amely már nem tud könyvet venni, és egyetlen ismeretterjesztő forrása a közszolgálati média. A vitaműsorokról szólva elmondta: nem szabadna azok hosszát korlátozni, többek között azért sem, mert a demokráciában meg kell tanulni az embereknek részt venni a vitákban.

Peták István, a Magyar Televízió Rt. elnöke szerint a közszolgálati televízió a rendszerváltozás hajnalán utat tévesztett, és a végleges jó útra még mindig nem talált rá. A televízió akkori vezetői úgy vélték, hogy a kereskedelmi tévékkel szemben az MTV csak azok eszközrendszerével veheti fel a versenyt. Az MTV műsoraiban a nagyobb nézettség érdekében gyakran előfordul a hírek szenzációként való tálalása. Referátumában kiemelte, hogy a közszolgálati ság morális felelősség, amelyet az intézmény jelen pillanatban nem tud maradéktalanul felvállalni. *Peták István* a tudományos műsorkészítéssel kapcsolatosan — csatlakozva az előtte elmondottakhoz — hangsúlyozta a szakszerűség követelményét. Utalt arra is, hogy ennek elősegítése érdekében a Magyar Televízióban belső továbbképzési rendszert kíván kialakítani. Hozzátette: kiemelt fontosságúnak tartja a tudományos párbeszédet a szakemberek és a médiumok vezetői között, ezért

az MTV Rt. közszolgálati műsorszolgáltatási szabályzatának tervezetével kapcsolatosan több civil szervezet, szakmai intézmény, így például a Magyar Tudományos Akadémia véleményét is kikérte. Elmondta: jelenleg az MTV költségvetésének 70%-a származik reklámból, a fennmaradó rész pedig a készülekhasználati díjból. A fejlett országokban ez az arány fordított, jövőre az MTV-nél 50-50%-os lesz.

A jelenségeket nemcsak érdekesre és érdektelenre kellene osztani, hanem értékesre és értéktelenre is — ezt *Laczkovich Miklós* akadémikus mondta, aki szerint a paratudomány a saját határai mögé kényszeríthető józan paraszti észérvekkel.

A tanácskozás délutáni vitájában *Palugyai István*, a Tudományos Újságírók Kamarájának titkára elmondta, hogy a sajtóban egyre nagyobb szükség van képzett szakemberekre, akik értőn foglalkoznak a modern műszaki-tudományos fejlődés különböző témaival. Hozzátette: ez a szakma a médián belül többnyire nem termel ki sztárokat, kemény harcot kell vívniuk helyzetük és az általuk képviselt rovatok, műsorok megtartásáért. Véleményéhez több, a tudományos újságírás terén nevet szerzett, ismert újságíró csatlakozott.

A vitában felszólaló akadémikusok többsége egyetértett abban, nem szabad, hogy bizonyos szakmai színvonal alatt nyilvánosságot kapjanak azok, akik nem szakterületük elismert tudói. Az egyik felszólaló nehezményezte, hogy a régebben jól működő médiaelemző munkát mára mindössze egy maréknyi kutató végzi.

Glatz Ferenc zárszavában elmondotta: örül, ha a média riporterei a tudománytalan nézeteket napirenden tartják, de legyen képviselve a szaktudomány is. A média tárja fel a tudománytalan nézeteket, a tudósok pedig legyenek képesek ezt megválaszolni. Ez a nagy kihívás. Reményének adott hangot, hogy ez a konferencia csak a kezdete annak a folyamatnak, amelyben közösen megtalálják a tudomány helyét a médiában.

E. É.

MAGYARORSZÁG AZ EZREDFORDULÓN

Stratégiai kutatási programok az Akadémián

A Magyar Tudományos Akadémia 1996 májusában megválasztott vezetése az első pillanattól nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a magyar tudományosság fellegvárát és általában a tudósokat, kutatókat mozgósítsa az állam és a nemzet előtt álló lehetőségek felkutatására és a követhető alternatívák megfogalmazására. Az elnök erre vonatkozó elképzeléseit ismertette a Vezetői Kollégiumon az Elnökség tagjaival, és előterjesztést tett a miniszterelnöknek. Hangsúlyozva: az állam és nemzet előtt álló stratégiai alternatívák feltárásában a tudományos elitnek kulcsszerepe lehet; ezen alternatívák vitatása ne legyen kitéve a pártpolitikának és a négyévenkénti választási küzdelmeknek. A kormány határozatban (2269/96-X. 11. sz.) foglalt állást: az MTA-t megbízza a stratégiai kérdések vitatásával, többéves projekt megszervezésével. Az Elnökség 1996. szeptember 11-én rendkívüli ülésen tárgyalta a kutatási tematikák tervzetét, és a munkálatok irányítására Programtanácsot küldött ki.

A munka felgyorsult, amikor az 1997. évi költségvetési törvény végaszavazásakor az MTA fejezetén belül jóváhagyták ezeknek a kutatásoknak a finanszírozására 300 millió forintot. 1997 januárjára kialakult a projekt szervezeti struktúrája, február-márciusban pedig a tartalmi kérdések is nagyobb-részt eldőlték.

Jelen tájékoztatónkban először a programok céljáról szólnak, tartalmát kíséreljük meg röviden ismertetni, majd szervezési, strukturális helyzetét mutatjuk be. Mindezt az 1997. március végi állapot szerint.

A stratégiai kutatások elsődleges és legfontosabb célja és feladata, hogy az ezredforduló integrációs tendenciáinak és a hazai érdekek összhangba hozását segítse, és konkrét helyzetelemzésekben kiindulva, lehetséges és kívánatos válasz-alternatívákat fogalmazzanak meg. Ezzel egyidejűleg a programoknak ösztönözniük kell a stratégiai jellegű gondolkodást a tudósok és politikusok körében éppúgy, mint a közgondolkodásban.

Az egyes témák feldolgozása során már ebben az esztendőben a döntéshozók számára is felhasználható eredményeket kell felmutatni, és ki kell alakítani a közvélemény folyamatos tájékoztatásának rendszerét. Ezt szolgálják azok a tervezett konferenciák, tudományos és vitaulések, amelyek részben a nyilvánosság számára is hozzáférhetőek lesznek. A fontosabb előadásokat és anyagokat önálló kiadványsorozatban tervezzük megjelentetni. Emellett az érdeklődők szélesebb körében tájékoztatása érdekében néhány nagyobb példányszámú folyóirat

(História, Köznevelés, Természetbúvár) olvasmányos és élvezhető formában közöl majd összefoglalókat a kutatások eredményeiről. A programok rendezvényeiről folyamatosan kívánunk információt szolgáltatni a számítógépes hálózaton is, önálló Web-lap formájában.

1997 folyamán tehát a tervek szerint az első eredmények hozzáférhetőek lesznek. Így egyrészt a remélhetőleg 1998 elején meginduló csatlakozási tárgyalások során segíthetik a kormányzat képviselőinek felkészülését és munkáját, másrészt bizonyítást nyerhet az, hogy az Akadémia gyorsan és hatékonyan képes reagálni a társadalmi igényekre és a parlamenti (költségvetési) megrendelésekre.

Természetesen a programok többsége nem egy esztendőre, hanem hosszabb időre szól. Vannak közöttük csak a szintézisre és vannak új kutatásokra vállalkozó programok. A részletes kutatási tervek is így készültek. A Programtanács, az MTA és az egyes projektek vezetői érthetően számítanak tehát arra, hogy a következő évi költségvetés előkészítő tárgyalásai során az állami finanszírozás folytatása biztosítható lesz.

Január-február-március hónapokban a Programtanács belüli Operatív Bizottság (Glatz Ferenc, Láng István, Enyedi György, Inotai András, Kemenes Ernő, Manherz Károly, Keviczky László főtítokár) több ülésen külön-külön tárgyalta az egyes tématerveket, meghíva a felkért témavezetőket. Emellett kidolgozta a szervezet irodai és finanszírozási rendszerét. Alapelv: a teljesítmény-orientált-

ság. Cél: a *helyzetfelmérés* és a *cselekvési lehetőségek* megfogalmazása. A döntéshozók „helyzetbe hozása”. Majd március 25-én a Programtanács rögzítette az egyes tematikákat, a témakidolgozások ütemét, költségkeretét.

A kutatócsoportok között elsőként említendő a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából működő, Inotai András, az MTA doktora vezetése alatt álló Integrációs Stratégiai Munkacsoport, jóllehet csak annyiban része a programnak, amennyiben tevékenysége szorosan összefügg az Európai Unióhoz való csatlakozás és a modernizáció feladataival.

„Az EU-csatlakozás környezeti szempontú vizsgálata” címet viseli az a kutatási program, amelyet Kerekes Sándor egyetemi tanár irányít. Időszzerűségét talán nem is kellene bizonygatni, hiszen közismert, hogy a fejlett országok polgárai értékrendjében erősen felértékelődött, az életminőség egyik legfontosabb összetevőjévé vált a tiszta, egészséges környezet igénye. Ugyanakkor a csatlakozni kívánó államokban a gazdaság napi gondjai mellett a környezetvédelem ma még nem tartozik a legfontosabb társadalmi problémák közé. Ráadásul az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása meglehetősen bonyolult. A kutatás éppen ezért megbízható becslésekre törekszik mind a rövid távon jelentkező gazdasági terheket, mind a hosszú távú gazdasági hasznot illetően. Ebben a témakörben különösen szoros együttműködés kialakítása várható az Integrációs Stratégiai Munkacsoporttal és a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériummal.

Magyarországon az utóbbi évek egyik alapvető kérdésköre a „Piacgazdaságra való áttérés és ennek társadalmi hatásai”. Egységes tematikájú, egyetlen projektum, de három altémára bontva. Andorka Rudolf akadémikus vezeti „A társadalmi struktúra átalakulása a piacgazdaságra való átmenet korában” című kutatást, amelynek keretében összefoglalják és értelmezik az eddigi vizsgálatok eredményeit, vizsgálják egyebek között a polgárosodás összefüggéseit, a gazdasági magatartásformák típusait, az oktatás és a társadalom átalakulásának várható igényeit. „Az életmód, az életvitel, a kultúra és a tudat alakulása” címet viseli a Hankiss Elemér és Vitányi Iván, az MTA doktorai által vezetett kutatás, amelynek keretében a társadalmi polarizálódás és marginalizálódás, az életmód és időfelhasználás, az értékek átalakulása és az átalakulás konfliktusforrásai, a világhértelmezések típusai és több más témakör vizsgálata folyik. Kulcsár Kálmán akadémikus vezeti azt a kutatási programot, amelyben „A magyar társadalom változása és a politikai rendszer” címmel egyebek mellett a társadalom integrációjának lehetőségei, az állami szociálpolitika, illetve a társadalom és a politikai rendszer össze-

függéseinek alakulása, a központi kormányzat és az önkormányzatok viszonya, a civil szerveződések tevékenysége alkotja a vizsgálatok tárgyát.

„Területfejlesztési nemzeti program megalapozása: a regionális és a településfejlődés folyamatai Magyarországon” címmel, Enyedi György akadémikus irányításával folyik az a kutatási program, amelynek keretében fő feladatnak tekintik az 1997-ben az országgyűlés elé kerülő Nemzeti Területfejlesztési Konceptió hiányainak pótlását, cselekvési programjainak segítését, a regionális egyenlőtlenségi folyamatokat létrehozó mechanizmusok feltárását. A stratégiai fontosságúnak tekintett témák között szerepel többek között a településrendszer átalakulása, illetve a regionális politika szervezeti rendszere és finanszírozása.

Az „Agrártermelés az ezredforduló Magyarországon” című program — az összes érintett témakör közül elsőként — már 1996 utolsó heteiben túlélt a tervezésen. December 5-én az Akadémia Agrártudományok Osztálya által szervezett tudományos tanácskozáson számos szakember, valamint politikusok és érdeklődők jelenlétében foglalták meg az agrárium egyes fontosabb ágazatainak aktuális problémáit, útjára indítva ezzel a kutató-feldolgozó munkát is. A projekt két önálló, de szorosan összefüggő és együttműködő alprogramból áll. Kovács Ferenc akadémikus irányítja „Az agrártermelés tudományos alapozása” programot, Láng István akadémikus pedig „A minőség dimenziói az agrárgazdaságban (agro-qualitás 21)” című kutatást. A legfontosabb célok között szerepel az agrártermelési válság felszámolására és a termelés szerkezeti átalakítására szolgáló javaslatok kidolgozása, a hatékonyságot növelő tényezők feltárása, az agrárágazatok versenyképességének erősítése, konkrét cselekvési programok ajánlása.

Vizi E. Szilveszter akadémikus irányítja „Az életminőség javítása” című programot, amelynek legfontosabb kutatási területei az alábbiak: megállítható-e a népegészség romlása az egészségügyi intézményrendszer válsága idején; a tudományos és műszaki haladás eredményeinek árfelhajtó hatása; az orvosilag szükséges és a gazdaságilag lehetséges terápiás beavatkozások; az egészséges táplálkozás gazdaságilag is megalapozott elősegítése; a biotechnológia jövője az egészségügyi ellátásban; gyógyszerellátás és -finanszírozás; az információs forradalom tükröződése, pozitív és negatív hatásai az egészségügyi ellátásra; az ország veszélyeztetett régióinak környezet-egészségügyi állapotvizsgálata.

„Magyar tudományosság külföldön” címmel Berényi György akadémikus vezetésével folyik az a program, amelynek feladata kialakítani az együttműködés és a kapcsolattartás leghatékonyabb mó-

dozatait, pontosítani az MTA külső tagjainak jogait és kötelezettségeit, létrehozni és működtetni (a Művelődési és Köznevelési Minisztériummal közösen) a *Domus Hungarica Scientiarum* intézmény- és ösztöndíjrendszerét. (A program folytatása a még május 15-én kiküldött Elnöki Bizottság munkájának, amelynek célja a külföldön élő magyar tudósok tevékenységének hozzájárítása a hazai tudományos szervezetekhez.)

További három témakörben folynak még az egyeztetések és tárgyalások. Április folyamán várhatóan elkészül *„Az integráció igénye a műszaki fejlesztés és az infrastruktúra területén”*, valamint a *„Közlekedés és infrastruktúra stratégiája”* és *„A magyar kulturális örökség és a magyarság képe a világban”* című program kutatási terve.

Valamennyi program keretében kiemelten fontos feladat a többi projekttel való egyeztetés, szoros együttműködés, az átfedések kiszűrése, valamint az Integrációs Stratégiai Munkacsoport keretében folyó munkálatokkal való összehangolás.

A stratégiai kutatási programok munkálatait Glatz Ferencnek, az MTA elnökének vezetésével, Láng István akadémikus társelnökletével működő Programtanács irányítja. Tagjai: Harmathy Attila, Michelberger Pál, Vizi E. Szilveszter alelnökök, Keviczky László főtitkár, Andorka Rudolf, Berényi Dénes, Enyedi György, Inotai András, Kemenes Ernő, Kerekes Sándor, Kornai János, Ko-

vács Ferenc, Kulcsár Kálmán. Manherz Károly, Mézsaáros Ernő, Náray-Szabó Gábor, Sárközy Tamás, Vámos Tibor, Vitányi Iván. 1996. októberi alakuló, majd 1997. márciusi ülésén a testület elfogadta az előterjesztett programokat, és számos más fontos kérdésben is állást foglalt.

Február elseje óta működik a két főből álló *Programiroda*, amelynek elsődleges feladata a programok munkájának segítése, ezen belül a finanszírozás gyakorlati rendszere kialakításának, a tudományos rendezvények lebonyolításának, a kiadványok megjelentetésének, a projekt és eredményei ismertetésének szervezése, koordinálása. Munkája során arra törekszik, hogy az Akadémia központi apparátusának minden részlegével, valamint az egyes programok szervezőivel is szoros, érdemi és gyakorlati kapcsolatot alakítson ki.

A program kezdeményezői, az egyes témák felelősei, a munka valamennyi résztvevője nyilvánvalóan arra törekszik, hogy ezzel a munkával is bizonyítsa: a Magyar Tudományos Akadémia köztestületként is, kutatóhálózat működtetőjeként is aktív és szerves része a magyar társadalomnak. A rendelkezésére álló ismeretekkel és tudással hozzá kíván járulni ahhoz, hogy Magyarország sikerrel birkózzon meg a modernizáció legfontosabb problémáival. Ezt bizonyítja az is, hogy az 1997. évi közgyűlés alkalmából több osztály is az itt felsorolt kutatásokhoz szorosan kapcsolódó témát tűzött napirendjére.

D. P.

Habsburg Ottó március 6-án, az MTA Képtárában az egyesült Európa jövőjéről tartott előadást

SZEMÉLYI HÍREK

Állami kitüntetettjeink

A miniszterelnök előterjesztésére nemzeti ünnepünk, 1997. március 15-e alkalmából Göncz Árpád köztársasági elnök

a bauxitföldtan és a geokémia területén végzett több évtizedes nemzetközileg is úttörő kutatómunkája és kiemelkedő jelentőségű kézikönyvei megalkotása elismeréseként *Bárdossy Györgynek*, az MTA levelező tagjának, geológusnak, c. egyetemi tanárnak,

tudományos, tudományos-szervező, pedagógiai és irodalmi munkássága elismeréseként *Békés József Gellért* teológusnak, pannonhalmi bencés szerzetesnek, a római Szent Anzelm Egyetem ny. professzorának,

a magyar művelődéstörténet és értelmiségtörténet tanulságait példaként felmutató munkásságáért *Benkő Samu* romániai magyar művelődéstörténésznek, esztétának,

az informatika alkalmazása terén végzett kiemelkedő fejlesztési munkájáért és ennek eredményeként kidolgozott műszaki alkotásáért, amelyet világmérétekben hasznosított, *Bojár Gábor* fizikusnak, a Graphisoft R.&D. Számítástechnikai Fejlesztő Rt. elnökének,

a gazdaságnövekedés és a cikluselmélet hazai művelése terén elért eredményeiért *Bródy Andrásnak*, a közgazdaságtudomány doktorának, az MTA Közgazdaság-tudományi Intézet tudományos tanácsadójának,

a kísérleti biofizika orvosbiológiai alkalmazása területén végzett, nemzetközileg is kiemelkedő tudományos munkásságáért *Damjanovich Sándor* akadémikusnak, a Debreceni Orvostudományi Egyetem Biofizikai Intézete igazgatójának, egyetemi tanárnak,

tudományos és múzeumszervezői tevékenységéért, pedagógiai munkásságáért, életművéért *Fitz Jenőnek*, a régészettudomány doktorának, a székesfehérvári István Király Múzeum ny. igazgatójának,

a magyar szülészet és nőgyógyászat terén végzett kiemelkedő gyógyító, tudományos és iskolateremtő tevékenységéért *Gáti István* akadémikusnak, az Országos Szülészeti és Nőgyógyászati Intézet főigazgató-helyettesének,

a gyógyszeranalitika területén elért eredményeiért, különösen a szteroidok ipari analízisének fejlesztéséért, s a nagy hatékonyságú folyadék-kromatográfia megújításáért és a gyógyszerek szennyezésprofiljának meghatározására használható módszer kidolgozásáért *Görög Sándor* akadémikusnak, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem c. egyetemi tanárának,

nemzetközileg is elismert történettudományi munkásságáért *Hanák Péter* akadémikusnak, az MTA Történettudományi Intézete kutatóprofesszorának,

a magyarországi ökológiai kutatás, továbbá a természetvédelem terén évtizedeken át végzett kutatásaiért, nemzetközileg széles körben elismert magas színvonalú eredményeiért, kiemelkedő oktató munkájáért, iskolateremtő munkásságáért *Jakucs Pál* akadémikusnak, a Kossuth Lajos Tudományegyetem egyetemi tanárának,

nemzetközi elismertségű tudományos, tudományos-szervezői, szerkesztői és pedagógiai tevékenységéért *Marosi Ernő* akadémikusnak, művészettörténésznek, az MTA Művészettörténeti Kutató Intézet igazgatójának, egyetemi tanárnak,

a nagy széntüzelésű kazánokhoz hibridfluid tüzelési rendszer kifejlesztésében és megvalósításában végzett munkájáért, valamint a tudományos kutatás és az egyetemi oktatás terén végzett tevékenységéért *Reményi Károlynak*, az MTA levelező tagjának, a Villamos-energiapari Kutató Intézet Rt. szakigazgatójának,

kimagasló színvonalú, nemzetközi szempontból is fontos tudományos-szervezői és oktatói tevékenységéért, a judaisztika eredményeinek népszerűsítéséért, valamint a magyarországi zsidóság és a Rabbiképző Intézet történetének feldolgozásáért *Schweitzer József* országos főrabbinak, az Országos Rabbiképző Intézet rektorának,

a szív- és vérrelátó rendszer megbetegedései és gyógyítása terén végzett kiemelkedő szakmai és tudományos munkásságáért, a Magyarországon először végzett szívtranszplantációért *Szabó Zoltánnak*, az orvostudomány kandidátusának, az Országos Érsebészeti Intézet ny. igazgatójának, a SOTE Ér- és Szívsebészeti Klinika ny. egyetemi tanárának,

a kombinatorikában és a számelméletben elért eredményeiért, az utánpótlás nevelésében szerzett mulhatatlan érdemeiért *T. Sós Vera* akadémikusnak, az MTA Matematikai Kutatóintézet kutatóprofesszorának,

az áramlástechnika kutatásában és oktatásában elért, valamint az ipari fejlesztés területén nemzetközileg is elismert kiemelkedő eredményeiért *Vajna Zoltánnak*, az MTA levelező tagjának, a Budapesti Műszaki Egyetem egyetemi tanárának,

a genetika és növényökológia terén kifejtett nemzetközileg is elismert kutatási és iskolateremtő tevékenységéért *Vida Gábor* akadémikusnak, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanárának

SZÉCHENYI-DÍJAT;

a magyar növénynevelés és növénytermesztés területén kifejtett nemzetközileg is kiemelkedő kutatási és nagy gyakorlati jelentőségű tevékenységükért *Bócsa Iván* akadémikusnak, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Fleischmann Rudolf Mezőgazdasági Kutatóintézete kutatóprofesszorának, *Gyórfy Béla* akadémikusnak, az MTA Mezőgazdasági Kutató Intézete kutatóprofesszorának,

a wolfram anyagszerkezeti kutatásban elért, valamint a korszerű gyártási technológiában alkalmazott, nemzetközi szinten is elismert eredményeikért, amelyekkel a wolfram nagy hőmérsékletű terhelhetőségének jelentős javítását érték *Gaál Istvánnak*, a fizikai tudomány kandidátusának, az MTA Műszaki Fizikai Kutató Intézete tudományos főmunkatársának, *Horacek Ottónak*, a műszaki tudomány kandidátusának, az MTA Műszaki Fizikai Kutató Intézete tudományos osztályvezetőjének, *Neugebauer Jenőnek*, a műszaki tudomány doktorának, az MTA Műszaki Fizikai Kutató Intézete tudományos tanácsadójának,

a hídszerkezet-tervezés és a mérnöki építészet terén bevezetett számos új műszaki megoldásért, korszerű tartószerkezetek kifejlesztéséért és esztétikailag is kiemelkedő alkotásaiért *Knébel Jenőnek*, az UVATERV Rt. szakfőmérnökének, *Sigrai Tibornak*, az UVATERV Rt. irodaigazgatójának

MEGOSZTOTT SZÉCHENYI-DÍJAT;

félévszázados tudományos és oktató-nevelő munkássága elismeréseként *dr. Borsy Zoltánnak*, a földrajz-tudomány doktorának, ny. egyetemi tanárnak,

életműve elismeréseként *dr. Kocsis Elemér* püspöknek, a teológiai tudomány doktorának,

a hazai és a nemzetközi statisztikai munkában végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréseként *dr. Klinger Andrásnak*, a szociológiai és a demográfiai tudomány kandidátusának, a Központi Statisztikai Hivatal ny. elnökhelyettesének,

a gyermekgyógyászatért végzett kimagasló tevékenysége elismeréseként *dr. Schuler Dezsőnek*, az orvostudomány doktorának, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. Sz. Gyermekklinika egyetemi tanárának,

kimagasló tudományos és oktató-nevelő munkássága elismeréseként *Szegedy-Maszák Mihály* irodalomtörténésznek, az MTA levelező tagjának,

tudományos munkássága elismeréseként *Jánossy Ferenc* állami díjas közgazdásznak, mérnöknek,

a foglalkoztatáspolitikai és a munkaerő-tervezés terén végzett több évtizedes alkotó tevékenysége elismeréseként *dr. Timár Jánosnak*, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem egyetemi tanárának a

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND KÖZÉPKERESZTJÉT (polgári tagozat);

életútjuk elismeréseként *dr. Balázs György* ny. egyetemi tanárnak, *dr. Szabó Lorándnak*, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum ny. főigazgatójának,

eredményes tudományos és oktató-nevelő munkájáért *Bertalan Lászlónak*, a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem egyetemi docensének,

irodalmi munkássága elismeréseként *dr. Ferenczi Fischer Lászlónak*, az irodalomtudomány doktorának, irodalomtörténésznek, kritikusnak a

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND KISKERESZTJÉT (polgári tagozat) adományozta.

1997. januárjában kormánykitüntetésben részesültek:

Poszler György akadémikus, 1997. január 22., a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét;

Simonyi Károly akadémikus, 1997. január 22., a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét;

Deme László, a nyelvtudományok doktora, 1997. január 22., a Magyar Köztársaság Érdemrend Tisztkeresztjét kapta.

A Horvát Tudományos Akadémia 1997. január 30-án tartott közgyűlésén levelező tagjává választotta Bárdossy Györgyöt, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagját.

A TUDOMÁNYOK DOKTORAI LETTEK 1997. JANUÁR 1-JÉTŐL 1997. MÁRCIUS 31-IG

Név	Dolgozat címe	Bíráló bizottság	Opponensek	%
Ágoston Dénes Vince	A kolinerg és peptiderg ideg-ingerületvitel preszinaptikus neurokemiája	Vizi E. Szilveszter Kása Péter Joó Ferenc Barthó Loránd Dóda Margit Hamar János Juhász Gábor	Ádám Veronika Hajós Ferenc Nyakas Csaba Kovács L. Gábor	100
Berta István	Elektrosztatika és környezetvédelem	Tuschák Róbert Krómer István Vajda György Nagy István Süveges Ildikó Varjú György	Lukács József Karsai Károly Kerényi Dénes	94
Boda Zoltán	A primér haemostasis kísérletes és klinikai vizsgálata	Jobst Kázmér Rákóczi István Bagdy Dániel Nagy György Bán András Schuler Dezső	Machovich Raymund Kelemen Endre Blaskó György	94

Csapó László	Tézisek a globális transzformáció politikai gazdaságában	Sipos Aladár Palánkai Tibor Simai Mihály Benke István Zeller Gyula	Falusné Szikra Katalin Hoós János Kozma Ferenc	100
Fehér László	Kiterjesztett konform algebrák és integrálható rendszerek a hamiltoni redukció nézőpontjából	Sólyom Jenő Nagy Tibor Szász Domokos Iglói Ferenc Patkós András Szlachányi Kornél Vecsernyés Péter	Palla László Petz Dénes Szenthe János	95
Gallé László	Formicoidea közösségek szerveződése	Jermy Tibor Bakonyi Gábor Sáringer Gyula Abaffyné D. Farkas Klára Précsényi István Gere Géza Mahunka Sándor	Papp László Szentesi Árpád Varga Zoltán Sándor	100
Gláz Edit	Aldoszon a klinikai orvostudományban	Flerkó Béla Szalay Katalin Ács Zsuzsanna Faredin Imre Péter Ferenc Szilágyi Géza	Makara B. Gábor Kovács L. Gábor Julesz János	100
Guttman András	Kapilláris gél elektroforézis	Szepes László Báthori Mária Görög Sándor Kalász Huba Kremmer Tibor Nyiredy Szabolcs Idei Miklós	Kilár Ferenc Matkovics Béla Szepesi Gábor	95
Jermendy György	Cukorbetegség szív működési zavarának klinikai vonatkozásai	Telegdy Gyula Bakó Gyula Beregi Edit Borsos Antal Julesz János Holló János Holló István	Balázs Csaba László Ferenc Péter Ferenc	90
Jr. Obál Ferenc	Az alvás humorális szabályozása	Ádám György Kukorelli Tibor Lénárd László Bárdos György Détári László Gráf László Dombrádi Viktor Dénes Géza Faragó Anna Bálint Miklós Somogyi Béla Trón Lajos	Ángyán Lajos Halász Péter Székely József Iván	100
Kazinczyné Vas Mária	Enzimológia a röntgenkristallográfia korában	Gráf László Dombrádi Viktor Dénes Géza Faragó Anna Bálint Miklós Somogyi Béla Trón Lajos	Gergely Pál Sümegi Balázs Hegyi György	95
Klaudy Kinga	A fordítás elmélete és gyakorlata	Papp Ferenc Dörnyei Zoltán Béki Ernő E. Abaffy Erzsébet Deme László Mikó Pálné Nyomárkay István	Banczerowski Janusz Medgyes Péter Szende Tamás	95

Koltai Mária Zsófia	Szív- és érrelváltozások kialakulásának korai jelenségei cukorbetegségben	Papp Gyula Rudas László Antalóczy Zoltán Csanády Miklós Kammerer László Tenczer József	Halmos Tamás Juhász Nagy Sándor Préda István	93
Krakovits Gábor	A csípőizületi prothesis combcsonti elemének biomechanikai vonatkozásai	Ihász Miklós Lakatos József Forgon Mihály Farkas József Salamon Antal Stépán Gábor Kullmann Lajos	Badó Zoltán Huszár István Szendrői Miklós	95
Kövesné Gilicze Éva	Személyközlekedési folyamatok térbeli-időbeli kapcsolatrendszere	Bényei András Jankó Domokos Bakó András Czére Béla Gáspár László ifj. Megyeri Jenő	Várlaki Péter Vásárhelyi Boldizsár Monigl János	100
Madácsy László	Újabb eredmények a gyermekkori inzulin-dependens diabetes terápiában és krónikus szövődményeinek korai felismerésében	Méhes Károly Pánczél Pál Romics László Boda Domokos László Aranka Sulyok Endre Ilyés István	Halmos Tamás Kammerer László Pogátsa Gábor	90
Matkó János	Membrándinamika és elektrokonformációs csatolások jelentősége limfoid sejtek felszíni fehérjekomplexeinek működésében	Keszthelyi Lajos Simon István Batke József Dux László Maróti Péter	Belágyi József Benzur Miklós Ormos Pál	100
Mohamed A. Asaad	On the Structure of Finite Groups	Szép Jenő Hermann Péter Márki László Szendrei Ágnes Wiegandt Richárd Csörgő Piroska Héthelyi László	Bódi Béla Csákány Béla Pálffy Péter Pál	89
Petneházy Imre	Foszfitreakciók, foszforilvándorlások fázistranszfer katalitikus reakciók foszforvegyületek körében	Nógrádi Mihály Sólyom Sándor Hermecz István Messmer András Novák Lajos Schneider Gyula Simig Gyula	Bernáth Gábor Kapovits István Pintér István	96
Pléh Csaba	A mondatmegértés a magyar nyelvben: pszicholingvisztikai kísérletek és modellek	Pataki Ferenc Szegedi Márton V. Nagy Lukács Békési Imre Varga Károly Sugár Péterné Osmanné Sági Judit	Kiefer Ferenc Czigler István Kálmán László	95
Rácz Károly	Kortikoszteroid-termelés és -szabályozás humán mellékvesekéreg-daganatokban	Jobst Kázmér Fekete Márton Ács Zsuzsanna Kövér György Szalay Katalin Vértés Marietta	Endrőczy Elemér Faredin Imre Kovács L. Gábor	100

Szabó László	Társadalomnéprajz	Balassa Iván Juhász Antal Dankó Imre Csilléry Klára Kisbán Eszter Selmeczi Kovács Attila T. Mérey Klára	Andrásfalvy Bertalan Bakó Ferenc Szabadfalvi József	80
Szarka László	Háromdimenziós földtani szerkezetek geofizikai leképezésének lehetőségei elektromágneses kutatómódszerekkel	Stegena Lajos Tátraally Mariella Steiner Ferenc Takács Ernő Szemerédy Pál Zilahi-Sebess László Nagy Zoltán	Meskó Attila Csókás János Zombory László	100
Szendró Zsolt	A házinyúl anyai tulajdonságait befolyásoló néhány külső és belső tényező	Dohy János Szabó Ferenc Kovács Ferenc Fekete Lajos Fésüs László Iváncsics János Veress László	Bodó Imre Szajkó László Sinkovics György	90
Szita László	A Körösök és a Maros vidéke a török elleni felszabadító háborúk viharában (1686–1695)	R. Várkonyi Ágnes Gecsényi Lajos Kállay István Bánkuti Imre Hegyí Klára	Szakály Ferenc Heckenast Gusztáv Varga J. János	100
Szűcs Mária	Az opioid receptorok szerkezete és működése	Gráf László Falus András Fekete Márton Bálint Miklós Székely József Kellermayer Miklós	Arányi Péter Bácsy Ernő Simonyi Miklós	94
Sóti Ferenc	Vizsgálatok az indolokinolizin- és furoeburnán-vázis vegyületek körében	Tőke László Greiner István Makleit Sándor Novák Lajos Szabó Lajos Hosztafi Sándor Szabó László	Bernáth Gábor Blaskó Gábor Zsardon Béla	85
Varga Vince	Endogén di- és tripeptidek: a gaba és glutamáterg neurotranszmisszió új modulátorai a központi idegrendszerben	Salánki János Juhász Gábor Hernádi Ferenc K. Tóth Lajos Kövéér András Lipcsey Attila	Husztai Zsuzsanna Maksay Gábor Vécsei László	86
Vetter János	A nagygyombok bontási folyamatai	Balázs Sándor Gergácz József Pagony Hubert Farkas József Petri Gizella Véghelyi Klára Kalmár Zoltán	Simon Tibor Dobolyi Csaba Rimóczi Imre	100

A feldolgozott időszakban a Doktori Tanács végleges nemleges döntést nem hozott.

DOKTOROK, FIGYELEM!

Magánvélemény az MTA doktorait érintő ügyről

Mindjárt az elején sietve jelzem, hogy mondandóm és a cím nem teljes egészében fedi egymást. Amiről alább szólok, az csak a Magyar Tudományos Akadémia Doktora címmel rendelkező személyek (a továbbiakban: doktorok) meghatározott körét érinti.

A közelmúltban többen azt a kérdést vetették fel, hogy nyugdíjasnak kell-e tekinteni azt a doktort, aki az Alkotmánybíróság 45/1996. (X. 22.) AB határozatában foglaltak figyelembevételével jogosult öregségi nyugellátásra, azt számára folyósítják is, ugyanakkor munkaviszonyát (közalkalmazotti, köztisztviselői jogviszonyát, a továbbiakban együtt: munkaviszonyát) nem szüntette meg. A kérdés felvetésének abból a szempontból van jelentősége, hogy a Magyar Tudományos Akadémia hazai tagjai és a Magyar Tudományos Akadémia Doktora címmel rendelkező személyek tiszteletdíjáról, illetve az akadémikus elhalálása esetén megállapítható hozzátartozói ellátásokról szóló, a 106/1996. (VII. 16.) Korm. rendelettel módosított 4/1995. (I. 20.) Korm. rendelet szerint meghatározott teljes összegű tiszteletdíj vagy a meghatározott teljes összegű tiszteletdíj fele illeti meg a doktort. Ugyanis a szóban forgó (4) bekezdés szerint a rendelet hatályba lépése után *nyugállományba vonuló* doktort az említett tiszteletdíj fele illeti meg.

Ahhoz, hogy a kérdésre választ adhassunk, először az Alkotmánybíróság említett határozatát kell megvizsgálnunk. Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálata iránt kezdeményezett eljárásban azt állapította meg, hogy a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtása tárgyában kiadott 89/1990. (V. 1.) MT rendelet 266. § (1)–(3) bekezdése alkotmányellenes, ezért azokat e határozat kihirdetése napjával megsemmisítette. A megsemmisített jogszabályhelyek ugyanis ellentétesek voltak magával az 1975. évi II. törvény (a továbbiakban: T.) rendelkezéseivel. A kormány rendelete és határozata törvénnyel nem lehet ellentétes. A T. 39. §-a az öregségi nyugdíjra jogosultság feltételeit az öregséginyugdíj-életkor betöltéséhez és a szükséges szolgálati idő megszerzéséhez köti. A hatályon kívül helyezett szakaszok pedig a T. rendelkezéseitől eltérő jogosultsági feltételeket is megállapítottak. Ez a rendeleti szinten történő újraszabályozás ellentétes az Alkotmány 35. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezéssel.

Megállapította az Alkotmánybíróság azt is, hogy a hatályon kívül helyezett jogszabályhelyek alkotmányellenes különbségtételt teremtettek egyrészt a munkaviszonyban állók, a szövetkezeti tagok, másrészt az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások munkát végző tagjai között. Míg a munkaviszonyban álló személynek meg kell szüntetnie a munkaviszonyát, addig a szövet-

kezeti tagnak „csak” jogviszonyon belüli munkavégzési tilalma van, illetve a többi kategóriába tartozóknak minden további kötelem nélkül megállapítható az öregségi nyugdíj. Ez pedig az Alkotmány diszkriminációra vonatkozó szabályát sérti.

Az Alkotmánybíróság szóban forgó határozata révén lehetőség nyílt a munkaviszonyban állók számára is, hogy e jogviszonyuk megszüntetése nélkül kérjék öregségi nyugdíjuk megállapítását és folyósítását. Ezt követően tehető fel az a kérdés, hogy nyugdíjasnak kell-e tekinteni az ilyen személyt, ami több szempontból is fontos lehet. Jelenleg minket a kérdés feltevése csak abból a szempontból érdekel és csak azt vizsgáljuk, hogy milyen összegű tiszteletdíj illeti meg az ilyen módon nyugellátást élvező doktort.

Az Alkotmánybíróság határozata nyilvánvalóan egy alkotmányellenes jogszabályhely megsemmisítésére irányult, és a szóban forgó kérdésre nem adott és közvetlenül nem is adhatott választ. Az élet azonban szükségessé teszi, hogy kérdésünkre mégis adjunk valamilyen választ.

A választ — véleményünk szerint — az alkotmánybírósági határozat és a 45/1995. (I. 20.) Korm. rendelet szövegének elemzése adhatja meg.

Az alkotmánybírósági határozat indoklása „*öregségi nyugdíjra való jogosultságról*”, „*öregségi nyugdíj megállapításáról*” szól.

Ugyanakkor a hivatkozott kormányrendelet 13. § (4) bekezdése a „*nyugdíjba vonuló*” doktorra nézve fogalmazza meg a tiszteletdíj felére való jogosultságot. Véleményünk szerint e szóhasználati különbözőséggel az az álláspont van összhangban, amely szerint a teljes munkaidőben foglalkoztatott, munkaviszonyban álló biztosított, ha a fentiek szerint öregségi nyugellátásban is részesül és azt munkaviszonyának fennállása alatt kérte és kapta meg, nem tekinthető nyugállományba vonult nyugdíjasnak. Ebből következően e doktorokat teljes összegű tiszteletdíj illeti meg.

Más a helyzet természetesen abban az esetben, ha már nyugállományban lévő doktor létesít munkaviszonyt. Ilyen esetben a szabályozás egyértelmű, azaz a nyugállományba vonulást követően a tiszteletdíj fele jár, amin nem változtat az újonnan létesített munkaviszony sem.

Természetesen egyértelmű a helyzet akkor is, ha munkaviszony fennállása alatt folyósították a nyugdíjat, majd a munkaviszonyt megszüntetik. Nyilvánvaló, hogy ilyen esetben már „csak” a tiszteletdíj fele jár.

Sáry László
az MTA Jogi Főosztályának vezetője

AZ MTA ELHUNYT TAGJAI 1992. JANUÁR 1-JE ÓTA

Rendes tagok

Ancsel Éva (1927–1993)
 Babics Antal (1902–1992)
 Barta György (1915–1992)
 Bay Zoltán (1900–1992)
 Benda Kálmán (1913–1994)
 Bognár József (1917–1996)
 Bozóky László (1911–1995)
 Bökönyi Sándor (1926–1994)
 Ember Győző (1909–1993)
 Eörsi Gyula (1922–1992)
 Erdős Pál (1913–1996)
 Fülöp József (1927–1994)
 Gegesi Kiss Pál (1900–1993)
 Gunda Béla (1911–1994)
 Hazay István (1901–1995)
 Hoch Róbert (1926–1993)
 Juhász Gyula (1930–1993)
 Keresztury Dezső (1904–1996)
 Klaniczay Tibor (1923–1992)
 Kliburszkyné Vogl Mária (1912–1996)
 Kovács István (XI. o.) (1913–1996)
 Kumorovitz L. Bernát (1900–1992)
 Lakó György (1908–1996)
 Máthé Imre (1911–1993)
 Palotás László (1905–1993)
 Rapcsák András (1914–1993)
 Somos András (1911–1996)
 Stark Ervin (1922–1995)
 Straub F. Brunó (1914–1996)
 Szabó Gábor (1927–1996)
 Szabó Zoltán Gábor (1908–1995)
 Szabolcsi Gertrud (1923–1993)
 Szemerényi Oszvald (1913–1996)
 Szentágothai János (1912–1994)
 Tamássy István (1924–1995)
 Törő Imre (1900–1993)
 Váczy Péter (1904–1994)
 Wellmann Imre (1909–1994)
 Zsigmond László (1907–1992)

Levelező tagok

Barabás Zoltán (1926–1993)
 Bartha Adorján (1923–1996)
 Bartha Dénes (1908–1993)
 Gallai Tibor (1912–1992)
 Hajnóczi Gyula (1920–1996)

Juhász-Nagy Pál (1935–1993)
 Kéry László (1920–1992)
 Tarnai Andor (1925–1994)

Külső tagok

Kós Károly (I. o.) Románia (1919–1996)
 Kőrösy Ferenc (VII. o.) Izrael (1906–1997)
 Papp István (IV. o.) Románia (1913–1993)
 Pataki József (II. o.) Románia (1909–1993)

Tiszteleti tagok

Alekszandrov, A. P. (XI. o.) Oroszo. (1903–1994)
 Ambarcumjan, V. A. (XI. o.) Örményo. (1908–1996)
 Ancel, Marc (IX. o.) Franciao. (1902–1992)
 Austerlitz, Robert (I. o.) USA (1923–1994)
 Bogoljubov, Ny. Ny. (XI. o.) Oroszo. (1909–1992)
 Csumakov, Mihail P. (V. o.) Oroszo. (1909–1993)
 Fedoszejev, Pjotr Ny. (II. o.) Oroszo. (1908–1990)
 Gaillard, P. J. (VIII. o.) Hollandia (1907–1992)
 Hacsaturov, T. Sz. (IX. o.) Oroszo. (1906–1989)
 Hadzsjioloff, A. I. (V. o.) Bulgária (1903–1996)
 Hartke, Werner (I. o.) Németo. (1907–1996)
 Itkonen Erkki (I. o.) Finnország (1913–1992)
 Jauss, Hans Robert (I. o.) Németo. (1921–1997)
 Kiemiewicz, Stefan (II. o.) Lengyelo. (1907–1996)
 Kolbenheyer Tibor (X. o.) Szlovákia (1917–1993)
 Lajtha László (VIII. o.) Anglia (1920–1995)
 Lwoff André (V. o.) Franciao. (1902–1994)
 Melehov, Ivan Sz. (IV. o.) Oroszo. (1905–1994)
 Murgulescu, Ilie G. (VII. o.) Románia (1902–1992)
 Nowotny, Hans (VII. o.) Ausztria (1911–1996)
 Pullman, Bernard (VIII. o.) Franciao. (1919–1996)
 Riencker, Günther (VII. o.) Németo. (1904–1993)
 Roche, Jean (VIII. o.) Franciao. (1901–1996)
 Sabin, Albert (V. o.) USA (1906–1993)
 Sándor György (VI. o.) USA (1912–1996)
 Savič, Pavle (III. o.) Jugoszlávia (1909–1994)
 Simon, Wilhelm (VII. o.) Svájc (1929–1992)
 Snatzke, Günther (VII. o.) Németo. (1928–1992)
 Sziforov, V. I. (VI. o.) Oroszo. (1904–1993)
 Sztirikovics, Mihail A. (VI. o.) Oroszo. (1902–1995)
 Tobias, Charles E. (VII. o.) USA (1920–1996)
 Trapeznikov, Vagyim A. (VI. o.) Oroszo. (1905–1994)
 Tyihonov, A. Ny. (III. o.) Oroszo. (1906–1993)
 Weichelt, Wolfgang (IX. o.) Németo. (1929–1994)
 Wigner Jenő (XI. o.) USA (1902–1995)

Tisztelettel adózunk emléküknek!

OSZTÁLYOK ÉS INTÉZETEK HÍREI

OSZTÁLYOKTÓL BEÉRKEZETT HÍREK

Az MTA *Fizikai Tudományok Osztályának* rendezvényei:

1997. május 21. 14 óra, MTA Vári Kongresszusi Terme, Budapest, I. Országház u. 28.

Szilárdtestkutatások. Tudományos ülésszak a Fizikai Tudományok Osztálya Szilárdtestfizikai Bizottsága szervezésében.

1997. május 21–25. Eger

Strong and Electroweak Matter '97

Konferencia a Fizikai Tudományok Osztálya Részecskefizikai Bizottsága rendezésében.

1997. május 26. 10–17 óra, Budapest, MTA Székház Nagyterme

Marx György akadémikus 70. születésnapja alkalmából tudományos ülésszak.

1997. május 26–június 1. Balatonfüred

V. Int. Conf. on Squeezed States and Uncertainty Relations

A Fizikai Tudományok Osztálya Lézerfizikai és Spektroszkópiai Bizottsága rendezésében.

1997. május 28. Budapest, MTA Székház Kisterme

Lézersebészet a fül-orr-gégészetben a minimális invazív sebészet

A Fizikai Tudományok Osztálya Lézerfizikai és Spektroszkópiai Bizottsága rendezésében.

1997. június 11. Budapest, MTA Székház Kisterme

„A térd megbetegedései és kezelésük”

Tudományos ülés a Fizikai Tudományok Osztálya Lézerfizikai és Spektroszkópiai Bizottsága szervezésében.

1997. június 29–július 1. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem

40. Spektrokémiai Vándorgyűlés

A Fizikai Tudományok Osztálya Lézerfizikai és Spektroszkópiai Bizottsága rendezésében.

1997. július 21–27. Budapest, XIV. Amerikai út 96. Bolyai Kollégium

Workshop on Econophysics

A Fizikai Tudományok Osztálya Statisztikus Fizikai Bizottsága rendezvénye.

1997. augusztus 19–23. Sopron

Creativity in Physics Education

Nemzetközi konferencia az Eötvös Loránd Fizikai Társulat szervezésében.

1997. augusztus 31–szeptember 6. Budapest, XIV. Amerikai út 96. Bolyai Kollégium

Eötvös Graduate School: Chaos and Irreversibility

A Fizikai Tudományok Osztálya Statisztikus Fizikai Bizottsága rendezvénye.

Az MTA *Földtudományi Osztályának* híre:

1997. április 1. Az Osztály ülésén dr. Árkai Péter tartott előadást „A kezdeti metamorfózis és jelentősége a földtani folyamatokban” címmel.

Az MTA *Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya* hírei:

1997. március 20. Az Osztály szervezésében Enyedi György, az MTA rendes tagja az Akadémia székházában „A területfejlesztési politika dilemmái” címmel tartott előadást.

1997. szeptember 16. Erdős Tibor, az MTA rendes tagja az Akadémia székházában felolvasó ülést tart „Az infláció leszorításával elérhető haszon Magyarországon” címmel.

Az MTA *Kémiai Tudományok Osztálya* hírei:

1997. március 21. Kiosztották az 1996. évi Innovációs Nagydíjat s vele együtt további 8 különdíjat, melyeket különböző tárcák (FM, IKIM, KTM, KHVM) és országos szervezetek (OMFB, MKIK, BKIK, IMFA) ajánlottak fel kiemelkedő műszaki/tudományos alkotások innovációs jelentőségének elismerésére. A pályázaton 62 munka vett részt, ebből 60 felelt meg a kiírás követelményeinek. Az ipari miniszter elnökletével működő bírálóbizottság a Nitrokémia Rt. „Új magyar növényvédőszer (Proponit) kifejlesztése és nemzetközi bevezetése” c. pályázatát tüntette ki a nagydíjjal és további 8 műszaki alkotást minősített jelentős innovációnak, ezek a felsorolt tárcák, illetve szervek különdíját nyerték el.

A 62 pályamű közül csak a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Környezetvédelmi Innovációs Díját elnyert pályaműben szerepel akadémiai intézet, a KKKI. Az eredményt a Szilikátszerkezeti csoport érte el a hazai ölommentes 95 és 98 benzin gyártását lehetővé tevő olefinképző additív katalizátor kidolgozásában nyújtott munkával.

Ehhez kapcsolódik, hogy a MOL Rt. számára milliárdos hasznot hozó, a CFPP, azaz a gázolajok hidegtűró eltömődési pontját csökkentő HDW eljárás és katalizátor is Beyer Hermann tudományos csoportvezető irányításával készült.

1997. április 25. Az MTA *Műszaki Anyagtudományi Munkabizottsága* a Kutatóház előadótermében (Bp. XI. Budaörsi út 45.) tartotta ülését.

TERÜLETI BIZOTTSÁGOKTÓL BEÉRKEZETT HÍREK

Az MTA *Veszprémi Területi Bizottsága* pályázati felhívása:

Az MTA *Veszprémi Területi Bizottsága* a Közép- és Észak-Dunántúlon folyó tudományos tevékenység hatékonyabbá tételére, részben saját anyagi erőből, részben a Veszprémi Akadémiai Bizottság Tudományos Alapítványa, valamint az önkormányzatok által rendelkezésre bocsátott anyagi támogatás révén, az alábbi pályázatot hirdeti meg. A pályaművek a pályázati feltételekben meghatározottak szerint nyújthatók be:

— a VEAB régióban élő vagy ott dolgozó egyéni kutatók és kutató kollektívák szabadon választott témában, illetve a kiírt témák bármelyikében,

— a VEAB régióin kívül dolgozó szakemberek olyan témában, amely a VEAB régióban szerzett tapasztalatokra épül, vagy a régióban jelentkező feladatok megoldását segíti elő.

Előnyben részesülnek azok a pályázók, akik meg tudják jelölni, hogy a tanulmányban kidolgozott javaslatok hol, milyen gyorsan realizálhatók.

A pályázaton eddig nem publikált, másutt be nem nyújtott, ellenszolgáltatásban nem részesült olyan tudományos igényű, magyar nyelvű tanulmányokkal lehet részt venni, amelyek a feldolgozott téma eddigi irodalmához képest eredeti tudományos eredményeket tartalmaznak.

Bővebbet az MTA Veszprémi Területi Bizottság Titkársága közöl: 8201 Veszprém, Pf. 178. – Veszprém, Vár u. 37.

INTÉZETEKTŐL BEÉRKEZETT HÍREK

Az MTA *Atommagkutató Intézetének* hírei

1997. január 1-jétől az MTA *Atommagkutató Intézetének* igazgatója Lovas Rezső, a fizikai tudomány doktora, címzetes egyetemi tanár.

1997. február 24. A kutatói értekezleten a kutatók meg-, illetve újraválasztották igazgatóhelyetteseiket: Mészáros Sándor kandidátust és Kiss Árpádot, a fizikai tudomány doktorát.

1997. április 3. A Szalay Sándor Fizikai Centrum szemináriumát az Atomki előadótermében Mayer István (KKKI, Budapest) tartotta „Az effektív minimális bázis fogalma és a Gillespie VSEP-szabályok elméleti értelmezése” címmel.

Intézeti szemináriumok:

1997. március 27. Hertelendi Ede (Atomki): Béta-bomló izotópok aktivitáskoncentrációja az atomerőmű primerköri hőhordozójában, kémény-levegőjében, radioaktív hulladékokban és az erőmű környezetében

1997. április 17. Víkor György (Atomki): Gyors ion-atom ütközési folyamatokban fellépő ütközés utáni kölcsönhatások

1997. április 24. Tárkányi Ferenc (Atomki): Nagyintenzitású ciklotronnyalábok kölcsönhatása gázcéltárgyakkal

1997. május 29. és június 6. Zolnai László (Atomki): Az átvilágított átvilágítása (tudomány-metria alulnézetben) I. és II. rész

A Magfizikai Főosztály szemináriumai:

1997. február 25. Trócsányi Zoltán: Nagyenergiás elemirész-fizika az Atomkiben

1997. március 11. Krasznahorkay Attila: Egzotikus magalakok kísérleti vizsgálata

1997. március 25. Lovas Rezső: Neutronbőr és neutronglória

1997. április 15. Somorjai Endre: Asztrofizikai p-folyamat kísérleti vizsgálata

Az Atomfizikai Főosztály szemináriumai:

1997. március 20. Sarkadi László (Atomki): Cusp-ra vonatkozó klasszikus mechanikai számítások

1997. április 3. Sulik Béla (Atomki): Folytonos elektronspektrum mérése és elmélete

Az ECR-laboratórium átadása

1996 végén az ATOMKI-ben átadták az elektron ciklotron rezonancia (ECR) laboratóriumot. A laboratórium legfontosabb berendezése az ECR-ionforrás. Üzembe helyezésével létrejött Magyarország és Közép-Kelet-Európa első olyan részecskegyorsítója, amely képes erősen ionizált plazmát és tetszőlegesen lefosztott, kis energiájú ionnyalábot előállítani. Az ionforrás jelenleg a periódusos rendszer következő gáz halmazállapotú elemeire működtethető: H, He, C (CO₂-ből), N, O, Ne, Ar, Kr, Xe. A választható részecsketartomány fokozatosan növekszik. Az ionforrás túlnyomórészt OTKA

(AO77) FEFA- és MTA- támogatásból valósult meg és része az OTKA Műszerközpont Hálózatának. A laboratórium fő tervezett funkciói a következők:

- a) részecskegyorsító ütköztető atom- és szilárdtestfizikai kísérletekhez,
- b) alapkutatások végzése az ECR-plazmán,
- c) ideális helyszín hallgatói (PhD) laborgyakorlatokhoz.

1997. május 12–17. Egzotikus Magalakok Nemzetközi Szimpozium. Helyszín: Az MTA Debreceni Területi Bizottságának Székháza.

A szimpoziumot jelentős holland támogatással az Atomki rendezi. A rendezvényen kb. 21 ország hozzávetőleg 100 kutatója vitatja meg a különleges alakú atommagokkal kapcsolatos kísérleti és elméleti problémákat.

1997. május 12–17. ENS '97: International Symposium on Exotic Nuclear Shapes, Debrecen

1997. május 23–26. IUVSTA Executive Council 78. ülése, Debrecen. Rendezi a JVC-7 szervezőbizottsága, házigazda a IUVSTA Magyar Nemzeti Bizottsága és az Eötvös L. Fiz. Társulat, támogatója az MTA, helyszíne az Aranybika Szálló.

1997. május 23–26. IUVSTA ECM-78: IUVSTA 78th Executive Council Meeting, Debrecen. IUVSTA: International Union for Vacuum Science. Technique and Applications.

1997. május 26–29. Hetedik Közös Vákuum Konferencia Magyarország, Ausztria, Horvátország és Szlovénia részvételével, Helyszín: Debrecen. Házigazda az Atomki és az MTA Debreceni Területi Bizottsága.

*

Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézete hírei:

1997. február 4–április 30. Az intézet „Politikai földrajz” címmel szakmai előadássorozatot tartott, melyen az intézet kutatói és meghívott előadók szerdánként közérdeklődésre számot tartó témákban a kelet-közép-európai és magyarországi átalakulási folyamatok főbb gazdasági és társadalomföldrajzi sajátosságairól beszéltek.

1997. április 15. Az MTA FKI-be szakmai látogatást tettek az ENSZ Földrajzi-név Egyesítési Csoportjának tagjai, akik a Földművelésügyi Minisztérium vendégeiként az idén Budapesten tartották 14. regionális konferenciájukat. Elsősorban az intézetben folyó számítógépes térképszerkesztéssel kapcsolatos módszertani kutatások és Magyarország Nemzeti Atlaszának továbbfejlesztéséhez kötődő kartográfiai munkálatok iránt érdeklődtek, különös tekintettel a térképeken szereplő földrajzinévanyagra.

1997. május 9–11. Az FKI-ben megrendezik a „The social and economic consequences of privatisation in Central and Eastern Europe” című Copernicus keretében folyó EU kutatási projekt zárószemináriumát, amelynek fő célja az eredmények összefoglaló áttekintése mellett a témában résztvevő tudományos intézmények, egyetemek jövőbeni együttműködésének kidolgozása. A szemináriumon a Salford University, a Karlsruhei Egyetem, a prágai Károly Egyetem, az LTA Földrajzi Intézete (Varsó), a Krakkói Gazdasági Főiskola, valamint intézetünk e témával foglalkozó kutatói vesznek részt.

*

1997. március 23. és 27. Az European Union of Geosciences 9. strasbourgi konferenciáján az MTA Geokémiai Kutatólaboratóriumának két kutatója vett részt.

1997. április 2. Az MTA Geokémiai és Ásvány-Közzettani Tudományos Bizottsága égisze alatt az MTA Geokémiai Kutatólaboratóriuma megrendezte az első hazai izotóp-geokémiai Ankétot. Az ankéton a magmás, metamorf és üledékes kőzetek izotóp-geokémiájának hazai kutatási eredményéről 9 előadás hangzott el 22 kutató részvételével. A következő, főként környezet-geokémiával és izotóphidrológiával foglalkozó ankétnapra ősszel kerül sor.

*

Az MTA Irodalomtudományi Intézete hírei:

1997. május 14. Klaniczay Tibor-emlékülés és Klaniczay Tibor emléktáblájának felavatása.

Szervező: MTA Irodalomtudományi Intézete Reneszánsz Osztálya.

Helyszín: MTA Irodalomtudományi Intézete, 1118. Bp. Ménesi út 11–13.

1997. május 23–25. „Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány” című konferencia.

Szervező: MTA Irodalomtudományi Intézete Reneszánsz Osztálya, a JPTB és Pécs Város Önkormányzata.

Helyszín: Pécs.

*

Az MTA Közgazdaság-tudományi Intézete hírei:

1997. február–április. A világ fejlett országait tömörítő nemzetközi gazdasági szervezeténél, az OECD-nél — amelynek 1996 óta Magyarország is tagja — dolgozott Semjén András főmunkatárs, ahol részt vesz a Magyarországról szóló részletes országtanulmány oktatási és munkaerőpiaci fejezetének összeállításában.

1997. február-június. Simonovits András tudományos tanácsadó Fulbright-ösztöndíj támogatásával a Bostoni Egyetem Közgazdaságtudományi Tanszékén, L. Kotlikof professzor vendégeként előadások tartása mellett a nyugdíjrendszerek modellezésével foglalkozik; továbbá a „Matematikai módszerek a dinamikus közgazdaságtanban” c. tankönyvén dolgozik.

1997. március-június. Major Iván tud. tanácsadó vendégtanári meghívást kapott a San Diego-i székhelyű Kalifornia Egyetem Társadalomtudományi Tanszékének vezetőjétől. Kurzusának címe: Politics and Economics of Transition in Central and Eastern Europe.

1997. első fele. A Collegium Budapest, Institute for Advanced Study 1997 első felében a KTI kutatói közül Wim Swaan és Madarász Aladár tud. főmunkatársakat hívta meg négy hónapos ösztöndíjas munkára és előadások tartására.

1997. április-október. Tarján Tamás tud. főmunkatárs a párizsi CEPREMAP kutatóközpontban dolgozik a Phare ACE Program keretében elnyert Fellowship támogatásával, ahol a „Long-run economic growth of Hungary and Central Europe — On the basis of Jánossy's trendline theory” című kutatásban vesz részt.

1997. áprilistól a William Davidson Institute (University of Michigan, USA) Halpern László igazgatóhelyettest meghívott tudományos munkatársává nevezte ki.

1997. május 16–17. Balázs Katalin tud. főmunkatárs részt vesz az ACE által támogatott, az akadémiai vállalkozókkal, az akadémiai vállalkozói tevékenységével foglalkozó kutatók Szófiában sorra kerülő munkaértekezletén, mint az ilyen irányú magyar kutatások vezetője.

Befejeződött a „Nyugdíjrendszerek és reformok — Nagy-Britania, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Svédország” c. Phare ACE (P95-2139-R) kutatás, amelyet öt ország neves kutatóiból álló kutatócsoport végzett, Augusztinovics Mária tud. tanácsadó vezetésével. A közel 300 oldalas zárójelentés öt országtanulmány mellett hét olyan fejezetet is tartalmaz, amelyekben összehasonlító módon elemzik az öt ország nyugdíjrendszerét. Az angol nyelvű zárójelentést megküldték számos ország nyugdíjszakértőinek és az érdekelt nemzetközi szervezeteknek. A magyar nyelvű változat előkészületben van. A nemzetközi tudományos életben már eddig is nagy érdeklődéssel fogadott tudományos eredmények mellett a következtetések elsősorban a régiókban folyamatban lévő vagy tervezett nyugdíj-reformokra gyakorolnak komoly hatást.

Az MTA Matematikai Kutató Intézetének közleménye:

„Intézetünkben jelenleg egy néhány UNIX szerverből álló TCP/IP alapú hálózat működik, amelyet az Intézet nagy részét kiszolgáló IBM PC kompatibilis számítógépekről TELNET-en keresztül lehet elérni. A PC-k egy Novell-hálózattal vannak összekötve; a két hálózat fizikailag ugyanazon az Ethernet huzalozáson található. Az IBM PC kompatibilis gépek nagyon eltérő minőséget képviselnek. Néhány modern gépünk mellett még XT-k is használatban vannak.

Az idei MÜFA-pályázatban jelentősebb összeget kapunk a géppark felújítására. Ennek segítségével elavult eszközeink egy részét Pentium 133 alapú modern számítógépekre tudjuk kicserélni. A gépek LINUX operációs rendszer alkalmazásával közvetlenül csatlakozhatnak a UNIX szervereinkre. Ugyanezeket a gépeket — alternatív lehetőségként — egy Windows NT alapú hálózattal is ellátjuk. A változások eredményeképpen minden munkahelyről lehetőség nyílik grafikus alkalmazások futtatására, mint például teljes Internet-elérésre.”

Külföldi vendégek előadásai:

1997. március 17. Roland Speicher (Heidelberg): Free probability theory

1997. március 19. Terry Mills (Bendigo, Ausztrália): Interpolation polynomials on equidistant modes

1997. március 27. Wendelin Werner (Párizs): Perturbed Brownian motion

1997. április 10. Mihók Péter (Kassa): Chromatic number of graphs with forbidden subgraphs

*

Az MTA Műszaki Kémiai Kutató Intézetének közleménye:

„Ez év március 31-én fejezte be 2 éves tanulmányútját intézetünknel Hiroyuki IWATA professzor, a NIRE (National Institute for Resources and Environment) tudományos osztályvezetője a JRDC (Research Development Corporation of Japan) és intézetünk közötti tudományos együttműködési szerződés keretében. Kutatási témája — szilárd szemcsék szétfajtázódása és a folyamat képanalízissel való értékelése — egy nagyobb hulladékhasznosítási projekt része és sok vonatkozásban az intézetünknel folyó alaputatásokra épült. Kétéves itt-tartózkodása alatt több közös előadás (pl. 5th World Congress on Chemical Engineering, San Diego) és publikáció született.”

Az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet hírei:

1997. március 25. Az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet Collegium Artium elnevezésű vitaműhelyében mutatta be Sajó Tamás az MKI munkatársa Cesare Ripa: *Iconologia* 1603 kritikai, jegyzetelt kiadását, számítógépes feldolgozásban is. A hatalmas vállalkozás könyv formában való megjelenéséhez az igény bejelentése most van folyamatban, Internet változata már elkészült. Az év folyamán forrás-CD változatát is tervezi kiadni a szerző. A mű angol, olasz és magyar nyelvű bemutatása és szemelvényei megtalálhatóak az Interneten is (<http://www.ceu.hu/or/ripa.htm>).

Kiadványok:

1997. március 11. A Litea könyvesboltban Réz Pál irodalomtörténész mutatta be *Elek Artúr*. Művészek és Műbarátok. Válogatott művészeti írások című kötetet, melyet az MKI jelentetett meg. A képzőművészeti kritikákat, írásokat tartalmazó könyv Timár Árpád szerkesztői munkáját dicséri.

1997. március végén jelent meg, az MTA millicentenáriumi programjának részeként „Az Árpád-kor művészeti emlékei” című képes atlasz a Ballasi Kiadónál, mely az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetben készült el Marosi Ernő és Wehli Tünde munkája révén.

Megjelent az Akadémia Kiadó Kft.-nél a Művészettörténeti Füzetek 24. kötete.

A Saur Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker lipcsei szerkesztőségének magyar partnere és egyben 1987-től folyamatosan kiépülő Internationale Künstlerdatenbank-vállalkozás magyar anyagának adatszolgáltatója az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete. A nemzetközi vállalkozás eredményeként 80 kötetet szándékoznak kiadni, illetve az adatbank anyagának CD változatát is. Ez évben a C betűs művészek szócikkeinek megírására kerül sor (Ceccone-Czviringer). Az intézet részéről a szerkesztő: Nováky Ágnes Hajnalka, munkatársak Beke Zsófia, Laczkó Ibolya, Pataki Gábor, Wehli Tünde.

A londoni Macmillan Kiadónál megjelent nemzetközi művészeti lexikonhoz (The dictionary of art /Ed. Jane Turner/) a Művészettörténeti Kutatóintézet szerzőgárdája szolgáltatja a magyar szócikkeket.

Az MTA Szegedi Biológiai Központ Biofizikai Intézete hírei

1997 eleje. Az intézet Mikrobiális Gázanyagcsere Csoportja együttműködési megállapodást kötött

a József Attila Tudományegyetemmel és a Bay Zoltán Intézettel egy „falak nélküli” laboratórium létrehozására, amely a mikrobiális gázanyagcsere, elméleti, kísérleti kutatását koordinálja és ennek a gyakorlati alkalmazását segíti elő.

1997. április. Megindult a munka az Intézet Mikrobiális Gázanyagcsere Csoportja új, fehérje-biokémiai laboratóriumában.

*

Az MTA Szegedi Biológiai Központ Biokémiai Intézete hírei

„Straub-örökség” alapítvány

A kísérletes biológiai kutatások támogatására, a Szegedi Biológiai Központ versenyképességének megőrzésére, a straubi szellemi megőrzésére új alapítvány született Szegeden, „Straub-örökség a biológia különböző területein végzett kutatások támogatására” elnevezéssel. Az alapítvány elnöke Vigh László, a Biokémiai Intézet igazgatója. Kuratóriumának tagjai: Venetianer Pál, Farkas Tibor és Hámosi József akadémikusok, Penke Botond tanácskezelő egyetemi tanár, Róna Péter, az Első Magyar Befektetési Tanácsadó Rt. vezérigazgatója és Nyíri Lajos, az OMFB ügyvezető elnöke. Az alapítvány kiemelt céljai:

- Vonzóvá tenni a Szegedi Biológiai Központot a fiatal, tehetséges kutatók számára.

- A tudományos iskolateremtésre képes kutatók számára a külföldi „postdoc” évek utáni itthoni karrier lehetőségének biztosítása.

- Anyagi alap létrehozása „technológiaátadó csoportok” kialakításához.

Aki e nemes célokat támogatni kívánja, adományait a következő számlára küldheti:

10402805-28018522-00000000

K&H Bank 6720 Szeged, Klauzál tér 2.

Műszerbeszerzés, tudományos szolgáltatások

„Fluorescence activated cell sorter (FACS)”. Az SZBK négy intézetének idei legnagyobb, közös műszerbeszerzése egy FACS megvásárlása. Az Akadémia által biztosított műszervásárlási keret terhére beszerzendő, 18,5 millió Ft értékű műszerhez egy olyan szolgáltató labor épül ki, melyet várhatóan „külsősök”, azaz nem SZBK-dolgozók is igénybe vesznek. A FACS lehetővé teszi fluoreszcensen jelölt élő sejtek analizisét, kiválogatását, sejtpopulációk elkülönítését, nagy segítséget nyújtva ezzel számos kutatócsoport (immunológusok, sejtbiológusok stb.) munkájához.

DNS-szekvenáló labor. Két év tapasztalatain van túl az SZBK DNS szekvenáló laborja. A labor

beváltotta a hozzá fűzött reményeket: gyors és pontos szolgáltatást nyújt. Az automata ABI szekvenátorral egy év alatt 800, átlagosan 400–500 bázispáros nukleotid szekvenciát határoztak meg. A rendeléseknek mintegy fele „külsőstől” származott. Tavaly 3000 Ft („külsősöknek” 5000 Ft) volt egy futtatás/meghatározás ára, ez ebben az évben valamivel emelkedni fog.

*

AZ MTA Szegedi Biológiai Központ Enzimológiai Intézetének hírei

1997. február 14. Intézeti fórumot tartottunk, amelynek témája az igazgatói pályázat véleményezése volt. Friedrich Péter akadémikus, jelenlegi igazgató, az egyetlen pályázó összefoglalta a vezetésével az elmúlt hét évben az intézet által elért tudományos és gazdasági eredményeket, és ismertette elképzeléseit a jövődőt illetően. Hangsúlyozta, hogy az intézet publikációs teljesítménye az elmúlt években jelentősen növekedett és az MTA legjobb intézetei közé tartozik. Az intézeti dolgozók szavazással nyilvánítottak véleményt, amelynek eredménye teljes egyöntetűséggel tükrözi a kollektíva támogatását. Megjelent kutatók száma: 32 (82%), igen szavazat: 32 Megjelent nem kutatók száma: 16 (46%), igen szavazat: 15, érvénytelen szavazat: 1.

1997. február 18. Patthy László akadémikus székfoglaló előadása az Akadémia dísztermében „Moduláris fehérjeevolúció” címmel.

1997. április. Két doktorandusz PhD-védésére kerül sor intézetünkben az ELTE-n:

április 16.: Alexa Anita, „Foszforiláció hatása a MAP2 calpainnal szembeni érzékenységre”. Témavezető: Friedrich Péter.

április 17.: Welker Ervin, „A humán multidrog rezisztencia fehérje működési mechanizmusának vizsgálata mutáns változatok jellemzésével”. Témavezető: Váradi András.

Vendégprofesszorok, rendezvények

1997. március 3–8. Igor B. Roninson, The University of Illinois at Chicago (USA): Altered drug-specificity MDR1-mutants. (Váradi András vendége volt, akivel közös NIH Fogarty Research Grant támogatásuk van három évre.)

1997. április 17–19. Kevin Wang, Parke-Davis Pharmaceutical Research, Ann Arbor, Michigan (USA): Activation of eysteine proteases in neuronal apoptosis (Závodszy Péter vendége lesz.)

1997. május 23–26. Harold A. Scheraga, Cornell University, Ithaca, New York (USA)

1997. június 22–július 1. Manfred Sippl,

University of Salzburg (Ausztria) Simon István vendégei lesznek.

1997. augusztus 17–21. Budapesten rendezik a Nyolcadik Európai Biotechnológiai Kongresszust (8th European Congress on Biotechnology). Intézetünkben Závodszy Péter tagja a szervezőbizottságnak, és több külföldi meghívott a kongresszus ideje alatt intézetünkbe is ellátogat.

Tairo Oshima, University of Pharmacy & Life Science, Tokyo, (Japan). Ő az MTA-különmeghívottja is.

Angelo Fontana, CRIBI Biotechnology Centre, Padova (Olaszország)

Harald Huber és Rainer Jaenicke professzorok, University of Regensburg, Regensburg (Németország)

David Rice, University of Sheffield, Sheffield, (Nagy-Britannia)

1997. május 13–16. Lillafüreden rendezik a Magyar Biokémiai Egyesület Molekuláris Biológiai Szakosztályának 2. Munkaértekezletét. A megnyitó előadást Patthy László tartja 13-án 14 órakor „Korszakváltás a molekuláris biológiában” címmel.

Előadnak még intézetünkben:

Tompa Péter: A mikrotubulus-asszociált fehérje 2 foszforilációja és defoszforilációja, május 14. 15:20

Vértessy G. Beáta: Enzimszerveződés és mikrotubulus architektúra, május 14. 15:35

Polgár László: Új szerin proteáz család, május 14. 18:20

Závodszy Péter: A nemkatalitikus modulok szerepe a komplex szerin proteázok specifikálásában 14. 18:40

Friedrich Péter: Molekuláris neurobiológia: Bevezetés, május 15. 15:00

A konferencia végén zárszót mond Patthy László és Friedrich Péter.

Új gépek beszerzése

Intézetünk legújabb szerzeménye egy Silicon Graphics Power Indigo2 típusú grafikus munkaállomás. Ez a számítógép kitűnő grafikus képességei mellett komoly számítási feladatok elvégzésére is alkalmas. Extreme típusú grafikus alrendszerrel egy nagyfelbontású 20" monitorhoz, valamint makromolekulák térbeli megjelenítésére alkalmas sztereó szemüvegekhez csatlakozik. Intézetünk egyébként úttörőnek számít a hazai számítógépes molekuláris grafikai rendszerek kifejlesztésében és alkalmazásában. Az első ilyen munkaállomás is intézetünkben működött. Intézetünk ma is egyik központja az országban a molekuláris grafikának, a rendszer hozzáférhető mindenki számára.

Az MTA Szegedi Biológiai Központ Növénybiológiai Intézetének hírei:

Vendégkutatók:

1997. január 13–25. Dr. Anja Krieger (CNRS, Saclay, Franciaország)

1997. március 21. Prof. Ron Pace (Canberra Egyetem, Ausztrália)

1997. április 5–május 5. Prof. Wolfgang Wiesner (Göttingeni Egyetem, Németország)

1997. április 5–május 5. Dr. Dirk Mende (Göttingeni Egyetem)

1997. augusztus 17–24. Dr. Norio Murata (NIBB, Okazaki, Japán)

Rendezvény:

1997. június 12. Vitaülés „Az ultraibolya-B sugárzás hatásai a növényekre: molekuláris mechanizmusoktól globális hatásokig” MTA SZBK Növénybiológiai Intézet, Szeged. (Információ: Dr. Vass Imre).

*

A MTA Szociológiai Intézetének közleménye:

„Egyéves szervezőmunka után remélhetőleg hamarosan megindul a vári akadémiai intézetkomplexum Internet-hálózatra csatlakozásának beruházása. A Társadalomtudományi Főosztály által erre a célra juttatott 4,9 millió forintos beruházási keretből a SZTAKI-n belül működő AKINET Kft. építi ki a gerincvezeteket és a lokális hálózatot. Ezáltal lehetővé válik, hogy Intézetünk naprakészen bekapcsolódjon tudományágunk nemzetközi információs vérkeringésébe. Köszönet illeti a beruházási keret biztosításáért a Társadalomtudományi Főosztályt, valamint az Internethez szükséges gyorsvonalért a NIIF programirodát.”

*

1997. május 22–23. Az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontja a Püspöki Karral együttműködve rendezi meg az „Erkölc — Munka — Társadalom” című nemzetközi konferenciát finn, holland és skót résztvevőkkel.

Az MTA Történettudományi Intézetének hírei:

Rendezvények:

1997. február 27. Szakály Ferenc „A török kori magyar intézményrendszer kérdései” címmel tartotta székfoglalóját.

1997. március 27. A második világháborút lezáró

ró békeszerződés évfordulója. Nemzetközi konferencia. Előadók: Glatz Ferenc, Tofik Iszlamoğlu, Fülöp Mihály, Vida István, Balogh Sándor.

1997. április 8. Tudományos ülés az Akadémián Richard Plaschka professzor akadémiai kitérítése alkalmából. Előadást tartott: Glatz Ferenc, Hanák Péter, H. Haselsteiner, A. Suppan és a kitüntetett. Megjelent 105 fő.

1997. április 18. Alvin Z. Rubinstein professzor (University of Pennsylvania) előadása a hidegháborúról folytatott újabb kutatásairól.

1997. április 21. A „Tanulmányok Barta Gábor emlékére” című könyv bemutatója.

1997. május 22–24. Konferencia Berlinben a Zentrum für Zeithistorische Forschunggal való együttműködés keretében „A szociáldemokraták szerepe a szovjet zóna országaiban 1945-től 1990-ig” címmel. A német, amerikai, cseh, lengyel résztvevők között magyar előadók: Borsányi György, Glatz Ferenc (bevezető előadás), Hajdu Tibor, Sipos Péter. A pódiumvitában részt vesz: Kovács András, Rév István.

1997. július 4–6. Nemzetközi konferencia a historiográfiai periodizáció kérdéseiről. Az amerikai, német, francia, olasz előadók között: Glatz Ferenc, Niederhauser Emil, Pók Attila.

Kiadványok:

Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. 1–2. köt.

Sipos Péter: A szociáldemokrata szakszervezetek története Magyarországon a két világháború között

Szakály Ferenc: Magyar jogszolgáltatás és igazgatás intézményrendszere a török hódoltságban

Pók Attila: A nemzetközi élet krónikája, 1945–1996

*

Az MTA TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratóriuma hírei:

1997. február 28. A Kutatóház (Bp. XI. Budaörsi út 45.) előadótermében tartotta ülését, melyen a Szervetlen Kémiai Kutatólaboratóriumot, valamint annak a környezeti kémiával kapcsolatos kutatási témáit és eredményeit mutatták be hét előadásban a laboratórium dolgozói.

1997. február. Az MTA TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratóriuma és a Brookhaven Austria (Bécs) — Ocean Optics Inc. (Florida) cég között együttműködési megállapodás jött létre.

1997. április 6–20. Az MTA–CNR együttműködés keretében a Szervetlen Kémiai Kutatólaborató-

rium Elektrokémiai és Korróziós Osztályán tartózkodik Cecilia Monticelli (Ferrari Egyetem, Korróziós Kutató Központ) vendégkutató.

1997. április 18–19. Az Európai Közösség által finanszírozott „Chemical (pyrolytic) and mechanical recycling of plastics and composites” című INCO-Copernicus pályázat induló munkamegbeszélését tartották az MTA TTKL Szervetlen Kémiai Kutatólaboratóriumában. A megbeszélésen Prof. Dr. A. Buekens (Vrije Universiteit Brussel, Vegyész-mérnöki és Vegyipari Tanszék), a projekt koordinátora, az APME (Association of Plastics Manufacturers Europe) tanácsadó testületének tagja, Prof. Dr. J. M. Vergnaud (Université de Saint-Etienne, Anyagtudományi és Vegyipari Tanszék), Dr. Jana Kovarova (Cseh Tudományos Akadémia, Makromolekuláris Kémiai Intézet), Prof. Dr. H. Bockhorn (Universität Karlsruhe, Institut für Chemische Technik), valamint az MTA Szervetlen Kémiai Kutatólaboratórium részéről Dr. Blaszó Marianne (a projekt magyar témafelelőse) és Dr. Pekterné Jakab Emma vettek részt.

Szemináriumok, előadások:

1997. május 26. Virág István, Pöpl László, Várhegyi Gábor: Szilárdtest-kémiai reakciók vizsgálata

Várhegyi Gábor, Jakab Emma, Szabó Piroska, Till Ferenc: A szisztematikus mérési hibák hatása a mérési eredményekre. Egy nemzetközi vita tapasztalatai

1997. június 16. Blaszó Marianne: Klór- és nitrógéntartalmú szerves műanyag színezékek hőbomlása

Nemes László: RKR és ab initio számítások a CH gyökmolekula X és B elektronállapotaira, alkalmazások LIF és abszorpciós spektroszkópiában

A szemináriumok helye: Bp. XI. ker. Budaörsi út 45. VIII. emelet 801-es vagy 803-as terem. Kezdeti időpont: 9 óra 30 perc.

Az MTA Világgazdasági Kutató Intézetének hírei:

Vendégkutatók:

Nobuyoshi Nakagawa, Institute for Economic Research, Osaka City University (június 1–július 10.)

Hiroshi Tanaka, Kochi University Japan (július 16–november 15.)

Fletcher School, USA, négy kutató (június 1–augusztus 30.)

Műhelyvitái:

1997. május 6. 10.30 Körösi István: Svájc és Norvégia kimaradása az EU-ból, az okok elemzése

1997. május 29. 10.30 Vida Krisztina: Az EU-tagországok érdekei és ellenérdekei a keleti kibővülésben

1997. június Somai Miklós: Agrárkérdések az EU-ban a keleti kibővülés kapcsán

*

Az MTA Zenetudományi Intézete hírei:

1997. március–április. Az intézet székházának, a volt Erdődy-palotának barokk díszterme (Bartók-terem) adott otthont a Liszt–Chopin-kiállításnak, amely korábban Varsóban volt látható.

1997. április vége. Berlinben „Musik im Umbruch” címmel népzene tudományi konferenciát rendez az Intézet főmunkatársa, Mihályné Tari Lujza és Bruno Reuer német népzene kutató. Téma: a kilencvenes évek politikai változásainak hatása a kisebbségek népzenei kultúrájára Kelet-Európában. Hét intézeti munkatárs tart előadást.

1997. május vége. Chemnitz-ben (Németország) a Chemnitz-Zwickau Egyetem konferenciát rendez az opera intézményének kelet-közép-európai történetéről. A magyar operatörténet klasszikus 100 évéről (1840–1940) Tallián Tibor tart előadást.

1997. első fele. Az MTA Zenetudományi Intézet tudományos fórumán fiatal munkatársak olvasnak fel készülő disszertációjukból: Farkas Zoltán (18. századi magyarországi misekompozíciók), Halász Péter (Kurtág György zenéje), Kiss Gábor (középkori ordináriumok), Vikárius László (Modell és inspiráció Bartók zenei gondolkodásában).

Kiadványok:

1997. március. A Balassi Kiadónál megjelent Paksa Katalin szerkesztésében az MTA egyik nagyvállalkozásának, a Magyar Népzene Társasozatnak 10. kötete, 34 dallamtípus 1200 változatával.

Kósa György zeneszerző születésének centenáriuma tanulmánykötetet szerkesztett a Legújabbkori Zenetörténeti Osztály vezetője, Berlász Melinda. A tanulmányokat a Liszt Ferenc Zeneakadémia doktorandus hallgatói írták.

Új kötettel gyarapodott a Musicalia Danubiana, az 1820 előtti magyarországi zenetörténet emlékeit közreadó kiadványsorozat: Anton Zimmermann 18. században élt pozsonyi zeneszerző 12 vonósötösét adja közre Mezei János.

KERÉKASZTAL A KLÓNOZÁSRÓL

BIRKÁK ÉS KLÓNOK

Szenzáció, etikai vonzatokkal

Az MTA Elnökségének újabb kezdeményezése: Akadémiai Kerekasztal-sorozat rendezése. A közgondolkodást érintő aktuális kérdésekről a szakma legjobb szakértői cserélnek eszmét a média képviselőinek jelenlétében. A kerekasztal április 22-i első rendezvényén a klónozás legújabb dilemmáiról volt szó. Alább Raskó István bevezető előadását közöljük.

A *Nature* angol nyelvű tudományos hetilap, amely egyike a legregébbi és legtekintélyesebb lapoknak, minden héten csütörtökön jelenik meg. Nem volt ez másképp 1997. február 27-én sem. De ezelőtt különös dolgok történtek. A vasárnapi világlapok február 23-i címdoldals cikkeikben előzetesen ismertették a *Nature* egyik cikkét. Egy harvardi tudós, mielőtt a *Nature*-szám nyomdába került volna, e-mailt küldött a lap szerkesztőségébe, kérve az ominózus cikk közlésének visszavonását.

Az események menetét követő Olvasó biztosan kitalálta már, hogy a birkaklónozást leíró cikk visszhangjáról van szó. Dolly nevéről ma már nem a Hello Dolly! című musical vagy Dolly Parsons énekesnő neve, hanem a világ egyik médiaszárja, Dolly, a klónozott birká jut eszünkbe. Miért lett hirtelen ilyen érdekes egy, a szakmában dolgozók számára már régóta megjósolható tudományos eredmény? Azért, mert rögtön adódik a logikus következtetés: ha birkát tudnak klónozni, akkor rövidesen embert is tudnak, s akkor A. Huxley 1930-as években írt *Szép új világjának* hátborzongató jóslatai realitássá válhatnak. Mielőtt a futurologia területére tévednénk, nézzük a tudományos részleteket!

A kérdésben kevésbé tájékozott olvasók számára a részletes kísérleti eredmények ismertetése előtt szükséges néhány alapfogalom tisztázása. Egy új élőlény élete a megtermékenyítéssel kezdődik. A megtermékenyítés folyamatában a két szülőtől származó ivarsejt, a hímivarsejt és a petesejt egyesül. Az ivarsejtek által hordozott ge-

netikai információ (deoxiribonukleinsav, DNS) fele a kifejtett egyedének, és mind a hímivarsejt, mind a petesejt magjában helyezkedik el. Az egyesülés után a sejtmagok fúziója is végbemegy, majd az első sejtosztódások során keletkező ún.

zigóták embrionális összejtjei-

nek mindegyike még képes az embrió valamennyi szervének kialakítására. Az embrionális sejteknek ez az

össajt állapota az egyedfejlődés

során megváltozik és csak bizonyos szervekben marad meg (pl. a vérképző rendszer összejtjeiben). Kérdés az, hogy a totipotens összejt állapot meddig tart?

Ahhoz, hogy ezt a kérdést a kutatók megválaszolhassák, a sejtmagot egy olyan petesejtbe kell beültetni, amelynek a sejtmagját előzetesen eltávolították, majd meg kell figyelni, hogy az így mesterségesen előállított új sejttaggal bíró petesejt tovább osztódik-e, és végül kifejlődik-e belőle egy teljes élőlény. Az így kapott élőlény a sejtmagot szolgáltató egyed klónja lesz. Itt tisztáznunk kell a klónozás fogalmát. Először Webber határozta meg 1903-ban és szerinte: „a klón olyan sejtek vagy szervezetek populációja, amelyek egyetlen sejtől vagy egy közös őstől származnak, aszexuális sejtosztódás, mitózis eredményeként”. Természetesen a kísérletek elvégzéséhez olyan technikai felszerelés kell, amely képes a petesejt magját úgy eltávolítani, hogy a petesejt többi része ne sérüljön, valamint képes a vizsgálandó sejtmagot is sérülés nélkül a petébe juttatni.

Az előzmények

Briggs és King az 1950-es években közölte, hogy egy olyan békapetéből, amelynek sejtmagját eltávolították és helyébe egy korai békaembrió sejtmagját ültették, egészséges béka fejlődött. Azt is megállapították, hogy annál kisebb százaléokban kapnak kifejlett békát, minél előrehaladottabb egyedfejlődési stádiumból származik a petesejtbe ültetett sejtmag. Amikor kifejlett testi sejtek magját ültették a petébe, akkor egyáltalán nem fejlődött béka az így módosított petéből. Gurdon 1968-ban írta le, hogy az előbbiektől csak részben eltérő kísérleti rendszerben mégis vannak olyan, már a sejt differenciálódás programjában előrehaladott sejtek, amelyek ha alacsony százalékban is, de mégis képesek békafejlődéshez vezetni. Ebihal bélhámsejtjének magját ültetve békapetébe, ritkán ugyan, de egészséges béka fejlődött ki.

Az 1960-as évek végén és a '70-es évek elején a kutatók figyelme a békáktól az emlősök molekuláris genetikai megváltoztatásának irányába fordult. Az emlős embriók mesterséges megváltoztatásának kedvelt kísérleti rendszere kezdetben egérembriók genetikai átalakítása volt. Az egér egyedfejlődésében van egy olyan szakasz, amikor a kis embrió csak két-féle típusú sejtből áll. Az egyik fajta sejt majd az egér felépítésében, a másik a méhlepény kifejlődésében vesz részt. 1968-ban Gardner, majd 1972-ben Moustafa és Brinster ilyen fejlődési szakaszban lévő sejtek magját mikroinjektálta egy másik egérből nyert hólyagcsíra embrióba, és így *kiméra* (görög szó, eredetileg állat-ember élőlényt jelölt, itt két különböző egyed sejtjeiből álló állatot) egereket állított elő. 1974-ben Jaenish és Mintz kívülről bevitt genetikai anyag (dezoxiribonukleinsav, DNS) megtermékenyített petesejt magjába történt injektálása után, egérembriók mesterséges átalakítását, ún. transzgenikus állatok (idegen DNS-t hordozó élőlények) előállítását írta le.

Itt egy nagy ugrással a háziállatok embrióival végeztünk munkákhoz jutottunk el. 1984-ben Fehilli és munkatársai szintén nagy tömegkommunikációs visszhangot kiváltó munkájukban birka-kecske kiméra előállításáról számoltak be. Hazánkban hasonló kimérát Gergáczy Elemér laboratóriumában állítottak elő ebben az időben.

A transzgenikus állatokban a kívülről bevitt DNS-sel olyan tulajdonságok is megjelennek, amelyek addig nem voltak az állatra jellemzőek. Ez kívülről bevitt DNS-ben hordozott genetikai információ megnyilvánulásának, kifejeződésének

eredménye. 1985-ben Brinster előállította az első olyan, transzgenikus sertést, amely emberi növekedési hormont termelt, 1997-ben pedig megszületett Dolly, a felnőtt sejt magjának petesejtbe ültetésével klónozott birka...

A kísérlet közvetlen előzménye, hogy a Roslin Intézetben 1996-ban közölték: sikerült a megtermékenyítetlen petesejt magját mesterséges körülmények között tenyésztett embrionális sejtek magjára kicserélve élő, klónozott báránnyá előállítani. (Ez a bejelentés akkor a médiumokban teljesen visszhang nélkül maradt!) Hasonló módszer egérben sikertelennek bizonyult.

A Dolly születéséhez vezető kísérletben az a különleges, hogy egy hatéves, a vemhesség utolsó három hónapjában lévő anyajuh tögysejtjeinek magját vitték be a megtermékenyítetlen petesejt magjának helyébe. A kicserélést elektromos impulzussal történő egyesítéssel végezték, ami valószínűleg a természetes körülmények között a spermiummal történt egyesülés

A kísérlet

eredményeként a petének szükséges indukciós impulzust is megadta. A furcsa az egész kísérletben az, hogy felnőtt állatból

származott az ún. sejtmagdonor sejt. Eddig sokan próbálkoztak felnőtt állatok sejtmagjainak petébe történő ültetésével — mindaddig sikertelenül. A skót kutatók egy eddig nem alkalmazott (vagy legalábbis a birka esetében nem alkalmazott) igen egyszerű eljárást vezettek be. A felnőtt állatból származó sejteket beültetés előtt mesterséges körülmények között szaporították, majd a szaporítás kezdete után néhány nappal az emlős sejtek mesterséges tenyésztéséhez nélkülözhetetlen szérum mennyiségét a huszadára csökkentették. Ezzel, elképzelésük szerint, a beültetni kívánt sejtek magjának sejtosztódási fázisa közel azonos a megtermékenyítetlen petesejt fázisával. Az elektromos impulzussal kezelt, mesterségesen összeállított petesejteket azután hormonkezeléssel előkészített, hordozó anyákba ültették, és a vemhesség ideje után 277 beültetésből egyetlen bárány, Dolly született.

Minden ilyen jelentős siker esetén a tudományos világ meglehetősen szkeptikus. Reális kétségekről van szó, amelyeket a tudományos alaposságnak megfelelően az eredmény szerzői is elemeznek, felvetnek. Először is, nem zárható ki

annak a lehetősége, hogy nem valódi felnőtt sejtmagot, hanem egy ún. beprogramozatlan összejtet ültettek a petesejtbe. Ezt támogatná a nagyon alacsony sikerhányad is (277:1). Tudományos közlemények garadája foglalkozott és bizonyította ugyanis, hogy a felnőtt szervezet sejtei a fejlődés során szervezeten belüli szerepüknek megfelelően átprogramozódnak. Ez a folyamat molekuláris szinten a DNS-ben érzékelhető kémiai elváltozásokkal jár. Ahhoz, hogy egy felnőtt sejt magja képessé váljon egy megtermékenyített petesejt magjának sokrétű feladatára, el

Kérdések és kétségek

kell hogy „felejtse” felnőtté válásának programját, újra embrionális állapotba kell kerülnie. Ez az átprogramozás a leírt kísérleti körülmények között megtörténhet a petesejt környezetében, azonban minden fajnál más és más állapotban. Tudjuk azt, hogy az egérembrió kétsejtes állapotáig a kis embrió kezdeti sorsát az anyából származó és a petesejt érése során felhalmozódó anyagok irányítják. Birka és szarvasmarha esetén ezek az anyagok az embrió nyolcsejtes állapotáig, embernél az embrió négysejtes állapotáig elégségesek. Ez az az idő tehát, ameddig a mesterségesen bevitt felnőtt sejt magjának át kell alakulnia, fejlődési programját tekintve meg kell „fiatalodnia”. E megfiatalodás mechanizmusa, a hozzá szükséges faktorok és szerepük jelenleg egyáltalán nem ismertek.

Az élő szervezetek, így az ember DNS-ét is a normális, mindennapi működés során keletkező anyagcseretermékek, illetve a környezetben meglévő (és az ember „áldásos” tevékenysége során egyre növekvő mennyiségű és sokféleségű) szennyező anyagok károsítják. A DNS-károsodások száma sejtenként naponta eléri a több ezret. Szerencsére minden szervezetben, az egyszerű baktériumoktól az emberig, a károsodások javítására működik egy természetes védekező mechanizmus. Ez a DNS-reparációnak, -javításnak nevezett folyamat védi meg a szervezetek sejtjeit a károsodások eredményeként jelentkező öröklődő elváltozásoktól, a mutációktól, a rákos folyamatoktól vagy a korai sejthaláltól. Ennek a javító folyamatnak sejtekben lévő szereplőit csak most kezdjük megismerni, és itt is, mint minden biológiai folyamatban, csodálatos sokrétűséget, átfedő szabályozó mechanizmusokat ismerhettünk meg. Egy dolog azonban, amely a klónozási kísérletek sikerére is kihatás-

sal lehet, ma már bizonyos. A sejtek nem egyformán kezelik a DNS különböző szakaszaiban keletkezett károsodásokat. A kijavításban elsőséget élveznek azok a szakaszok, amelyek a sejtműködéshez nélkülözhetetlen, a károsodás idején aktív működési állapotban voltak. A sejtek „lusták” viszont a működéshez nem szükséges, genetikailag csendes, nem működő szakaszok javításában. Ahhoz tehát, hogy beültetett felnőtt állatból származó sejtmag egészséges, életképes utódot adjon, a petesejt javító folyamatainak teljes rekonstrukciót kell a DNS-ben végrehajtani. Ez lehetséges, hiszen ismert, általunk is közölt vizsgálatok bizonyítják, hogy az embrionális összejtek DNS-javító képességei, legalábbis néhány DNS-károsodás javításában, összehasonlíthatatlanul jobbak, mint a felnőttből származó sejté. Azonban van itt még egy buktató. Ha a károsodások mértéke meghaladja a javító kapacitás képességének mértékét, akkor az eredmény mutáció, rákos folyamat, korai sejtelhalás lehet. Helyénvaló a kérdés: hány éves Dolly? Vajon a bevitt felnőtt sejt-mag nem hordozta-e mindazt a DNS-károsodást, ami a felnőtt állatban benne felhalmozódott?

Erre a kísérletre is igaz az angol mondás: „a puding próbája...” Független laboratóriumokban, más állatokkal is meg kell ismételni, hogy a tudományos világ elfogadja.

A genetika és a molekuláris biológia eredményeinek következtében a modern biológia a 21. század elit tudománya lesz, a biotechnológia pedig meghatározó iparágá válik. Természetes tehát, hogy a klónozási eredmény kereskedelmi hasznosítása (amely mellesleg Európa egyik legjelentősebb ilyen vállalkozásának laboratóriumában született) küszöbön áll.

A klónozott állatok tejében olyan fehérje természetű anyagok termeltethetők, amelyek bizonyos emberi betegségek, mint például a vérszegénység gyógyszereként használhatók. Ennek a technikának a segítségével táplálkozás-élet-tani szempontból kedvezőbb minőségű húst termelő állatok állítha-

Klónozható-e az ember?

tók elő. Úgy változtatható meg az állatok immunrendszere, hogy állati szervek, bőr, alkalmazhatók lesznek emberi transzplantációban. (Gondoljunk csak a megfelelő donorok hiánya miatt veseátültetésre váró emberek ezreire, és rögtön megértjük ennek a lehetőségnek óriási jelentőségét).

A kísérletben a szakember számára nem az a lényeges, hogy egy haszonállatot klónoztak, hanem az, hogy ha az az alapelv igaznak bizonyul, miszerint elkötelezett sejtek differenciálódási programját vissza lehet pörgetni, akkor mód nyílna egyes szervek regenerációjára is! Ez is a szervtranszplantációt átformáló perspektíva. A kísérletnek tanulságai lehetnek az öregedés folyamatainak megértésében, valamint a sejtek egyedfejlődés során bekövetkező molekuláris biológiai változásainak megismerésében. Tovább sorolhatnánk azokat a távlatokat, amelyeket a modern biotechnológia az emberiség javára nyújtani fog, de csak ezzel a néhány, számomra fontosnak tartott lehetőséggel elégedjen meg az Olvasó.

A klónozási kísérlet részleteit megismerve joggal vetődik fel a kérdés, hogy ez a technika elvezethet-e az ember klónozásához. A válasz egyértelműen igen. A kérdés azonban az, hogy mi az értelme a klónozásnak az ember esetében? Pillanatnyilag olyan, mind orvosi, mind etikai szempontból indokolható okot, amely az ilyen irányú kutatásokat magyarázná, nem ismerünk. Mindezek mellett szükség van etikai szabályozásra.

Milyen messze mehetnek el a kutatók az élettitkainak megismerésében? Ki dönti el, hogy mi az etikus és biztonságos kísérlet? Milyen szempontok határozzák meg azt a folyamatot, amely a laboratóriumtól a kereskedelmi, klinikai hasznosításig terjed? Ez csak néhány abból a kérdésözönből, amit ezek a kísérletek felvetnek. Az 1970-es évek elején, amikor a génmér-

nökség, génsebészet hihetetlen fejlődése elindult, azok a kutatók, akik ebben tevőlegesen részt vettek, több felhí-

vásban ecsetelték azokat a lehetséges veszélyeket, amelyeket az új technológia magában hordoz. A veszélyek analíziséig kísérleteiket abba hagyták, és hasonló moratóriumot kértek többi kollégájuktól is. Miután azonban ellenőrző kísérletek bizonyították, hogy a veszélyek nem állnak fenn, a palackból kiszabadított szellem jóindulatú, megfelelő szabályozások kidolgozása után a kísérletek folytatódtak.

A józan mérlegelésnek és párbeszédnek köszönhető, hogy a modern biotechnológia alkalmazásával ma a kutatók néhány hónap alatt elvé-

gezhetnek olyan növény- és állatnemesítési kísérleteket, amelyeket a klasszikus növény- és állatnemesítők csak néhány év alatt végeztek el, és az ő eredményük sokkal kevésbé volt kiszámítható. (Gondoljunk csak néhány, „túlnemesített” kutyafajtára!) Ugyanakkor nagyon nehéz ma már megkülönböztetni egy betegségellenálló, klasszikus nemesítéssel előállított búzafajtát attól, amelyet biotechnológiai módszerekkel alakítottak ki. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy bármelyik lehetőség szükségtelessé tenné a másikat.

A birkaklónozást végző kutatók azért is hívtak össze sajtóértekezletet, hogy a társadalmat tájékoztassák a potenciális veszélyekről. Ezek után a legnagyobb örűtség az lenne, ha valamenyi, ilyen jellegű kísérletet betiltanának. Az egész emberiség története az értelem korlátainak keresése, feltárása, majd továbblépés az előző generációk felhalmozott tudása alapján. A tudásomj az emberiség teljességének része. Tökéletesen helytállóak ma is Luria, Nobel-díjas genetikus szavai: „A rövidesen elérendő jelentős új vívmányokkal kapcsolatban az a tennivalónk, hogy megkíséréljük egy olyan rendszer megteremtését, amelyen keresztül munkánk társadalmi következményeit ésszerűen és nyíltan meg lehet majd vitatni, hogy ezáltal az új eredmények gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos bármilyen fontos döntést jól értesült és megfelelő tanácsokkal ellátott nyilvánosság részvételével hozhassanak meg.” Józan párbeszédnek kell kezdődnie a társadalom és a kutatók között, ahol meghatározzák, hogy melyek azok a területek, amelyek irányában az ilyen jellegű kutatások tovább folyhatnak, és mi az a terület, amely irányban nem végezhető kutatás. Számomra természetes, hogy az emberi klónozással kapcsolatos kutatásoknak tiltott iránynak kell lennie. A szabályozást azonban a szakemberek véleményének kikérésével a társadalmat képviselő politikusoknak kell kidolgozniuk.

Végül annak, hogy az emberek a tudományt és technikát a világ minden részében elfogadják, egyetlen oka van: működik. Ahogy egy másik Nobel-díjas tudós, az immunológus Sir Peter Medawar fogalmazott: „A tudomány tágabb értelemben összehasonlíthatatlanul a legsikeresebb vállalkozás, amit emberi lények valaha is elkezdtek.” Meg kell tanulnunk együtt élni az újabb tudományos eredményekkel, és sikeresen az emberiség javára kell fordítanunk azokat.

Raskó István

Az etikai szabályozás kérdései

„A következő nemzedékeknek a fényhez egy lépéssel közelebb kell jutnia — erre akarok vállalkozni”

(Széchenyi István)

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium pályázatot hirdet

a művelődési és köznevelési miniszter Magyar Közlöny 34. számában megjelent 19/1997 (IV. 22.) MKM rendelettel módosított, a Művelődési Közlönyben megjelent 17/1996. (XII. 13.) MKM rendelet alapján az 1998. január elsejétől folyósítandó

SZÉCHENYI PROFESSZORI ÖSZTÖNDÍJRA

Az ösztöndíj célja, hogy az ösztöndíjban részesülők alkotóerejüket a felsőoktatásban végzett kiváló oktatói, kutatói teljesítményük fenntartására és fokozására fordíthassák, ezzel is hozzájárulva a magyar felsőoktatás megújulásához.

Az ösztöndíjra pályázhat, aki:

- doktori (PhD) vagy mester (DLA), illetve azzal egyenértékű fokozattal rendelkezik,
- az 1998. évre vonatkozóan a pályázat *Magyar Közlönyben* történő meghirdetésének időpontjában az 55. életévét még nem töltötte be,
- állami felsőoktatási intézményben közalkalmazotti vagy szolgálati jogviszony, illetve az állam által elismert felsőoktatási intézményben munkaviszony alapján oktatói vagy tudományos kutatói munkakörben munkaköri feladatként oktat,
- a pályázót teljes munkaidőben alkalmazó állami és önkormányzati, valamint köztisztviselői fenntartású könyvtár, levéltár, múzeum és kutatóintézet hozzájárulásával állami vagy az állam által elismert felsőoktatási intézményben részmunkaidőben, munkaköri köteleességként, legalább

az alább megjelölt munkaidőkeretben oktatási tevékenységet végez:

- előadási, gyakorlatvezetési és az ezekhez kapcsolódó fejlesztési tevékenységeket heti törvényes munkaidejének 20%-ában (1 munkanap, 8 munkaórányi tevékenység),
- tutoriális jellegű (diákköri, diploma és doktori témavezetés) rendszeres oktatási tevékenységet heti törvényes munkaidejének további 20%-ában (1 munkanap, 8 munkaórányi elfoglaltság),
- a pályázás időpontjában még nem alkalmazottja valamely felsőoktatási intézménynek, de rendelkezik az intézmény munkáltatói jogot gyakorló vezetőjének azon nyilatkozatával, miszerint őt az ösztöndíj elnyerése esetén az adott felsőoktatási intézmény (az elnyerést követő legkésőbb harmadik hónaptól kezdve) a megnevezett munkakörök valamelyikében alkalmazni fogja.

Az ösztöndíj elnyerése esetén a további feltételeknek kell megfelelni:

- A teljes munkaidőben felsőoktatási intézményben foglalkoztatott pályázónak vállalnia kell, hogy az ösztöndíj folyósítása idején más felsőoktatási intézményben munkaköri köteleességként oktató vagy kutató tevékenységet nem folytat, illetve vezetői feladatot nem lát el.
- Ha a pályázó valamely felsőoktatási intézményben részmunkaidőben foglalkoztatott, akkor vállalnia kell, hogy felsőoktatási részmunkaidejű tevékenységén kívüli egyéb részmunkaidős jogviszonyát megszünteti, illetve újat nem létesít.

Az ösztöndíj határozott időre, 4 évre szól. Havi bruttó összege a folyósítás évét megelőző évben érvényes minimálbér nyolcszorosa.

Évente újabb 500 pályázat folyósítására van lehetőség.

A pályázatot 3 példányban — kizárólag postai úton — lehet beküldeni az alábbi címre:

Professzorok Háza, Felsőoktatási Pályázatok Irodája / SZPÖ 1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19–21.

Beküldési határidő: 1997. június 5. (legkésőbbi június 5-ei postai bélyegzővel)

A pályázati anyag beszerezhető: az egyetemek és főiskolák tudományos ügyekért felelős szervezeti egységénél, a Felsőoktatási Pályázatok Irodájában – 1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19–21. és az MKM Ügyfélszolgálati Irodán — 1055 Budapest, Szalay u. 10–14.

A pályázati anyag számítógépes hálózaton keresztül, elektronikus formátumban is elérhető a következő címen: <http://www.prof.iif.hu> – Felsőoktatási Pályázatok Irodája

A formailag nem megfelelő, illetve a késve érkezett pályázatokat nem tudjuk elbírálni.

Budapest, 1997. április

A SZÉCHENYI PROFESSZORI ÖSZTÖNDÍJ KURATÓRIUMA

KÖNYVTÁR

Újra lesz Almanach!

Hat év szünet után némiképp új arculattal, de támaszkodva a hagyományokra, ismét megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia Almanachja.

A kötetben elsősorban az Akadémia hazai és külföldi tagjairól, megújult testületeiről és széles körű tudományos bizottsági hálózatáról található információ, de a függelékében szereplő Akadémiai Törvény és Doktori Szabályzat eligazíthatja az érdeklődőket az Akadémia új, köztestületi jellegéről, valamint a tudományos minősítés új rendszeréről is.

OPEL MAXABO

Ha még nagyobb sikerre vágyik!

Akkor válassza az új Vectra Caravant, amely az Opel legújabb sikerautója! Az egyedülállóan jó ár/érték arány bárkit meggyőzhet arról, hogy ez az autó az okosan gondolkodók számára készült. Cégünk az Opel teljes palettájára rendkívül kedvező részletfizetési, és cégek részére tartósbérleti konstrukciókat kínál.

Ha éppen még nem új autó vásárlásán tórt a fejét, régi kedvencével is szívesen látjuk az új, kiemelkedő színvonalú szolgáltatást nyújtó, jól felkészült szakemberekkel rendelkező szervízkomplexumunkba, ahol immár saját lakatos- és fényezőüzem áll rendelkezésére.

Opel Maxabo. A biztonság, amit Ön megérdemel.

Szalón, Szervíz, Alkatrészárúház III. Óbudai, Bécsi út 254. Tel./Fax: 250-7373, 168-2298

Angol–magyar, magyar–angol

JOGI, GAZDASÁGI,
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
ÉS SZÁMÍTÁSTECHNIKAI
SZAKFORDÍTÁS, LEKTORÁLÁS

KOVÁCS
FORDÍTÓSZOLGÁLAT KFT.

Tel: 166-9321, 166-9327

Fax: 166-9332

1518 Budapest, Pf. 139

E-mail:

100324.3056@compuserve.com

FORDÍTÁS – HITELESÍTÉS TOLMÁCSOLÁS

Jogi, műszaki, pénzügyi, banki és speciális területeken előforduló szövegek szakszerű fordítása, anyanyelvi lektorokkal ellenőrizve. Az anyagokat szövegszerkesztve, lezernyomatva vagy floppy lemezen szállítjuk, az eredeti anyaggal megegyező formátumban.

A Business Express 1991 óta elsősorban nehéz szakmai szövegek fordításával, hitelesítésével és tolmácsolással foglalkozik.

A Business Express Kft. tagja a Magyar Fordítóirodák Egyesületének. (Az MFE tagja az Európai Unió Fordítóirodái Szövetségének.)

BUSINESS EXPRESS

T: 153-1138, 153-0592, Fax: 302-5888

1065 Nagymező u. 34.

E-mail: busexp91@hungary.net

NICHOLAS HADDAD, az ausztrál Ericsson mobil kommunikációs részlegének üzemeltetési menedzsere, édesapjával

“Mi kell az improvizációhoz? Kreativitás és tapasztalat.”

A távközlés területén több mint egy évszázados tapasztalatunk van. Ez biztosítja a hátteret ahhoz, hogy szakembereink ötleteit felhasználva, folyamatosan fejlesszük termékeinket és szolgáltatásainkat. A felhalmozott tapasztalat és a kreativitás révén megrendelőink minden igényét ki tudjuk elégíteni. Az Ericsson a távközlés világának vezető szereplője. Modern termékeink széles választéka nem a csúcstechnika öncélú diadala, hanem olyan eszköz, amellyel az emberek életét jobbá, gazdagabbá tehetjük.

Mi lehetne nagyobb ösztönző erő új megoldások és szolgáltatások kifejlesztésére, mint az a tudat, hogy termékeinkkel embereket, vállalatokat, sőt egész országokat szolgálhatunk?

Az Ericsson 90 ezer munkatársa a világ több, mint 130 országában tevékenykedik. Nicholas Haddad egy közülük. A kapcsolástechnika, a rádió berendezések és a hálózatok terén szerzett szakértelmük egyedülálló. Ők teszik az Ericssont a távközlés vezető szállítójává az egész világon.

Teljes körű minőség a távközlésben!

Az Ericsson Magyarország a hazai távközlési piac egyik meghatározó szállítója. Tevékenységünk felöleli a teljes gyártói és innovációs folyamatot: alapkutatást, fejlesztést, tervezést, gyártást, telepítést,

üzembehelyezést, tesztelést, az üzemeltetők kiképzését, rendszertámogatást. Az Ericsson Magyarország már harmadízben felel meg teljes körűen az ISO 9001 minősítés követelményeinek.

A lényeg az emberek közötti kommunikáció. A többi - technológia.